GITLBAUER

Cornelii Nepotis

VITAE

CORNELII NEPOTIS

VITAE.

CORNELII NEPOTIS

VITAE.

IN USUM SCHOLARUM

RECENSUIT ET VERBORUM INDICEM ADDIDIT

DR MICHAEL GITLBAUER,

PROFESSOR UNIVERSITATIS VINDOBONENSIS.

EDITIO TERTIA DENUO RECOGNITA.

FRIBURGI BRISGOVIAE.

SUMPTIBUS HERDER.

MDCCCLXXXIX.

EIUSDEM LIBRARIAE AEDES SUNT VINDOBONAE, ARGENTORATI, MONACHII
ATQUE IN URBE S. LUDOVICI AMERICANA.

Typis Herderianis Friburgi Brisgoviae.

INDEX.

CORNELII NEPOTIS

LIBER DE EXCELLENTIBUS DUCIBUS EXTERARUM GENTIUM.

		Pag.
	Prologus	1
I.	Miltiades	2
II.	Themistocles	10
III.	Aristides	19
IV.	Pausanias	21
V.	Cimon	25
VI.	Lysander	28
VII.	Alcibiades	31
VIII.	Thrasybulus	42
IX.	Conon	45
X.	Dion	49
XI.	Iphicrates	57
XII.	Chabrias	59
XIII.	Timotheus	62
XIV.	Datames	65

		Pag.
XV.	Epaminondas	75
XVI.	Pelopidas	84
XVII.	Agesilaus	87
XVIII.	Eumenes	95
XIX.	Phocion	107
XX.	Timoleon	110
XXI.	De regibus	114
XXII.	Hamilcar	117
XXIII.	Hannibal	119

EX LIBRO CORNELII NEPOTIS
DE LATINIS HISTORICIS.

XXIV.	Cato	131
XXV.	Atticus	133

WÖRTERVERZEICHNIS 152

PRAEFATIO.

Cum Herderus bibliopola honestissimus etiam scriptorum Graecorum et Romanorum bibliothecam eorum praesertim qui in scholis hodie leguntur, parare in animum me auctore induxisset, convenit inter utrumque nostrum ut a Cornelii Nepotis ordiremur libro de ducibus exterarum gentium vitisque Catonis et Attici.

Ex iis autem quae convenerant ita erat instituenda haec editio, ut et removerentur huius libri perpauca illa loca puerili aetati minus accommodata et adiceretur index verborum discipulis aut certe aut fortasse ignotorum.

Quod ad ipsa libelli Corneliani verba adtinet, initio mihi in animo erat quam minimum recedere a scripturis codicibus traditis. At accuratius perpenso huius editionis fine, quippe quae scholarum usui inserviet, praeterea recentissimorum editorum, qui paene omnes Halmium potius quam Nipperdeium secuti sunt, exemplis in primisque Cobeti permotus auctoritate, qui et ipse sermonem huius scriptoris satius duxit pro viribus emendatum scholis tradere legendum quam librariorum sive incuria sive temeritate corruptum mutilatum interpolatum, eandem ego ingressus viam Halmianum exemplar huius quoque editionis volui esse fundamentum,

ita tamen ut neque ubique contra codicum fidem Halmium sim secutus neque aspernatus quae aut Cobeti ingenium ut uberrimum ita sane plerumque felicissimum ad Corneliani libri errores corrigendos excogitavit plurima aut ego ipse, sicubi mihi non probabantur aliorum inventa, adferre posse remedia arbitrabar. Quae ita temptavi quibus ductus rationibus temptaverim propediem me spero data occasione docturum.

Ceterum vix dubitaverim quin gratissimum fecerim iis quibus ducibus adulescentuli hunc librum tractabunt tollendo difficultates non paucas neque eas mediocres, quibus Cornelium Nepotem ipsum foedasse libellum suum non contendent nisi qui quaecumque in membranis leguntur, quantumvis futilia sint ac suspiciosa, integerrima atque sacrosancta ducentes vel leviter si tangas religionem putant esse. Immo potius verendum est ne existant qui multa me reliquisse intacta conclament, quae eodem prorsus iure erant vel abicienda vel mutanda: quos item ad tempus proximum delegaverim.

In rebus orthographicis codices meliores secutus sum, si excipias eas formas quae Brambachio (cf. ‚Hülfsbüchlein für Lateinische Rechtschreibung‘) aut omnino non aut minus probantur.

Vindobonae, a. d. III. Kal. Martias MDCCCLXXXIII.

CORNELII NEPOTIS
LIBER DE EXCELLENTIBUS DUCIBUS EXTERARUM GENTIUM.

PROLOGUS.

Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc 1
genus scripturae leve et non satis dignum sum-
morum virorum personis iudicent, cum relatum
legent, quis musicam docuerit Epaminondam, aut
in eius virtutibus commemorari saltasse eum com-
mode scienterque tibiis cantasse. Sed ii erunt 2
fere, qui expertes litterarum Graecarum nihil
rectum nisi quod ipsorum moribus conveniat
putabunt. Hi si didicerint non eadem omnibus 3
esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum
institutis iudicari, non admirabuntur nos in Graio-
rum virtutibus exponendis mores eorum secutos.
Neque enim Cimōni fuit turpe, Atheniensium 4
summo viro, sororem habere in matrimonio,
quippe cum cives eius eodem uterentur insti-
tuto. At id quidem nostris moribus nefas ha-
betur. Nullā Lacedaemŏne vidua tam est nobi-
lis, quae non ad cenam eat mercede conducta.

5 Magnis in laudibus tota fere fuit Graecia victorem Olympiae citari, in scaenam vero prodire ac populo esse spectaculo nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini. Quae omnia apud nos partim infamia partim humilia atque ab hone-
6 state remota ponuntur. Contra pleraque nostris moribus sunt decora, quae apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cuius non mater familias primum locum tenet aedium atque in cele-
7 britate versatur? Quod multo fit aliter in Graecia. Nam neque in convivium adhibetur nisi propinquorum neque sedet nisi in interiore parte aedium, quae gynaeconītis appellatur, quo nemo accedit
8 nisi propinqua cognatione coniunctus. Sed hic plura persequi cum magnitudo voluminis prohibet tum festinatio, ut ea explicem, quae exorsus sum. Quare ad propositum veniemus et in hoc exponemus libro de vita excellentium imperatorum.

I.

MILTIADES.

1 I. Miltiădes, Cimōnis filius, Atheniensis cum et antiquitate generis et gloria maiorum et sua modestia unus omnium maxime floreret eaque esset aetate, ut non iam solum de eo bene sperare, sed etiam confidere cives possent sui talem eum futurum, qualem cogni-

tum iudicarunt, accidit, ut Athenienses Cherso-
nēsum colonos vellent mittere. Cuius generis 2
cum magnus numerus esset et multi eius de-
migrationis peterent societatem, ex iis delecti
Delphos deliberatum missi sunt, quo potissimum
duce uterentur. Namque tum Thraces eas re-
giones tenebant, cum quibus armis erat dimi-
candum. His consulentibus nominatim Pythia 3
praecepit, ut Miltiadem imperatorem sibi su-
merent: id si fecissent, incepta prospera futura.
Hoc oraculi responso Miltiades cum delecta 4
manu classe Chersonesum profectus cum ac-
cessisset Lemnum et incolas eius insulae sub
potestatem redigere vellet Atheniensium idque
ut sua sponte facerent postulasset, illi irri- 5
dentes responderunt tum id se facturos, cum
ille domo navibus proficiscens vento aquilone
venisset Lemnum. Hic enim ventus ab septen-
trionibus oriens adversum tenet Athenis profici-
scentibus. Miltiades morandi tempus non habens 6
cursum direxit, quo tendebat, pervenitque Cher-
sonesum.

II. Ibi brevi tempore barbarorum copiis dis- 1
iectis, tota regione, quam petierat, potitus loca
castellis idonea communiit, multitudinem, quam
secum duxerat, in agris collocavit crebrisque
excursionibus locupletavit. Neque minus in ea 2
re prudentia quam felicitate adiutus est. Nam
cum virtute militum devicisset hostium exercitus,
summa aequitate res constituit atque ipse ibidem

3 manere decrevit. Erat enim inter eos dignitate
regia, quamvis carebat nomine, neque id magis
imperio quam iustitia consecutus. Neque eo se-
tius Atheniensibus, a quibus erat profectus, officia
praestabat. Quibus rebus fiebat, ut non minus
eorum voluntate perpetuo imperium obtineret,
qui miserant, quam illorum, cum quibus erat pro-
4 fectus. Chersoneso tali modo constituta Lemnum
revertitur et ex pacto postulat, ut sibi urbem
tradant. Illi enim dixerant, cum vento borea
domo profectus eo pervenisset, sese dedituros:
5 se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui
tum Lemnum incolebant, etsi praeter opinionem
res ceciderat, tamen non dicto, sed secunda
fortuna adversariorum capti resistere ausi non
sunt atque ex insula demigrarunt. Pari felicitate
ceteras insulas, quae Cyclădes nominantur, sub
Atheniensium redegit potestatem.

1 III. Eisdem temporibus Persarum rex Darīus
ex Asia in Europam exercitu traiecto Scythis
bellum inferre decrevit. Pontem fecit in Histro
flumine, quo copias traduceret. Eius pontis, dum
ipse abesset, custodes reliquit principes, quos
secum ex Ionia et Aeolĭde duxerat: quibus sin-
gulis singularum urbium perpetua dederat im-
2 peria. Sic enim facillime putavit se Graeca
lingua loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua
retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda
tradidisset, quibus se oppresso nulla spes salutis
relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades.

Hic, cum crebri adferrent nuntii male rem gerere 3
Darium premique a Scythis, hortatus est pontis
custodes, ne a fortuna datam occasionem libe-
randae Graeciae dimitterent. Nam si cum iis 4
copiis, quas secum transportarat, interiisset Darius,
non solum Europam fore tutam, sed etiam eos,
qui Asiam incolerent Graeci genere, liberos a
Persarum futuros dominatione et periculo; id
facile effici posse: ponte enim rescisso regem
vel hostium ferro vel inopia paucis diebus in-
teriturum. Ad hoc consilium cum plerique ac- 5
cederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur,
obstitit dicens non idem ipsis, qui summas
imperii tenerent, expedire et multitudini, quod
Darii regno ipsorum niteretur dominatio: quo
exstincto ipsos potestate expulsos civibus suis
poenas daturos. Itaque adeo se abhorrere a
ceterorum consilio, ut nihil putaret ipsis utilius
quam confirmari regnum Persarum. Huius cum 6
sententiam plurimi essent secuti, Miltiades non
dubitans tam multis consciis ad regis aures
consilia sua perventura Chersonesum reliquit
ac rursus Athenas demigravit. Cuius ratio etsi
non valuit, tamen magnopere est laudanda,
cum amicior omnium libertati quam suae fuerit
dominationi.

IV. Darius autem, cum ex Europa in Asiam 1
redisset, hortantibus amicis, ut Graeciam redi-
geret in suam potestatem, classem quingentarum
navium comparavit eique Datim praefecit et Arta-

phernem hisque ducenta peditum milia, decem
equitum dedit causam interserens se hostem esse
Atheniensibus, quod eorum auxilio Iōnes Sardes
2 expugnassent suaque praesidia interfecissent. Illi
praefecti regii classe ad Euboeam appulsa cele-
riter Eretriam ceperunt omnesque eius gentis
cives abreptos in Asiam ad regem miserunt. Inde
ad Atticam accesserunt ac suas copias in campum
Marathōna deduxerunt. Is est ab oppido circiter
3 milia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses
tam propinquo tamque magno permoti auxilium
nusquam nisi a Lacedaemoniis petiverunt Phidip-
pumque cursorem eius generis, qui hemerodrŏmoe
vocantur, Lacedaemŏnem miserunt, ut nuntiaret,
4 quam celeri opus esset auxilio. Domi autem
creant decem praetores, qui exercitui praeessent,
in eis Miltiadem. Inter quos magna fuit con-
tentio, utrum moenibus se defenderent an ob-
5 viam irent hostibus acieque decernerent. Unus
Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque
tempore castra fierent: id si factum esset, et civi-
bus animum accessurum, cum viderent de eorum
virtute non desperari, et hostes eadem re fore
tardiores, si animadverterent auderi adversus se
tam exiguis copiis dimicari.

1 V. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensi-
bus auxilio fuit praeter Plataeenses. Ea mille
misit militum. Itaque horum adventu decem milia
armatorum completa sunt: quae manus mirabili
2 flagrabat pugnandi cupiditate. Quo factum est,

ut plus quam collegae Miltiades valeret. Eius
ergo auctoritate impulsi Athenienses copias ex
urbe eduxerunt locoque idoneo castra fecerunt.
Dein postero die sub montis radicibus acie 3
instructa non apertissima (namque arbores mul-
tis locis erant rarae) proelium commiserunt, hoc
consilio, ut et montium altitudine tegerentur
et arborum tractu equitatus hostium impediretur,
ne multitudine clauderentur. Datis, etsi non 4
aequum locum videbat suis, tamen fretus numero
copiarum suarum confligere cupiebat eoque ma-
gis, quod, priusquam Lacedaemonii subsidio ve-
nirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in
aciem peditum centum, equitum decem milia pro-
duxit proeliumque commisit. In quo tanto plus 5
virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem
numerum hostium profligarint adeoque perter-
ruerint, ut Persae non castra, sed naves petierint.
Qua pugna nihil adhuc exstitit nobilius: nulla
enim umquam tam exigua manus tantas opes
prostravit.

VI. Cuius victoriae non alienum videtur, quale 1
praemium Miltiadi sit tributum, docere, quo fa-
cilius intellegi possit eandem omnium civitatum
esse naturam. Ut enim populi Romani honores 2
quondam fuerunt rari et tenues ob eamque cau-
sam gloriosi, nunc autem effusi atque obsoleti,
sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. Nam- 3
que huic Miltiadi, qui Athenas totamque Grae-
ciam liberarat, talis honos tributus est, in porticu,

quae Poecĭle vocatur, cum pugna depingeretur
Marathonia, ut in decem praetorum numero prima
eius imago poneretur isque hortaretur milites
4 proeliumque committeret. Idem ille populus,
posteaquam maius imperium est nactus et largi-
tione magistratuum corruptus est, trecentas sta-
tuas Demetrio Phalerĕo decrevit.

1 VII. Post hoc proelium classem septuaginta
navium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut
insulas, quae barbaros adiuverant, bello perse-
queretur. Quo imperio plerasque ad officium
2 redire coëgit, nonnullas vi expugnavit. Ex his
Parum insulam opibus elatam cum oratione re-
conciliare non posset, copias e navibus eduxit,
urbem operibus clausit omnique commeatu pri-
vavit, dein vineis ac testudinibus constitutis pro-
3 pius muros accessit. Cum iam in eo esset, ut
oppido potiretur, procul in continenti lucus, qui
ex insula conspiciebatur, nescio quo casu noc-
turno tempore incensus est. Cuius flamma ut
ab oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque
venit in opinionem signum a classiariis regiis
4 datum. Quo factum est, ut et Parii a deditione
deterrerentur et Miltiades timens, ne classis regia
adventaret, incensis operibus, quae statuerat, cum
totidem navibus atque erat profectus Athenas
magna cum offensione civium suorum rediret.
5 Accusatus ergo est proditionis, quod, cum Parum
expugnare posset, a rege corruptus infectis rebus
discessisset. Eo tempore aeger erat vulneribus,

quae in oppugnando oppido acceperat. Itaque,
cum ipse pro se dicere non posset, verba fecit
frater eius Stesagŏras. Causa cognita capitis ab- 6
solutus pecunia multatus est eaque lis quinqua-
ginta talentis aestimata est, quantus in classem
sumptus factus erat. Hanc pecuniam quod sol-
vere in praesentia non poterat, in vincla publica
coniectus est ibique diem obiit supremum.

VIII. Hic etsi crimine Pario est accusatus, 1
tamen alia causa fuit damnationis. Namque
Athenienses propter Pisistrăti tyrannidem, quae
paucis annis ante fuerat, nimiam civium suorum
potentiam extimescebant. Miltiades multum in 2
imperiis magistratibusque versatus non videba-
tur posse esse privatus, praesertim cum consue-
tudine ad imperii cupiditatem trahi videretur.
Ita in Chersoneso omnes illos, quos habitarat, 3
annos perpetuam obtinuerat dominationem ty-
rannusque fuerat appellatus, sed iustus: non erat
enim vi consecutus, sed suorum voluntate eam-
que potestatem bonitate retinebat. Omnes autem
et dicuntur et habentur tyranni, qui potestate
sunt perpetua in ea civitate, quae libertate usa
est. Sed in Miltiade erat cum summa humanitas 4
tum mira communitas, ut nemo tam humilis esset,
cui non ad eum aditus pateret, magna auctoritas
apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei
militaris maxima. Haec populus respiciens maluit
illum innoxium plecti quam se diutius esse in
timore.

II.

THEMISTOCLES.

1 I. Themistŏcles, Neŏcli filius, Athe-
niensis. Huius vitia ineuntis adulescentiae
magnis sunt emendata virtutibus, adeo ut ante-
feratur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab
initio est ordiendum. Pater eius Neocles gene-
2 rosus fuit. Is uxorem Halicarnasiam civem duxit,
ex qua natus est Themistocles. Qui cum minus
esset probatus parentibus, quod et liberius vive-
bat et rem familiarem neglegebat, a patre ex-
3 heredatus est. Quae contumelia non fregit eum,
sed erexit. Nam cum iudicasset sine summa
industria non posse eam exstingui, totum se
dedidit reipublicae diligentius amicis famaeque
serviens. Multum in iudiciis privatis versabatur,
saepe in contionem populi prodibat; nulla res
maior sine eo gerebatur; celeriter, quae opus
erant, reperiebat, facile eadem oratione explica-
4 bat. Neque minus in rebus gerendis promptus
quam excogitandis erat, quod et de instantibus,
ut ait Thucydĭdes, verissime iudicabat et de fu-
turis callidissime coniciebat. Quo factum est, ut
brevi tempore illustraretur.

1 II. Primus autem gradus fuit capessendae rei
publicae bello Corcyraeo: ad quod gerendum
praetor a populo factus non solum praesenti bello,
sed etiam reliquo tempore ferociorem reddidit
2 civitatem. Nam cum pecunia publica, quae ex

metallis redibat, largitione magistratuum quot-
annis interiret, ille persuasit populo, ut ea pe-
cunia classis centum navium aedificaretur. Qua 3
celeriter effecta primum Corcyraeos fregit, deinde
maritimos praedones consectando mare tutum
reddidit. In quo cum divitiis ornavit tum etiam
peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id 4
quantae saluti fuerit universae Graeciae, bello
cognitum est Persico. Nam cum Xerxes et mari
et terra bellum universae inferret Europae cum
tantis copiis, quantas neque ante nec postea ha-
buit quisquam (huius enim classis mille et du- 5
centarum navium longarum fuit, quam duo milia
onerariarum sequebantur; terrestres autem exer-
citus septingenta peditum, equitum quadringenta
milia fuerunt) — cuius de adventu cum fama in 6
Graeciam esset perlata et maxime Athenienses
peti dicerentur propter pugnam Marathoniam,
miserunt Delphos consultum, quidnam facerent
de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit,
ut moenibus ligneis se munirent. Id responsum 7
quo valeret, cum intellegeret nemo, Themistocles
persuasit consilium esse Apollinis, ut in naves
se suaque conferrent: eum enim a deo significari
murum ligneum. Tali consilio probato addunt 8
ad superiores totidem naves triremes suaque om-
nia, quae moveri poterant, partim Salamīna par-
tim Troezēna portant, arcem sacerdotibus pau-
cis maioribus natu ac sacra procuranda tradunt,
reliquum oppidum relinquunt.

1 III. Huius consilium plerisque civitatibus dis-
plicebat et in terra dimicari magis placebat.
Itaque missi sunt delecti cum Leonĭda, Lacedae-
moniorum rege, qui Thermopȳlas occuparent lon-
giusque barbaros progredi non paterentur. Ii
vim hostium non sustinuerunt eoque loco omnes
2 interierunt. At classis communis Graeciae trecen-
tarum navium, in qua ducentae erant Athenien-
sium, primum apud Artemisium inter Euboeam
continentemque terram cum classiariis regiis
conflixit. Angustias enim Themistocles quaerebat,
3 ne multitudine circuiretur. Hic etsi pari proelio
discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi
manere, quod erat periculum, ne, si pars navium
adversariorum Euboeam superasset, ancipiti pre-
4 merentur periculo. Quo factum est, ut ab Ar-
temisio discederent et adversum Athenas apud
Salamina classem suam constituerent.

1 IV. At Xerxes Thermopylis expugnatis pro-
tinus accessit astu idque nullis defendentibus
interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat,
2 incendio delevit. Cuius flamma perterriti clas-
siarii cum manere non auderent et plurimi hor-
tarentur, ut domos suas discederent moenibusque
se defenderent, Themistocles unus restitit et
universos pares esse aiebat, dispersos testa-
batur perituros idque Eurybiădi, regi Lacedae-
moniorum, qui tum summae imperii praeerat,
3 fore adfirmabat. Quem cum minus quam vellet
moveret, noctu de servis suis, quem habuit fide-

lissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis
verbis adversarios eius in fuga esse: qui si dis- 4
cessissent, maiore cum labore et longinquiore
tempore bellum confecturum, cum singulos con-
sectari cogeretur: quos si statim aggrederetur,
brevi universos oppressurum. Hoc eo valebat,
ut ingratis ad depugnandum omnes cogerentur.
Hac re audita barbarus nihil doli subesse credens 5
postridie alienissimo sibi loco, contra opportu-
nissimo hostibus adeo angusto mari conflixit, ut
eius multitudo navium explicari non potuerit.
Victus ergo est magis etiam consilio Themistocli
quam armis Graeciae.

V. Hic etsi male rem gesserat, tamen tantas 1
habebat reliquias copiarum, ut etiam tum iis op-
primere posset hostes. Iterum ab eodem gradu
depulsus est. Nam Themistocles verens, ne
bellare perseveraret, certiorem eum fecit id agi,
ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dis-
solveretur ac reditu in Asiam excluderetur, idque
ei persuasit. Itaque, qua sex mensibus iter fe- 2
cerat, eadem minus diebus triginta in Asiam
reversus est seque a Themistocle non superatum,
sed conservatum iudicavit. Sic unius viri pru- 3
dentia Graecia liberata est Europaeque succu-
buit Asia. Haec altera victoria, quae cum Ma-
rathonio possit comparari tropaeo. Nam pari
modo apud Salamina parvo numero navium
maxima post hominum memoriam classis est
devicta.

1 VI. Magnus hoc bello Themistocles neque
minor pace. Cum enim Phalerīco portu neque
magno neque bono Athenienses uterentur, huius
consilio triplex Piraei portus constitutus est
iisque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem
2 dignitate aequipararet, utilitate superaret. Idem
muros Atheniensium restituit praecipuo suo peri-
culo. Namque Lacedaemonii causam idoneam
nacti propter barbarorum excursiones, qua ne-
garent oportere extra Peloponnēsum ullam urbem
muros habere, ne essent loca munita, quae
hostes possiderent, Athenienses aedificantes pro-
3 hibere sunt conati. Hoc longe alio spectabat
atque videri volebant. Athenienses enim duabus
victoriis, Marathonia et Salaminia, tantam glo-
riam apud omnes gentes erant consecuti, ut
intellegerent Lacedaemonii de principatu sibi
4 cum iis certamen fore. Quare eos quam in-
firmissimos esse volebant. Postquam autem au-
dierunt muros strui, legatos Athenas miserunt,
qui id fieri vetarent. His praesentibus desie-
runt ac se de ea re legatos ad eos missuros
5 dixerunt. Hanc legationem suscepit Themisto-
cles et solus primo profectus est: reliqui legati
ut tum exirent, cum satis alti muri exstructi
viderentur, praecepit: interim omnes, servi at-
que liberi, opus facerent neque ulli loco par-
cerent, sive sacer sive privatus esset sive pu-
blicus, et undique, quod idoneum ad munien-
dum putarent, congererent. Quo factum est, ut

Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque constarent.

VII. Themistocles autem, ut Lacedaemŏnem 1
venit, adire magistratus noluit, sed dedit operam, ut quam longissime tempus duceret, causam
interponens se collegas exspectare. Cum Lace- 2
daemonii quererentur opus nihilo minus fieri eumque in ea re conari fallere, interim reliqui legati sunt consecuti. A quibus cum audisset non multum superesse munitionis, ad ephŏros Lacedaemoniorum accessit, penes quos summum erat imperium, atque apud eos contendit falsa iis esse delata: quare aequum esse illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem
explorarent: interea se obsidem retinerent. Ge- 3
stus est ei mos tresque legati functi summis honoribus Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles iussit proficisci iisque praedixit, ut ne prius Lacedaemoniorum legatos di-
mitterent quam ipse esset remissus. Hos post- 4
quam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratus senatumque Lacedaemoniorum adiit et apud eos liberrime professus est: Athenienses suo consilio, quod communi iure gentium facere possent, deos publicos suosque patrios ac penates, quo facilius ab hoste possent defendere, muris saepsisse neque in eo, quod inutile esset Graeciae, fecisse.
Nam illorum urbem ut propugnaculum oppositum 5
esse barbaris, apud quam iam bis classes regias
fecisse naufragium. Lacedaemonios autem male 6

et iniuste facere, qui id potius intuerentur, quod
ipsorum dominationi quam quod universae Grae-
ciae utile esset. Quare, si suos legatos recipere
vellent, quos Athenas miserant, se remitterent:
aliter illos numquam in patriam essent recepturi.

1 VIII. Tamen non effugit civium suorum in-
vidiam. Namque ob eundem timorem, quo dam-
natus erat Miltiades, testularum suffragiis e civi-
2 tate eiectus Argos habitatum concessit. Hic cum
propter multas virtutes magna cum dignitate vi-
veret, Lacedaemonii legatos Athenas miserunt,
qui eum absentem accusarent, quod societatem
cum rege Perse ad Graeciam opprimendam fe-
3 cisset. Hoc crimine absens proditionis damnatus
est. Id ut audivit, quod non satis tutum se
Argis videbat, Corcy̆ram demigravit. Ibi cum
principes animadvertisset timere, ne propter
se bellum Lacedaemonii et Athenienses in-
dicerent, ad Admētum, Molossum regem, cum
4 quo ei hospitium erat, confugit. Huc cum ve-
nisset et in praesentia rex abesset, quo maiore
religione se receptum tueretur, filiam eius par-
vulam arripuit et cum ea se in sacrarium, quod
summa colebatur caerimonia, coniecit. Inde non
prius egressus est quam rex eum data dextra
5 in fidem reciperet: quam praestitit. Nam cum
ab Atheniensibus et Lacedaemoniis exposceretur
publice, supplicem non prodidit monuitque, ut
consuleret sibi: difficile enim esse in tam pro-
pinquo loco tuto eum versari. Itaque Pydnam

eum deduci iussit et, quod satis esset praesidii, dedit. Hic in navem omnibus ignotus nautis conscendit. Quae cum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles, si eo pervenisset, sibi esse pereundum. Hac necessitate coactus domino navis, quis sit, aperit multa pollicens, si se conservasset. At 7
ille clarissimi viri captus misericordia diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in ancoris neque quemquam ex ea exire passus est. Inde Ephĕsum pervenit ibique Themistoclen exponit: cui ille pro meritis postea gratiam rettulit.

IX. Scio plerosque ita scripsisse, Themisto- 1
clen Xerxe regnante in Asiam transisse. Sed ego potissimum Thucydidi credo, quod et aetate proximus de iis, qui illorum temporum historiam reliquerunt, et eiusdem civitatis fuit. Is autem ait ad Artaxerxen eum venisse atque his verbis epistulam misisse: ‚Themistocles veni ad te, qui 2
plurima mala hominum Graiorum in domum tuam intuli, quam diu mihi necesse fuit adversum patrem tuum bellare patriamque meam defendere. Idem multo plura bona feci, postquam in tuto 3
ipse et ille in periculo esse coepit. Nam cum in Asiam reverti vellet proelio apud Salamina facto, litteris eum certiorem feci id agi, ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur atque ab hostibus circumiretur: quo nuntio ille periculo est liberatus. Nunc autem confugi ad te 4

exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens amici-
tiam: quam si ero adeptus, non minus me bonum
amicum habebis quam fortem inimicum ille ex-
pertus est. Te autem rogo, ut de iis rebus,
quas tecum colloqui volo, annuum mihi tempus
des eoque transacto ad te venire patiaris.‘

1 X. Huius rex animi magnitudinem admirans
cupiensque talem virum sibi conciliari veniam
dedit. Ille omne illud tempus litteris sermo-
nique Persarum dedidit: quibus adeo eruditus
est, ut multo commodius dicatur apud regem
verba fecisse quam ii poterant, qui in Persĭde
2 erant nati. Hic, cum multa regi esset pollicitus
gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet,
illum Graeciam bello oppressurum, magnis mu-
neribus ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit
3 domiciliumque Magnesiae sibi constituit. Nam-
que hanc urbem ei rex donarat, his quidem ver-
bis, quae ei panem praeberet (ex qua regione
quinquagena talenta quotannis redibant), Lampsă-
cum autem, unde vinum sumeret, Myunta, ex
qua obsonium haberet.

Huius ad nostram memoriam monumenta
manserunt duo: sepulcrum prope oppidum, in
4 quo est sepultus, statua in foro Magnesiae. De
cuius morte multis modis apud plerosque scriptum
est, sed nos eundem potissimum Thucydidem
auctorem probamus, qui illum ait Magnesiae
morbo mortuum neque negat fuisse famam ve-
nenum sua sponte sumpsisse, cum se, quae regi

de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret. Idem ossa eius clam in Attica ab amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditionis esset damnatus, memoriae prodidit.

III.

ARISTIDES.

I. Aristīdes, Lysimăchi filius, Athe- 1
niensis aequalis fere fuit Themistŏcli. Itaque
cum eo de principatu contendit: namque obtrec-
tarunt inter se. In his autem cognitum est, 2
quanto antestaret eloquentia innocentiae. Quam-
quam enim adeo excellebat Aristides abstinentia,
ut unus post hominum memoriam, quem quidem
nos audierimus, cognomine Iustus sit appellatus,
tamen a Themistocle collabefactus testula illa
exsilio decem annorum multatus est. Qui quidem 3
cum intellegeret reprimi concitatam multitudinem
non posse cedensque animadvertisset quendam
scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab eo
dicitur, quare id faceret aut quid Aristides com-
misisset, cur tanta poena dignus duceretur. Cui 4
ille respondit se ignorare Aristiden, sed sibi non
placere, quod tam cupide laborasset, ut praeter
ceteros Iustus appellaretur. Hic decem annorum 5
legitimam poenam non pertulit. Nam postquam
Xerxes in Graeciam descendit, sexto fere anno
quam erat expulsus populi scito in patriam re-
stitutus est.

1 II. Interfuit autem pugnae navali apud Salamīna, quae facta est prius quam poena liberaretur. Idem praetor fuit Atheniensium apud Plataeas in proelio, quo fusus barbarorum exer-
2 citus Mardoniusque interfectus est. Neque aliud est ullum huius in re militari illustre factum quam huius imperii memoria, iustitiae vero et aequitatis et innocentiae multa, in primis, quod eius aequitate factum est, cum in communi classe esset Graeciae simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi ab Lacedaemoniis transferretur ad Athe-
3 nienses: namque ante id tempus et mari et terra duces erant Lacedaemonii. Tum autem et intemperantia Pausaniae et iustitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates Graeciae ad Atheniensium societatem se applicarent et adversus barbaros hos duces deligerent sibi.

1 III. Quos quo facilius repellerent, si forte bellum renovare conarentur, ad classes aedificandas exercitusque comparandos quantum pecuniae quaeque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret, eiusque arbitrio quadringena et sexagena talenta quotannis Delum sunt collata: id enim commune aerarium esse voluerunt. Quae omnis pecunia postero tempore Athenas trans-
2 lata est. Hic qua fuerit abstinentia, nullum est certius indicium quam quod, cum tantis rebus praefuisset, in tanta paupertate decessit, ut, qui
3 efferretur, vix reliquerit. Quo factum est, ut

filiae eius publice alerentur et de communi aerario dotibus datis collocarentur. Decessit autem fere post annum quartum quam Themistocles Athenis erat expulsus.

IV.

PAUSANIAS.

I. Paus a nias Lacedaemonius magnus 1
homo, sed varius in omni genere vitae fuit: nam
ut virtutibus eluxit, sic vitiis est obrutus. Huius 2
illustrissimum est proelium apud Plataeas. Namque illo duce Mardonius, satrăpes regius, natione
Medus, regis gener, in primis omnium Persarum
et manu fortis et consilii plenus, cum ducentis
milibus peditum, quos viritim legerat, et viginti
equitum haud ita magna manu Graeciae fugatus
est eoque ipse dux cecidit proelio. Qua victoria 3
elatus plurima miscere coepit et maiora concupiscere. Sed primum in eo est reprehensus, cum
ex praeda tripodem aureum Delphis posuisset
epigrammate inscripto, in quo haec erat sententia: suo ductu barbaros apud Plataeas esse deletos eiusque victoriae ergo Apollini donum dedisse. Hos versus Lacedaemonii exsculpserunt 4
neque aliud scripserunt quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Persae erant victi.

II. Post id proelium eundem Pausaniam cum 1
classe communi Cyprum atque Hellespontum miserunt, ut ex his regionibus barbarorum prae-

2 sidia depelleret. Pari felicitate in ea re usus
elatius se gerere coepit maioresque appetere res.
Nam cum Byzantio expugnato cepisset complures
Persarum nobiles atque in iis nonnullos regis
propinquos, hos clam Xerxi remisit, simulans ex
vinclis publicis effugisse, et cum iis Gongȳlum
Eretriensem, qui litteras regi redderet, in quibus
haec fuisse scripta Thucydĭdes memoriae prodidit:
3 ‚Pausanias, dux Spartae, quos Byzantii ceperat,
postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri
misit seque tecum adfinitate coniungi cupit: quare,
4 si tibi videtur, des ei filiam tuam nuptum. Id
si feceris, et Spartam et ceteram Graeciam sub
tuam potestatem se adiuvante te redacturum
pollicetur. His de rebus si quid geri volueris,
certum hominem ad eum mittas face, cum quo
5 colloquatur.‘ Rex tot hominum salute tam sibi
necessariorum magnopere gavisus confestim cum
epistula Artabāzum ad Pausaniam mittit, in qua
eum collaudat; petit, ne cui rei parcat ad ea
efficienda, quae polliceretur: si perfecerit, nullius
6 rei a se repulsam laturum. Huius Pausanias vo-
luntate cognita alacrior ad rem gerendam factus
in suspicionem cecidit Lacedaemoniorum. Quo
facto domum revocatus, accusatus capitis absol-
vitur, multatur tamen pecunia: quam ob causam
ad classem remissus non est.

1 III. At ille post non multo sua sponte ad
exercitum rediit et ibi non callida, sed dementi
ratione cogitata patefecit: non enim mores patrios

solum, sed etiam cultum vestitumque mutavit.
Apparatu regio utebatur, veste Medica; satellites 2
Medi et Aegyptii sequebantur: epulabatur more
Persarum luxuriosius quam, qui aderant, perpeti
possent: aditum petentibus non dabat, superbe 3
respondebat, crudeliter imperabat. Spartam re-
dire nolebat. Colōnas, qui locus in agro Troăde
est, se contulerat: ibi consilia cum patriae tum
sibi inimica capiebat. Id postquam Lacedaemonii 4
rescierunt, legatos cum clava ad eum miserunt,
in qua more illorum erat scriptum: nisi domum
reverteretur, se capitis eum damnaturos. Hoc 5
nuntio commotus, sperans se etiam tum pecunia
et potentia instans periculum posse depellere
domum rediit. Huc ut venit, ab ephŏris in
vincla publica est coniectus: licet enim legibus
eorum cuivis ephoro hoc facere regi. Hinc ta-
men se expedivit; neque eo magis carebat su-
spicione: nam opinio manebat eum cum rege
habere societatem. Est genus quoddam homi- 6
num, quod Hilōtae vocatur, quorum magna multi-
tudo agros Lacedaemoniorum colit servorumque
munere fungitur: hos quoque sollicitare spe liber-
tatis existimabatur. Sed quod harum rerum nul- 7
lum erat apertum crimen, quo argui posset, non
putabant de tali tamque claro viro suspicionibus
oportere iudicari: exspectandum, dum se ipsa
res aperiret.

IV. Interim Argilius quidam adulescentulus, 1
cum epistulam ab eo ad Artabazum accepisset

eique in suspicionem venisset aliquid in ea de se esse scriptum, quod nemo eorum redisset, qui super tali causa eodem missi erant, vincla epistulae laxavit signoque detracto cognovit, si per-
2 tulisset, sibi esse pereundum. Erant in eadem epistula, quae ad ea pertinebant, quae inter regem Pausaniamque convenerant. Has ille litteras
3 ephoris tradidit. Non est praetereunda gravitas Lacedaemoniorum hoc loco. Nam ne huius quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniam comprehenderent, neque prius vim adhibendam putave-
4 runt quam se ipse indicasset. Itaque huic indici, quid fieri vellent, praeceperunt. Fanum Neptuni est Taenări, quod violari nefas putant Graeci. Eo ille confugit in araque consedit. Hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri,
5 si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit Argilium confugisse in aram, perturbatus venit eo. Quem cum supplicem dei videret in ara sedentem, quaerit, causae quid sit tam repentini consilii. Huic ille, quid ex litteris com-
6 perisset, aperit. Modo magis Pausanias perturbatus orare coepit, ne enuntiaret nec se meritum de illo optime proderet: quod si eam veniam sibi dedisset tantisque implicatum rebus sublevasset, magno ei praemio futurum.

1 V. His rebus ephori cognitis satius putarunt in urbe eum comprehendi. Quo cum essent profecti et Pausanias placato Argilio, ut putabat,

Lacedaemŏnem reverteretur, in itinere, cum iam
in eo esset, ut comprehenderetur, ex vultu cuius-
dam ephori, qui eum admoneri cupiebat, insidias
sibi fieri intellexit. Itaque paucis ante gradibus 2
quam qui eum sequebantur in aedem Minervae,
quae Chalcioicos vocatur, confugit. Hinc ne
exire posset, statim ephori valvas eius aedis ob-
struxerunt tectumque sunt demoliti, quo celerius
sub divo interiret. Dicitur eo tempore matrem 3
Pausaniae vixisse eamque iam magno natu, post-
quam de scelere filii comperit, in primis ad
filium claudendum lapidem ad introitum aedis
attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam 4
turpi morte maculavit. Hic cum semianimis de
templo elatus esset, confestim animam efflavit.
Cuius mortui corpus cum eodem nonnulli dice- 5
rent inferri oportere, quo ii, qui ad supplicium
essent dati, displicuit pluribus et non procul ab
eo loco infoderunt. Inde posterius dei Delphici
responso erutus est atque eodem loco sepultus,
ubi vitam posuerat.

V.

CIMON.

I. Cimon, Miltiădis filius, Athenien- 1
sis duro admodum initio usus est adulescentiae.
Nam cum pater eius litem aestimatam populo
solvere non potuisset ob eamque causam in vin-
clis publicis decessisset, Cimon eadem custodia

tenebatur neque legibus Atheniensium emitti
poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus
2 erat, solvisset. Habebat autem in matrimonio
sororem suam, nomine Elpinīcen, non magis
amore quam more ductus: namque Atheniensibus
3 licet eodem patre natas uxores ducere. Huius
coniugii cupidus Callĭas quidam non tam generosus
quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex
metallis fecerat, egit cum Cimōne, ut eam sibi
uxorem daret: id si impetrasset, se pro illo pe-
4 cuniam soluturum. Is cum talem condicionem
aspernaretur, Elpinice negavit se passuram Miltiadis
progeniem in vinclis publicis interire,
quoniam prohibere posset, seque Calliae nupturam,
si ea, quae polliceretur, praestitisset.

1 II. Tali modo custodia liberatus Cimon celeriter
ad principatum pervenit. Habebat enim
satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam
prudentiam cum iuris civilis tum rei militaris,
quod cum patre a puero in exercitibus fuerat
versatus. Itaque hic et populum urbanum in sua
tenuit potestate et apud exercitum plurimum va-
2 luit auctoritate. Primum imperator apud flumen
Strymŏna magnas copias Thracum fugavit, oppidum
Amphipŏlim constituit eoque decem milia
3 Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum
apud Mycălen Cypriorum et Phoenīcum ducentarum
navium classem devictam cepit eodemque
die pari fortuna in terra usus est. Namque hostium
navibus captis statim ex classe copias suas

eduxit barbarorumque maximam vim uno concursu prostravit. Qua victoria magna praeda 4
potitus cum domum reverteretur, quod iam nonnullae insulae propter acerbitatem imperii defecerant, bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit. Scyrum, quam eo tempore 5
Dolŏpes incolebant, quod contumacius se gesserant, vacuefecit, sessores veteres urbe insulaque eiecit, agros civibus divisit. Thasios opulentia fretos suo adventu fregit. His ex manubiis arx Athenarum, qua ad meridiem vergit, est ornata.

III. Quibus rebus cum unus in civitate ma- 1
xime floreret, incidit in eandem invidiam quam pater suus ceterique Atheniensium principes: nam testarum suffragiis decem annorum exsilio multatus est. Cuius facti celerius Athenienses quam 2
ipsum paenituit. Nam cum ille animo forti invidiae ingratorum civium cessisset bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent, confestim notae eius virtutis desiderium consecutum est. Itaque post annum quintum quam expulsus erat 3
in patriam revocatus est. Ille, quod hospitio Lacedaemoniorum utebatur, satius existimans verbis quam armis contendere, Lacedaemŏnem sua sponte est profectus pacemque inter duas potentissimas civitates conciliavit. Post, neque 4
ita multo, Cyprum cum ducentis navibus imperator missus cum eius maiorem partem insulae devicisset, in morbum implicitus in oppido Citio est mortuus.

1 IV. Hunc Athenienses non solum bello, sed etiam pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis praedia hortosque haberet, ut numquam eis custodem posuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur, quo minus eius rebus, quibus quisque
2 vellet, frueretur. Semper eum pedissequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur negare. Saepe, cum aliquem offensum fortuito videret minus bene vestitum, suum ami-
3 culum dedit. Cotidie sic cena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes devocaret: quod facere nullo die praetermittebat. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit: multos locupletavit, complures pauperes mortuos, qui, unde efferrentur, non reliquissent,
4 suo sumptu extulit. Sic se gerendo minime est mirandum, si et vita eius fuit secura et mors acerba.

VI.

LYSANDER.

1 I. Lysander Lacedaemonius magnam reliquit sui famam magis felicitate quam virtute partam: Athenienses sexto et vicesimo anno
2 bellum gerentes confecisse. Apparet, id qua ratione consecutus sit et arte: non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum, qui, quod dicto audientes impe-

ratoribus suis non erant, dispalati in agris relictis navibus in hostium venerunt potestatem. Quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dedi-
derunt. Hac victoria Lysander elatus, cum antea 3
semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulsit, ut eius opera in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint. Nam cum hanc 4
causam Lacedaemonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Aegos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, cum id se Lacedaemoniorum causa facere simularet. Namque undique, qui Athe- 5
niensium rebus studuissent, eiectis decem delegerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium potestatemque omnium rerum committeret. Horum in numerum nemo admittebatur nisi qui aut eius hospitio continebatur aut se illius fore proprium fide confirmarat.

II. Ita decemvirali potestate in omnibus urbi- 1
bus constituta ipsius nutu omnia gerebantur. Cuius de crudelitate ac perfidia satis est unam rem exempli gratia proferre, ne de eodem plura enumerando defatigemus lectores. Victor ex Asia 2
cum reverteretur Thasumque divertisset, quod ea civitas praecipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si iidem non firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici, pervertere eam concupivit. Vidit autem, nisi in eo occul- 3

tasset voluntatem, futurum, ut Thasii dilaberentur
consulerentque rebus suis . . .

1 III. Itaque hi decemviralem potestatem ab
illo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus
iniit consilia reges Lacedaemoniorum tollere. Sed
sentiebat id se sine ope deorum facere non posse,
quod Lacedaemonii omnia ad oracula referre
2 consuerant. Primum Delphicum corrumpere est
conatus. Cum id non potuisset, Dodōnam ad-
ortus est. Hinc quoque repulsus dixit se vota
suscepisse, quae Iovi Hammōni solveret, existi-
3 mans se Afros facilius corrupturum. Hac spe
cum profectus esset in Africam, multum eum
antistites Iovis fefellerunt. Nam non solum cor-
rumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lace-
daemŏnem miserunt, qui Lysandrum accusarent,
quod sacerdotes fani corrumpere conatus esset.
4 Accusatus hoc crimine iudicumque absolutus sen-
tentiis, Orchomeniis missus subsidio occisus est
5 a Thebanis apud Haliartum. Quam vere de eo
foret iudicatum, oratio indicio fuit, quae post
mortem in domo eius reperta est, in qua suadet
Lacedaemoniis, ut regia potestate dissoluta ex
omnibus dux deligatur ad bellum gerendum, sed
sic scripta, ut deorum videretur congruere senten-
tiae, quam ille se habiturum pecunia fidens non
dubitarat. Hanc ei scripsisse Cleon Halicarna-
sius dicitur.

1 IV. Atque hoc loco non est praetereundum
factum Pharnabāzi, satrăpis regii. Nam cum

Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter avareque fecisset deque iis rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad ephŏros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram. Huic 2
ille liberaliter pollicetur: librum grandem verbis multis conscripsit, in quibus summis eum fert laudibus. Quem cum legisset probassetque, dum signatur, alterum pari magnitudine, tanta similitudine, ut discerni non posset, signatum subiecit, in quo accuratissime eius avaritiam perfidiamque accusarat. Lysander, domum cum redisset, post- 3
quam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quae voluerat, dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc summoto Lysandro cum ephori cognossent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

VII.

ALCIBIADES.

I. Alcibiădes, Cliniae filius, Athe- 1
niensis. In hoc, quid natura efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius vel in vitiis vel in virtutibus. Natus 2
in amplissima civitate summo genere, omnium

aetatis suae multo formosissimus, ad omnes res
aptus consiliique plenus (namque imperator fuit
summus et mari et terra), disertus, ut in primis
dicendo valeret, quod tanta erat commendatio
oris atque orationis, ut nemo ei posset resistere;
3 dives; cum tempus posceret, laboriosus, patiens,
liberalis; splendidus non minus in vita quam victu,
adfabilis, blandus, temporibus callidissime ser-
4 viens: idem, simul ac se remiserat neque causa
suberat, quare animi laborem perferret, luxurio-
sus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperie-
batur, ut omnes admirarentur in uno homine
tantam esse dissimilitudinem tamque diversam
naturam.

1 II. Educatus est in domo Perĭcli (privignus
enim eius fuisse dicitur), eruditus a Socrate.
Socerum habuit Hipponĭcum, omnium Graeca
lingua loquentium ditissimum, ut, si ipse fin-
gere vellet, neque plura bona neque maiora
posset consequi quam vel natura vel fortuna tri-
buerat.

1 III. Bello Peloponnesio huius consilio atque
auctoritate Athenienses bellum Syracusanis in-
dixerunt: ad quod gerendum ipse dux delectus
est, duo praeterea collegae dati, Nicĭas et
2 Lamăchus. Id cum appararetur, priusquam clas-
sis exiret, accidit, ut una nocte omnes Her-
mae, qui in oppido erant, deicerentur praeter
unum, qui ante ianuam erat Andocĭdis. Itaque
ille postea Mercurius Andocidis vocitatus est.

Hoc cum appareret non sine magna multorum 3
consensione esse factum, quae non ad privatam,
sed publicam rem pertineret, magnus multi-
tudini timor est iniectus, ne qua repentina vis
in civitate exsisteret, quae libertatem opprimeret
populi. Hoc maxime convenire in Alcibiadem 4
videbatur, quod et potentior et maior quam pri-
vatus existimabatur: multos enim liberalitate de-
vinxerat, plures etiam opera forensi suos reddi-
derat. Quare fiebat, ut omnium oculos, quotiens- 5
cumque in publicum prodisset, ad se converteret
neque ei par quisquam in civitate poneretur.
Itaque non solum spem in eo habebant maximam,
sed etiam timorem, quod et obesse plurimum et
prodesse poterat. Aspergebatur etiam infamia, 6
quod in domo sua facere mysteria dicebatur
(quod nefas erat more Atheniensium) idque non
ad religionem, sed ad coniurationem pertinere
existimabatur.

IV. Hoc crimine in contione ab inimicis com- 1
pellabatur. Sed instabat tempus ad bellum pro-
ficiscendi. Id ille intuens neque ignorans civium
suorum consuetudinem postulabat, si quid de se
agi vellent, potius de praesente quaestio habe-
retur quam absens invidiae crimine accusaretur.
Inimici vero eius quiescendum in praesentia, quia 2
noceri ei non posse intellegebant, et illud tem-
pus exspectandum decreverunt, quo exisset, ut
absentem aggrederentur, itaque fecerunt. Nam 3
postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt,

absentem, quod sacra violasset, reum fecerunt.
Qua de re cum ei nuntius a magistratu in Sici-
liam missus esset, ut domum ad causam dicen-
dam rediret, essetque in magna spe provinciae
bene administrandae, non parere noluit et in tri-
remem, quae ad eum erat deportandum missa,
4 ascendit. Hac Thurios in Italiam pervectus, multa
secum reputans de immoderata civium suorum
licentia crudelitateque erga nobiles, utilissimum
ratus impendentem evitare tempestatem clam se
ab custodibus subduxit et inde primum Elĭdem,
5 dein Thebas venit. Postquam autem se capitis
damnatum bonis publicatis audivit et, id quod
inusitatum erat, Eumolpĭdas sacerdotes a populo
coactos, ut se devoverent, eiusque devotionis,
quo testatior esset memoria, exemplum in pila
lapidea incisum esse positum in publico, Lace-
6 daemŏnem demigravit. Ibi, ut ipse praedicare
consuerat, non adversus patriam, sed inimicos
suos bellum gessit, quod eidem hostes essent
civitati: nam cum intellegerent se plurimum prod-
esse posse reipublicae, ex ea eiecisse plusque irae
7 suae quam utilitati communi paruisse. Itaque
huius consilio Lacedaemonii cum Perse rege ami-
citiam fecerunt, dein Decelēam in Attica munie-
runt praesidioque ibi perpetuo posito in obsi-
dione Athenas tenuerunt. Eiusdem opera Ioniam
a societate averterunt Atheniensium. Quo facto
multo superiores bello esse coeperunt.

1 V. Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi

sunt facti quam timore ab eo alienati. Nam cum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne caritate patriae ductus aliquando ab ipsis descisceret et cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus eius interficiundi quaerere instituerunt. Id Alcibiades diu- 2
tius celari non potuit: erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim cum animum attendisset ad cavendum. Itaque ad Tissaphernem, praefectum regis Darīi, se contulit. Cuius 3
cum in intimam amicitiam pervenisset et Atheniensium male gestis in Sicilia rebus opes senescere, contra Lacedaemoniorum crescere videret, initio cum Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur et de reditu suo facit mentionem. Erat enim eodem quo Alcibiades sensu, populi potentiae non amicus et optimatium fautor. Ab hoc 4
destitutus primum per Thrasybūlum, Lyci filium, ab exercitu recipitur praetorque fit apud Samum; post suffragante Theramĕne populi scito restituitur parique absens imperio praeficitur simul cum Thrasybulo et Theramene. Horum in im- 5
perio tanta commutatio rerum facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent. Victi enim erant quinque proeliis terrestribus, tribus navalibus: in quibus ducentas naves triremes amiserant, quae captae in hostium venerant potestatem. Alcibia- 6
des simul cum collegis receperat Ioniam, Helles-

pontum, multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae, quarum expugnarant complures, in his Byzantium, neque minus multas consilio ad amicitiam adiunxerant, quod in
7 captos clementia fuerant usi. Ita praeda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas venerunt.

1 VI. His cum obiam universa civitas in Piraeum descendisset, tanta fuit omnium exspectatio visendi Alcibiadis, ut ad eius triremem vulgus
2 conflueret, proinde ac si solus advenisset. Sic enim populo erat persuasum et adversas superiores et praesentes secundas res accidisse eius opera. Itaque et Siciliae amissum et Lacedaemoniorum victorias culpae suae tribuebant, quod talem virum e civitate expulissent. Neque id sine causa arbitrari videbantur: nam postquam exercitui praeesse coeperat, neque terra neque
3 mari hostes pares esse potuerant. Hic ut e navi egressus est, quamquam Theramenes et Thrasybulus eisdem rebus praefuerant simulque venerant in Piraeum, tamen unum illum omnes prosequebantur et, id quod numquam antea usu venerat nisi Olympiae victoribus, coronis laureis taeniisque vulgo donabatur. Ille lacrimans talem benivolentiam civium suorum accipiebat; re-
4 minisci pristini temporis acerbitatem. Postquam in astu venit, contione advocata sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin eius casui illacrimarit inimicumque iis se ostenderit, quorum opera

patria pulsus fuerat, proinde ac si alius populus,
non ille ipse, qui tum flebat, eum sacrilegii dam-
nasset. Restituta ergo huic sunt publice bona 5
eidemque illi Eumolpidae sacerdotes rursus re-
sacrare sunt coacti, qui eum devoverant, pilae-
que illae, in quibus devotio fuerat scripta, in
mare praecipitatae.

VII. Haec Alcibiadi laetitia non nimis fuit 1
diuturna. Nam cum ei omnes essent honores
decreti totaque res publica domi bellique tradita,
ut unius arbitrio gereretur et ipse postulasset,
ut duo sibi collegae darentur, Thrasybulus et
Adimantus, neque id negatum esset, classe in
Asiam profectus, quod apud Cymen minus ex
sententia rem gesserat, in invidiam recidit: nihil
enim eum non efficere posse ducebant. Ex quo 2
fiebat, ut omnia minus prospere gesta culpae
tribuerent, cum eum aut neglegenter aut mali-
tiose fecisse loquerentur; sicut tum accidit: nam
corruptum a rege capere Cymen noluisse argue-
bant. Itaque huic maxime putamus malo fuisse 3
nimiam opinionem ingenii atque virtutis: time-
batur enim non minus quam diligebatur, ne se-
cunda fortuna magistratibusque elatus tyranni-
dem concupisceret. Quibus rebus factum est, ut
absenti magistratum abrogarent et alium in eius
locum substituerent. Id ille ut audivit, domum 4
reverti noluit et se Pactўen contulit ibique tria
castella communiit, Ornos, Bizanthen, Neontīchos,
manuque collecta primus Graecae civitatis in Thra-

ciam introiit gloriosius existimans barbarorum
praeda locupletari quam Graiorum. Qua ex re
creverat cum fama tum opibus magnamque ami-
citiam sibi cum quibusdam regibus Thraciae pe-
pererat.

1 VIII. Neque tamen a caritate patriae potuit
recedere. Nam cum apud Aegos flumen Philŏcles,
praetor Atheniensium, classem constituisset suam
neque longe abesset Lysander, praetor Lacedae-
moniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum
quam diutissime duceret, quod ipsis pecunia a
rege suppeditabatur, contra Atheniensibus ex-
haustis praeter arma et naves nihil erat super,
2 Alcibiades ad exercitum venit Atheniensium ibi-
que praesente vulgo agere coepit: si vellent,
se coacturum Lysandrum dimicare aut pacem
petere; Lacedaemonios eo nolle classe confli-
gere, quod pedestribus copiis plus quam navibus
3 valerent: sibi autem esse facile Seuthen, regem
Thracum, adducere, ut eum terra depelleret: quo
facto necessario aut classe conflicturum aut bel-
4 lum compositurum. Id etsi vere dictum Philo-
cles animadvertebat, tamen postulata facere no-
luit, quod sentiebat se Alcibiade recepto nullius
momenti apud exercitum futurum et, si quid se-
cundi evenisset, nullam in ea re suam partem
fore, contra, si quid adversi accidisset, se
5 unum eius delicti futurum reum. Ab hoc disce-
dens Alcibiades ‚quoniam' inquit ‚victoriae pa-
triae repugnas, illud moneo, iuxta hostem castra

habeas nautica: periculum est enim, ne immo-
destia militum vestrorum occasio detur Lysandro
vestri opprimendi exercitus.‘ Neque ea res illum 6
fefellit. Nam Lysander, cum per speculatores
comperisset vulgum Atheniensium in terram prae-
datum exisse navesque paene inanes relictas,
tempus rei gerendae non dimisit eoque impetu
bellum totum delevit.

IX. At Alcibiades victis Atheniensibus non 1
satis tuta eadem loca sibi arbitrans penitus in
Thraciam se supra Propontĭdem abdidit sperans
ibi facillime suam fortunam occuli posse. Falso.
Nam Thraces, postquam eum cum magna pecu- 2
nia venisse senserunt, insidias fecerunt: qui ea,
quae apportarat, abstulerunt, ipsum capere non
potuerunt. Ille cernens nullum locum sibi tutum 3
in Graecia propter potentiam Lacedaemoniorum
ad Pharnabāzum in Asiam transiit: quem quidem
adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in
amicitia antecederet. Namque ei Grynium de-
derat in Phrygia castrum, ex quo quinquagena
talenta vectigalis capiebat. Qua fortuna Alcibiades 4
non erat contentus neque Athenas victas Lace-
daemoniis servire poterat pati. Itaque ad patriam
liberandam omni ferebatur cogitatione. Sed vide- 5
bat id sine rege Perse non posse fieri ideoque
eum amicum sibi cupiebat adiungi neque dubitabat
facile se consecuturum, si modo eius conveniundi
habuisset potestatem. Nam Cyrum fratrem ei
bellum clam parare Lacedaemoniis adiuvantibus

sciebat: id si aperuisset, magnam se initurum
gratiam videbat.

1 X. Hoc cum moliretur peteretque a Pharna-
bazo, ut ad regem mitteretur, eodem tempore
Critias ceterique tyranni Atheniensium certos
homines ad Lysandrum in Asiam miserant, qui
eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustu-
lisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse
Athenis constituisset: quare, si suas res gestas
2 manere vellet, illum persequeretur. His Laco
rebus commotus statuit accuratius sibi agendum
cum Pharnabazo. Huic ergo renuntiat, quae regi
cum Lacedaemoniis essent, nisi Alcibiadem vivum
3 aut mortuum sibi tradidisset. Non tulit hunc
satrăpes et violare clementiam quam regis opes
minui maluit. Itaque misit Susamithren et Ba-
gaeum ad Alcibiadem interficiendum, cum ille
esset in Phrygia iterque ad regem compararet.
4 Missi clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat,
dant negotium, ut eum interficiant. Illi cum ferro
aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa
casam, in qua quiescebat, eamque succenderunt,
ut incendio conficerent, quem manu superari posse
5 diffidebant. Ille autem, ut sonitu flammae est
excitatus, etsi gladius ei erat subductus, familiaris
sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo
quidam ex Arcadia hospes, qui numquam disce-
dere voluerat. Hunc sequi se iubet et id, quod
in praesentia vestimentorum fuit, arripit. His in
6 ignem coniectis flammae vim transiit. Quem ut

barbari incendium effugisse viderunt, telis eminus missis interfecerunt caputque eius ad Pharnabazum rettulerunt. At mulier, quae cum eo vivere consuerat, muliebri sua veste contectum aedificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus diem obiit supremum.

XI. Hunc infamatum a plerisque tres gra- 1
vissimi historici summis laudibus extulerunt: Thucydĭdes, qui eiusdem aetatis fuit, Theopompus, post aliquanto natus, et Timaeus: qui quidem duo maledicentissimi nescio quo modo in illo uno laudando consenserunt. Namque ea, quae supra 2
scripsimus, de eo praedicarunt atque hoc amplius: cum Athenis, splendidissima civitate, natus esset, omnes splendore ac dignitate superasse vitae; postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo 3
studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset aequiperare (omnes enim Boeoti magis firmitati corporis quam ingenii acumini inserviunt); eundem apud Lacedae- 4
monios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut parsimonia victus atque cultus omnes Lacedaemonios vinceret; fuisse apud Thracas, homines vinolentos rebusque veneriis deditos: hos quoque in his rebus antecessisse; venisse ad Persas, apud quos 5
summa laus esset fortiter venari, luxuriose vivere: horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi

6 eum in his maxime admirarentur. Quibus rebus
effecisse, ut, apud quoscumque esset, princeps
poneretur habereturque carissimus. Sed satis de
hoc: reliquos ordiamur.

VIII.

THRASYBULUS.

1 I. Thrasybūlus, Lyci filius, Athe-
niensis. Si per se virtus sine fortuna ponde-
randa est, dubito an hunc primum omnium ponam.
Illud sine dubio: neminem huic praefero fide,
constantia, magnitudine animi, in patriam amore.
2 Namque multi voluerunt paucique potuerunt ab
uno tyranno patriam liberare: huic contigit, ut
a triginta oppressam tyrannis e servitute in
3 libertatem vindicaret. Sed nescio quo modo,
cum eum nemo anteiret his virtutibus, multi
nobilitate praecucurrerunt. Primum Peloponnesio
bello multa hic sine Alcibiăde gessit, ille nul-
lam rem sine hoc: quae ille universa naturali
4 quodam bono fecit lucri. Sed illa tamen omnia
communia imperatoribus cum militibus et fortuna,
quod in proelii concursu abit res a consilio
ad vires virtutemque pugnantium. Itaque iure
suo nonnulla ab imperatore miles, plurima vero
fortuna vindicat seque his plus valuisse vere
5 potest praedicare. Quare illud magnificentissi-
mum factum proprium est Thrasybuli. Nam
cum triginta tyranni praepositi a Lacedaemoniis

servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello parserat fortuna, partim patria expulissent partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent, non solum princeps, sed etiam solus initio bellum iis indixit.

II. Hic enim cum Phylen confugisset, quod 1
est castellum in Attica munitissimum, non plus habuit secum triginta de suis. Hoc initium fuit salutis Actaeorum, hoc robur libertatis clarissimae
civitatis. Neque vero hic non contemptus est 2
primo a tyrannis atque eius solitudo. Quae quidem res et contemnentibus perniciei et despecto saluti fuit: haec enim illos segnes ad persequendum, hos autem tempore ad comparandum
dato fecit robustiores. Quo magis praeceptum 3
illud omnium in animis esse debet: nihil in bello oportere contemni neque sine causa dici
matrem timidi flere non solere. Neque tamen 4
pro opinione Thrasybuli auctae sunt opes: nam iam illis temporibus fortius boni pro libertate
loquebantur quam pugnabant. Hinc in Piraeum 5
transiit Munychiamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti ab eaque turpiter repulsi protinus in urbem armis impedimentisque amissis
refugerunt. Usus est Thrasybulus non minus 6
prudentia quam fortitudine. Nam cedentes violari vetuit (cives enim civibus parcere aequum censebat) neque quisquam est vulneratus nisi qui prior impugnare voluit. Neminem iacentem veste

spoliavit, nil attigit nisi arma, quorum indigebat
7 quaeque ad victum pertinebant. In secundo proelio cecidit Critĭas, dux tyrannorum, cum quidem exadversus Thrasybulum fortissime pugnaret.

1 III. Hoc deiecto Pausanias venit Atticis auxilio, rex Lacedaemoniorum. Is inter Thrasybulum et eos, qui urbem tenebant, fecit pacem his condicionibus: ne qui praeter triginta tyrannos et decem, qui postea praetores creati superioris more crudelitatis erant usi, adficerentur exsilio neve bona publicarentur: rei publicae procuratio
2 populo redderetur. Praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit, ne quis ante actarum rerum accusaretur neve multaretur: eamque
3 illi oblivionis appellarunt. Neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Nam cum quidam ex iis, qui simul cum eo in exsilio fuerant, caedem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat publice, prohibuit et id, quod pollicitus erat, praestitit.

1 IV. Huic pro tantis meritis honoris corona a populo data est facta duabus virgulis oleaginis. Quam quod amor civium et non vis expresserat, nullam habuit invidiam magnaque fuit gloria.
2 Bene ergo Pittăcus ille, qui in septem sapientum numero est habitus, cum Mytilenaei multa milia iugerum agri ei muneri darent, ‚nolite, oro vos,‘ inquit, ‚id mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius

quam centum iugera, quae et meam animi aequi-
tatem et vestram voluntatem indicent.' Nam
parva munera diutina, locupletia non propria esse
consuerunt. Illa igitur corona contentus Thra- 3
sybulus neque amplius requisivit neque quemquam
honore se antecessisse existimavit. Hic sequenti 4
tempore, cum praetor classem ad Ciliciam appu-
lisset neque satis diligenter in castris eius age-
rentur vigiliae, a barbaris ex oppido noctu
eruptione facta in tabernaculo interfectus est.

IX.

CONON.

I. Conon Atheniensis Peloponnesio bello 1
accessit ad rem publicam in eoque eius opera
magni fuit. Nam et praetor pedestribus exerci-
tibus praefuit et praefectus classis magnas mari
res gessit. Quas ob causas praecipuus ei honos
habitus est. Namque omnibus unus insulis prae-
fuit: in qua potestate Pheras cepit, coloniam
Lacedaemoniorum. Fuit etiam extremo Pelo- 2
ponnesio bello praetor, cum apud Aegos flumen
copiae Atheniensium ab Lysandro sunt devictae.
Sed tum afuit eoque peius res administrata est:
nam et prudens rei militaris et diligens erat
imperator. Itaque nemini erat iis temporibus 3
dubium, si adfuisset, illam Athenienses calami-
tatem accepturos non fuisse.

II. Rebus autem adflictis, cum patriam ob- 1

sideri audisset, non quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde praesidio posset esse civibus suis. Itaque contulit se ad Pharnabāzum, satrăpem Ioniae et Lydiae eundemque generum regis et propinquum: apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit
2 periculis. Nam cum Lacedaemonii Atheniensibus devictis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant, Agesilaumque bellatum misissent in Asiam maxime impulsi a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat et cum Lacedaemoniis coierat societatem, hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator, re quidem vera exercitui praefuit Conon eiusque
3 omnia arbitrio gesta sunt. Hic multum ducem summum Agesilāum impedivit saepeque eius consiliis obstitit: neque vero non fuit apertum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus
4 regi fuisse erepturum. Qui posteaquam domum a suis civibus revocatus est, quod Boeoti et Athenienses Lacedaemoniis bellum indixerant, Conon nihilo setius apud praefectos regis versabatur iisque omnibus magno erat usui.

1 III. Defecerat a rege Tissaphernes neque id tam Artaxerxi quam ceteris erat apertum: multis enim magnisque meritis apud regem, etiam cum in officio non maneret, valebat. Neque id mirandum, si non facile ad credendum adducebatur, reminiscens eius se opera Cyrum fratrem
2 superasse. Huius accusandi gratia Conon a Phar-

nabazo ad regem missus posteaquam venit, primum ex more Persarum ad chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithrausten accessit seque ostendit cum rege colloqui velle.
Huic ille ,nulla' inquit ,mora est, sed tu de- 3
libera, utrum colloqui malis an per litteras agere, quae cogitas. Necesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem: nemo enim sine hoc admittitur. Hoc si tibi grave est, per me nihilo setius editis mandatis con-
ficies, quod studes.' Tum Conon ,mihi vero' 4
inquit ,non est grave quemvis honorem habere regi, sed vereor, ne civitati meae sit opprobrio, si, cum ex ea sim profectus, quae ceteris gentibus imperare consuerit, potius barbarorum quam illius more fungar.' Itaque, quae volebat, scripta tradidit.

IV. Quibus cognitis rex tantum auctoritate 1
eius motus est, ut et Tissaphernem hostem iudicarit et Lacedaemonios bello persequi iusserit et ei permiserit, quem vellet, eligere ad dispensandam pecuniam. Id arbitrium Conon negavit sui esse consilii, sed ipsius, qui optime suos nosse deberet; sed se suadere, Pharnabazo id negotii
daret. Hinc magnis muneribus donatus ad mare 2
est missus, ut Cypriis et Phoenicibus ceterisque maritimis civitatibus naves longas imperaret classemque, qua proxima aestate mare tueri posset, compararet, dato adiutore Pharnabazo, sicut ipse
voluerat. Id ut Lacedaemoniis est nuntiatum, 3

non sine cura rem administrant, quod maius
bellum imminere arbitrabantur quam si cum
barbaro solum contenderent. Nam ducem fortem,
prudentem regiis opibus praefuturum ac secum
dimicaturum videbant, quem neque consilio ne-
4 que copiis superare possent. Hac mente magnam
contrahunt classem: proficiscuntur Pisandro duce.
Hos Conon apud Cnidum adortus magno proelio
fugat, multas naves capit, complures deprimit.
Qua victoria non solum Athenae, sed cuncta
Graecia, quae sub Lacedaemoniorum fuerat im-
5 perio, liberata est. Conon cum parte navium in
patriam venit, muros dirutos a Lysandro utros-
que, et Piraei et Athenarum, reficiendos curat
pecuniaeque quinquaginta talenta, quae a Phar-
nabazo acceperat, civibus suis donat.

1 V. Accidit huic, quod ceteris mortalibus, ut
inconsideratior in secunda quam in adversa esset
fortuna. Nam classe Peloponnesiorum devicta
cum ultum se iniurias patriae putaret, plura con-
2 cupivit quam efficere potuit. Neque tamen ea
non pia et probanda fuerunt, quod potius patriae
opes augeri quam regis maluit. Nam cum magnam
auctoritatem sibi pugna illa navali, quam apud
Cnidum fecerat, constituisset non solum inter
barbaros, sed etiam omnes Graeciae civitates,
clam dare operam coepit, ut Ioniam et Aeoliam
3 restitueret Atheniensibus. Id cum minus diligenter
esset celatum, Tiribāzus, qui Sardibus praeerat,
Conōnem evocavit simulans ad regem eum se

mittere velle magna de re. Huius nuntio pa-
rens cum venisset, in vincla coniectus est, in
quibus aliquamdiu fuit. Inde nonnulli eum ad 4
regem abductum ibique perisse scriptum reli-
querunt. Contra Dinon historicus, cui nos plu-
rimum de Persicis rebus credimus, effugisse scrip-
sit: illud addubitat, utrum Tiribazo sciente an
imprudente sit factum.

X.

DION.

I. Dion, Hipparīni filius, Syracusa- 1
nus, nobili genere natus, utraque implicatus
tyrannide Dionysiorum. Namque ille superior
Aristomăchen, sororem Diōnis, habuit in matri-
monio, ex qua duos filios, Hipparinum et Ny-
saeum, procreavit totidemque filias, nomine So-
phrosȳnen et Arĕten, quarum priorem Dionysio
filio, eidem, cui regnum reliquit, nuptum dedit,
alteram, Areten, Dioni. Dion autem praeter 2
nobilem propinquitatem generosamque maiorum
famam multa alia ab natura habuit bona, in his
ingenium docile, come, aptum ad artes optimas,
magnam corporis dignitatem, quae non minimum
commendat, magnas praeterea divitias a patre
relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat.
Erat intimus Dionysio priori neque minus prop- 3
ter mores quam adfinitatem. Namque etsi Dio-
nysii crudelitas ei displicebat, tamen salvum

propter necessitudinem, magis etiam suorum causa
studebat. Aderat in magnis rebus eiusque con-
silio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re
4 maior ipsius cupiditas intercesserat. Legationes
vero omnes, quae essent illustriores, per Dionem
administrabantur: quas quidem ille diligenter ob-
eundo, fideliter administrando crudelissimum no-
5 men tyranni sua humanitate tegebat. Hunc a
Dionysio missum Carthaginienses sic suspexerunt,
ut neminem umquam Graeca lingua loquentem
magis sint admirati.

1 II. Neque vero haec Dionysium fugiebant:
nam quanto esset sibi ornamento, sentiebat. Quo
fiebat, ut uni huic maxime indulgeret neque eum
2 secus diligeret ac filium: qui quidem, cum Pla-
tōnem Tarentum venisse fama in Siciliam esset
perlata, adulescenti negare non potuerit, quin
eum accerseret, cum eius audiendi cupiditate
flagraret. Dedit ergo huic veniam magnaque
3 eum ambitione Syracūsas perduxit. Quem Dion
adeo admiratus est atque adamavit, ut se ei
totum traderet. Neque vero minus ipse Plato
delectatus est Dione. Itaque cum a tyranno
crudeliter violatus esset, quippe qui eum venum-
dari iussisset, tamen eodem rediit eiusdem Dionis
4 precibus adductus. Interim in morbum incidit
Dionysius. Quo cum gravi conflictaretur, quae-
sivit a medicis Dion, quem ad modum se haberet,
simulque ab iis petiit, si forte in maiore esset
periculo, ut sibi faterentur: nam velle se cum eo

colloqui de partiendo regno, quod sororis suae
filios ex illo natos partem regni putabat debere
habere. Id medici non tacuerunt et ad Diony- 5
sium filium sermonem rettulerunt. Quo ille com-
motus, ne agendi esset Dioni potestas, patri
soporem medicos dare coëgit. Hoc aeger sumpto
sopitus diem obiit supremum.

III. Tale initium fuit Dionis et Dionysii si- 1
multatis eaque multis rebus aucta est. Sed tamen
primis temporibus aliquamdiu simulata inter eos
amicitia mansit. Cum Dion non desisteret ob-
secrare Dionysium, ut Platonem Athenis arces-
seret et eius consiliis uteretur, ille, qui in aliqua
re vellet patrem imitari, morem ei gessit. Eo- 2
demque tempore Philistum historicum Syracusas
reduxit, hominem amicum non magis tyranno
quam tyrannidi. Sed de hoc in eo libro plura
sunt exposita, qui de historicis Graecis conscriptus
est. Plato autem tantum apud Dionysium aucto- 3
ritate potuit valuitque eloquentia, ut ei persuaserit
tyrannidis facere finem libertatemque reddere
Syracusanis: a qua voluntate Philisti consilio
deterritus aliquanto crudelior esse coepit.

IV. Qui quidem cum a Dione se superari 1
videret ingenio, auctoritate, amore populi, verens,
ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem
sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit,
qua Corinthum deveheretur, ostendens se id
utriusque facere causa, ne, cum inter se timerent,
alteruter alterum praeoccuparet. Id cum factum 2

multi indignarentur magnaeque esset invidiae ty-
ranno, Dionysius omnia, quae moveri poterant
Dionis, in naves imposuit ad eumque misit. Sic
enim existimari volebat id se non odio hominis,
3 sed suae salutis fecisse causa. Postea vero quam
audivit eum in Peloponnēso manum comparare
sibique bellum facere conari, Areten, Dionis
uxorem, alii nuptum dedit filiumque eius sic
educari iussit, ut indulgendo turpissimis imbue-
4 retur cupiditatibus. Nam puer vino epulisque
obruebatur neque ullum tempus sobrio relinque-
5 batur. Is usque eo vitae statum commutatum
ferre non potuit, postquam in patriam rediit
pater (namque appositi erant custodes, qui eum
a pristino victu deducerent), ut se de superiore
parte aedium deiecerit atque ita interierit. Sed
illuc revertor.

1 V. Postquam Corinthum pervenit Dion et
eodem perfugit Heraclīdes ab eodem expulsus
Dionysio, qui praefectus fuerat equitum, omni
2 ratione bellum comparare coeperunt. Sed non
multum proficiebant, quod multorum annorum
tyrannis magnarum opum putabatur: quam ob
causam pauci ad societatem periculi perduceban-
3 tur. Sed Dion fretus non tam suis copiis quam
odio tyranni, maximo animo duabus onerariis
navibus quinquaginta annorum imperium munitum
quingentis longis navibus, decem equitum cen-
tumque peditum milibus, profectus oppugnatum,
quod omnibus gentibus admirabile est visum,

adeo facile perculit, ut post diem tertium quam
Siciliam attigerat Syracusas introierit. Ex quo
intellegi potest nullum esse imperium tutum nisi
benivolentia munitum. Eo tempore aberat Dio- 4
nysius et in Italia classem opperiebatur adver-
sariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se
venturum; quae res eum fefellit. Nam Dion iis 5
ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate, regios
spiritus repressit totiusque eius partis Siciliae
potitus est, quae sub Dionysii fuerat potestate,
parique modo urbis Syracusarum praeter arcem
et insulam adiunctam oppido eoque rem perduxit, 6
ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere
vellet: Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius,
Syracusas Apollocrătes, cui maximam fidem uni
habebat.

VI. Has tam prosperas tamque inopinatas res 1
consecuta est subita commutatio, quod fortuna
sua mobilitate, quem paulo ante extulerat, de-
mergere est adorta. Primum in filio, de quo 2
commemoravi supra, suam vim exercuit. Nam
cum uxorem reduxisset, quae alii fuerat tradita,
filiumque vellet revocare ad virtutem a perdita
luxuria, accepit gravissimum parens vulnus morte
filii. Deinde orta dissensio est inter eum et 3
Heraclidem, qui, quod ei principatum non con-
cedebat, factionem comparavit. Neque is minus
valebat apud optimates, quorum consensu prae-
erat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret.
Non tulit hoc animo aequo Dion et versum illum 4

Homeri rettulit ex secunda rhapsodia, in quo haec sententia est: non posse bene geri rem publicam multorum imperiis. Quod dictum magna invidia consecuta est: namque aperuisse videbatur
5 omnia in sua potestate esse velle. Hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit Heraclidemque, cum Syracusas venisset, interficiundum curavit.

1 VII. Quod factum omnibus maximum timorem iniecit: nemo enim illo interfecto se tutum putabat. Ille autem adversario remoto licentius eorum bona, quos sciebat adversus se sensisse,
2 militibus dispertivit. Quibus divisis, cum cotidiani maximi fierent sumptus, celeriter pecunia deesse coepit neque, quo manus porrigeret, suppetebat nisi in amicorum possessiones. Id eius modi erat, ut, cum milites reconciliasset, amitteret optimates.
3 Quarum rerum cura frangebatur et insuetus male audiendi non animo aequo ferebat de se ab iis male existimari, quorum paulo ante in caelum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem offensa in eum militum voluntate liberius loquebatur et tyrannum non ferendum dictitabat.

1 VIII. Haec ille intuens cum, quem ad modum sedaret, nesciret et, quorsum evaderent, timeret, Callicrătes quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo et callidus et ad fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem et
2 ait: eum magno in periculo esse propter offen-

sionem populi et odium militum, quod nullo modo evitare posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum. Quem si invenisset idoneum, facile omnium animos cogniturum adversariosque sublaturum, quod inimici eius dissidenti suos sensus aperturi forent. Tali 3
consilio probato excepit has partes ipse Callicrates et se armat imprudentia Dionis. Ad eum interficiundum socios conquirit, adversarios eius convenit, coniuratione confirmat. Res, multis consciis 4
quae ageretur, elata defertur ad Aristomachen, sororem Dionis, uxoremque Areten. Illae timore perterritae conveniunt, cuius de periculo timebant. At ille negat a Callicrate fieri sibi insidias, sed illa, quae agerentur, fieri praecepto suo. Mulie- 5
res nihilo setius Callicratem in aedem Proserpĭnae deducunt ac iurare cogunt nihil ab illo periculi fore Dioni. Ille hac religione non modo non est deterritus, sed ad maturandum concitatus est verens, ne prius consilium aperiretur suum quam conata perfecisset.

IX. Hac mente proximo die festo, cum a 1
conventu se remotum Dion domi teneret atque in conclavi edito recubuisset, consciis facinoris loca munitiora oppidi tradit, domum custodiis saepit, a foribus qui non discedant, certos praeficit, navem triremem armatis ornat Philostrato- 2
que, fratri suo, tradit eamque in portu agitari iubet, ut si exercere remiges vellet, cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, qua

3 fugeret Zanclen. Suorum autem e numero Za-
cynthios adulescentes quosdam eligit cum auda-
cissimos tum viribus maximis iisque dat nego-
tium, ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi
eius gratia viderentur venire. Hi propter noti-
4 tiam sunt intromissi. At illi, ut limen intrarant,
foribus obseratis in lecto cubantem invadunt,
colligant: fit strepitus, adeo ut exaudiri possit
5 foris. Hic, sicut ante saepe dictum est, quam
invisa sit singularis potentia et miseranda vita,
qui se metui quam amari malunt, cuivis fa-
6 cile intellectu fuit. Namque ipsi custodes, si
prompta fuissent voluntate, foribus effractis ser-
vare eum potuissent, quod illi inermes telum foris
flagitantes vivum tenebant. Cui cum succurreret
nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestram
gladium dedit, quo Dion interfectus est.

1 X. Confecta caede cum multitudo visendi
gratia introisset, nonnulli ab insciis pro noxiis
conciduntur. Nam celeri rumore dilato Dioni vim
allatam multi concurrerant, quibus tale facinus
displicebat. Hi falsa suspicione ducti immerentes
2 ut sceleratos occidunt. Huius de morte ut palam
factum est, mirabiliter vulgi mutata est voluntas.
Nam qui vivum eum tyrannum vocitarant, eidem
liberatorem patriae tyrannique expulsorem prae-
dicabant. Sic subito misericordia odio successerat,
ut eum suo sanguine ab Acherunte, si possent,
3 cuperent redimere. Itaque in urbe celeberrimo
loco elatus publice sepulcri monumento donatus

est. Diem obiit circiter annos quinquaginta natus quartum post annum quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

XI.

IPHICRATES.

I. Iphicrătes Atheniensis non tam 1
magnitudine rerum gestarum quam disciplina militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux, ut non solum aetatis suae cum primis compararetur, sed ne de maioribus natu quidem quisquam anteponeretur. Multum vero in bello est versatus, 2
saepe exercitibus praefuit, nusquam culpa male rem gessit, semper consilio vicit tantumque eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit partim meliora fecerit. Namque ille pede- 3
stria arma mutavit. Cum ante illum imperatorem maximis clipeis, brevibus hastis, minutis gladiis uterentur, ille e contrario peltam pro parma fecit (a quo peltastae pedites appellabantur), ut ad motus concursusque essent leviores, hastae modum duplicavit, gladios longiores fecit. Idem 4
loricas pro sertis atque aeneis linteas dedit. Quo facto expeditiores milites reddidit: nam pondere detracto, quod aeque corpus tegeret et leve esset, curavit.

II. Bellum cum Thracibus gessit; Seuthem, 1
socium Atheniensium, in regnum restituit. Apud Corinthum tanta severitate exercitui praefuit, ut

nullae umquam in Graecia neque exercitatiores
copiae neque magis dicto audientes fuerint duci,
2 in eamque consuetudinem adduxit, ut, cum proelii
signum ab imperatore esset datum, sine ducis
opera sic ordinatae consisterent, ut singuli a
3 peritissimo imperatore dispositi viderentur. Hoc
exercitu moram Lacedaemoniorum interfecit, quod
maxime tota celebratum est Graecia. Iterum
eodem bello omnes copias eorum fugavit, quo
4 facto magnam adeptus est gloriam. Cum Ar-
taxerxes Aegyptio regi bellum inferre voluit,
Iphicraten ab Atheniensibus petivit, quem prae-
ficeret exercitui conducticio, cuius numerus duo-
decim milium fuit. Quem quidem sic omni
disciplina militari erudivit, ut, quem ad modum
quondam Fabiani milites Romani appellati sunt,
sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude
5 fuerint. Idem subsidio Lacedaemoniis profectus
Epaminondae retardavit impetus. Nam nisi eius
adventus appropinquasset, non prius Thebani
Sparta abscessissent quam captam incendio de-
lessent.

1 III. Fuit autem et animo magno et corpore
imperatoriaque forma, ut ipso aspectu cuivis in-
iceret admirationem sui, sed in labore nimis
remissus parumque patiens, ut Theopompus me-
moriae prodidit, bonus vero civis fideque magna.
2 Quod cum in aliis rebus declaravit tum maxime
in Amyntae Macedŏnis liberis tuendis. Namque
Eurydĭce, mater Perdiccae et Philippi, cum his

duobus pueris Amynta mortuo ad Iphicraten
confugit eiusque opibus defensa est. Vixit ad 3
senectutem placatis in se suorum civium animis.
Causam capitis semel dixit, bello sociali, simul
cum Timothĕo eoque iudicio est absolutus. Me- 4
nesthĕa filium reliquit ex Thrassa natum, Coti
regis filia. Is, cum interrogaretur, utrum pluris,
patrem matremne, faceret, ‚matrem‘ inquit. Id
cum omnibus mirum videretur, ‚at‘ ille ‚merito
facio; nam pater, quantum in se fuit, Thracem
me genuit, contra mater Atheniensem‘.

XII.

CHABRIAS.

I. Chabrias Atheniensis. Hic quoque 1
in summis habitus est ducibus resque multas
memoria dignas gessit. Sed ex iis elucet maxime
inventum eius in proelio, quod apud Thebas
fecit, cum Boeotis subsidio venisset. Namque 2
in eo victoria fidente summo duce Agesilāo,
fugatis iam ab eo conductitiis catervis reliquam
phalangem loco vetuit cedere obnixoque genu
scuto, proiecta hasta impetum excipere hostium
docuit. Id novum Agesilaus contuens progredi
non est ausus suosque iam incurrentes tuba re-
vocavit. Hoc usque eo tota Graecia fama cele- 3
bratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam
fieri voluerit, quae publice ei ab Atheniensibus
in foro constituta est. Ex quo factum est, ut

postea athletae ceterique artifices suis statibus in statuis ponendis uterentur, cum victoriam essent adepti.

1 II. Chabrias autem multa in Europa bella administravit, cum dux Atheniensium esset; in Aegypto sua sponte gessit: nam Nectenĕbin ad-
2 iutum profectus regnum ei constituit. Fecit idem Cypri, sed publice ab Atheniensibus Euagŏrae adiutor datus, neque prius inde discessit quam totam insulam bello devinceret; qua ex re Athe-
3 nienses magnam gloriam sunt adepti. Interim bellum inter Aegyptios et Persas conflatum est. Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant, Lacedaemonii cum Aegyptiis: quibus magnas praedas Agesilaus, rex eorum, faciebat. Id intuens Chabrias, cum in re nulla Agesilao cederet, sua sponte Aegyptiae classi praefuit, pedestribus copiis Agesilaus.

1 III. Tum praefecti regis Persae legatos miserunt Athenas questum, quod Chabrias adversum regem bellum gereret cum Aegyptiis. Athenienses diem certam Chabriae praestituerunt, quam ante domum nisi redisset, capitis se illum damnaturos denuntiarunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit neque ibi diutius est moratus quam fuit
2 necesse. Non enim libenter erat ante oculos suorum civium, quod et vivebat laute et indulgebat sibi liberalius quam ut invidiam vulgi
3 posset effugere. Est enim hoc commune vitium magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae

comes sit et libenter iis detrahant, quos emi-
nere videant altius, neque animo aequo pau-
peres alienam intueantur fortunam. Itaque Cha-
brias, cum ei licebat, plurimum aberat. Neque 4
vero solus ille aberat Athenis libenter, sed omnes
fere principes fecerunt idem, quod tantum se
ab invidia putabant afuturos, quantum a conspectu
suorum recesserint. Itaque Conon plurimum
Cypri vixit, Iphicrătes in Thracia, Timothĕus
Lesbo, Chares Sigēo; dissimilis quidem Chares
horum et factis et moribus, sed tamen Athenis
et honoratus et potens.

IV. Chabrias autem periit bello sociali tali 1
modo. Oppugnabant Athenienses Chium. Erat
in classe Chabrias privatus, sed omnes, qui in
magistratu erant, auctoritate anteibat eumque
magis milites quam qui praeerant aspiciebant.
Quae res ei maturavit mortem. Nam dum pri- 2
mus studet portum intrare gubernatoremque
iubet eo dirigere navem, ipse sibi perniciei fuit:
cum enim eo penetrasset, ceterae non sunt se-
cutae. Quo facto circumfusus hostium con-
cursu cum fortissime pugnaret, navis rostro
percussa coepit sidere. Hinc refugere cum pos- 3
set, si se in mare deiecisset, quod suberat classis
Atheniensium, quae exciperet natantes, perire
maluit quam armis abiectis navem relinquere,
qua fuerat vectus. Id ceteri facere nolue-
runt, qui nando in tutum pervenerunt. At ille
praestare honestam mortem existimans turpi

vitae, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

XIII.

TIMOTHEUS.

1 I. Timothĕus, Conōnis filius, Atheniensis. Hic a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus: fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus neque minus ci-
2 vitatis regendae. Multa huius sunt praeclare facta, sed haec maxime illustria. Olynthios et Byzantios bello subegit. Samum cepit, in qua oppugnanda superiore bello Athenienses mille et ducenta talenta consumpserant: ille sine ulla publica impensa populo restituit. Adversus Cotum bella gessit ab eoque mille et ducenta talenta praedae
3 in publicum rettulit. Cyzĭcum obsidione liberavit. Ariobarzāni simul cum Agesilāo auxilio profectus est: a quo cum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit quam id sumere, cuius partem domum suam ferre posset. Itaque accepit Crithōten et Sestum.

1 II. Idem classi praefectus circumvehens Peloponnēsum, Laconĭcen populatus classem eorum fugavit, Corcȳram sub imperium Atheniensium redegit sociosque idem adiunxit Epirōtas, Athamānas, Chaŏnas omnesque eas gentes, quae mare
2 illud adiacent. Quo facto Lacedaemonii de diutina contentione destiterunt et sua sponte Athe-

niensibus imperii maritimi principatum concesse-
runt pacemque iis legibus constituerunt, ut Athe-
nienses mari duces essent. Quae victoria tantae
fuit Atticis laetitiae, ut tum primum arae Paci
publice sint factae eique deae pulvinar sit insti-
tutum. Cuius laudis ut memoria maneret, Timo- 3
theo publice statuam in foro posuerunt. Qui
honos huic uni ad id tempus contigit, ut, cum
patri populus statuam posuisset, filio quoque
daret. Sic iuxta posita recens filii veterem patris
renovavit memoriam.

III. Hic cum esset magno natu et magistratus 1
gerere desisset, bello Athenienses undique premi
sunt coepti. Defecerat Samus, descierat Helles-
pontus, Philippus iam tum valens Macĕdo multa
moliebatur: cui oppositus Chares cum esset, non
satis in eo praesidii putabatur. Fit Menesthĕus 2
praetor, filius Iphicrătis, gener Timothei, et,
ut ad bellum proficiscatur, decernitur. Huic
in consilium dantur duo usu sapientiaque prae-
stantes, pater et socer, quod in his tanta erat
auctoritas, ut magna spes esset per eos amissa
posse recuperari. Ii cum Samum profecti essent 3
et eodem Chares illorum adventu cognito cum
suis copiis proficisceretur, ne quid absente se
gestum videretur, accidit, cum ad insulam
appropinquarent, ut magna tempestas oreretur:
quam evitare duo veteres imperatores utile arbi-
trati suam classem suppresserunt. At ille teme- 4
raria usus ratione non cessit maiorum natu

auctoritati, velut in sua manu esset fortuna.
Quo contenderat, pervenit eodemque ut seque-
rentur ad Timotheum et Iphicratem nuntium
misit. Hinc male re gesta, compluribus amissis
navibus eo, unde erat profectus, se recipit litte-
rasque Athenas publice misit: sibi proclive fuisse
Samum capere, nisi a Timotheo et Iphicrate
5 desertus esset. Populus acer, suspicax ob eam-
que rem mobilis, adversarius, invidus (etenim
potentiae in crimen vocabantur) domum revocat:
accusantur proditionis. Hoc iudicio damnatur
Timotheus lisque eius aestimatur centum talen-
tis. Ille odio ingratae civitatis Chalcĭdem se
contulit.

1 IV. Huius post mortem cum populum iu-
dicii sui paeniteret, multae novem partes de-
traxit et decem talenta Cononem, filium eius,
ad muri quandam partem reficiendam iussit dare.
In quo fortunae varietas est animadversa. Nam
quos avus muros ex hostium praeda restituerat,
eosdem nepos cum summa ignominia ex sua
2 re familiari reficere coactus est. Timothei au-
tem moderatae sapientisque vitae cum plera-
que possimus proferre testimonia, uno erimus
contenti, quod ex eo facile conici poterit, quam
carus suis fuerit. Cum Athenis adulescentulus
causam diceret, non solum amici privatique
hospites ad eum defendendum convenerunt, sed
etiam in eis Iason tyrannus, qui illo tem-
3 pore fuit omnium potentissimus. Hic cum in

patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio venit tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire quam Timotheo de fama dimicanti deesse. Hunc adversus tamen Timotheus postea populi iussu bellum gessit: patriae sanctiora iura quam hospitii esse duxit.

Haec extrema fuit aetas imperatorum Athe- 4
niensium, Iphicratis, Chabriae, Timothei: neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

Venio nunc ad fortissimum virum maximique 5
consilii omnium barbarorum exceptis duobus Carthaginiensibus, Hamilcăre et Hannibăle. De hoc 6
plura referemus, quod et obscuriora sunt eius gesta pleraque et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tum omnes superabat, acciderunt: quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt.

XIV.

DATAMES.

I. Datămes, patre Camisăre, natione Care, 1
matre Scythissa natus, primum militum in numero fuit apud Artaxerxen eorum, qui regiam tuebantur. Pater eius Camisares, quod et manu fortis et bello strenuus et regi multis locis fidelis erat repertus, habuit provinciam partem Ciliciae iuxta Cappadociam, quam incolunt Leucosȳri.

2 Datames militare munus fungens primum, qualis esset, aperuit in bello, quod rex adversus Cadusios gessit: namque hic magni fuit eius opera. Quo factum est, cum in eo bello cecidisset Camisares, paterna ei ut traderetur provincia.

1 II. Pari se virtute postea praebuit, cum Autophrodātes iussu regis bello persequeretur eos, qui defecerant. Namque huius opera hostes, cum castra iam intrassent multis milibus regiorum interfectis, profligati sunt exercitusque reliquus conservatus est: qua ex re maioribus rebus prae-
2 esse coepit. Erat eo tempore Thuys, dynastes Paphlagoniae, antiquo genere, ortus a Pylaemĕne illo, quem Homerus Troico bello a Patrŏclo
3 interfectum ait. Is regi dicto audiens non erat. Quam ob causam bello eum persequi constituit eique rei praefecit Datamen, propinquum Paphlagŏnis: namque ex fratre et sorore erant nati. Quam ob causam Datames primum experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem cum venisset sine praesidio, quod ab amico nullas vereretur insidias, paene interiit: nam Thuys eum clam interficere voluit.
4 Erat mater cum Datame, amita Paphlagonis. Ea,
5 quid ageretur, resciit filiumque monuit. Ille fuga periculum evitavit bellumque indixit Thuȳni. In quo cum ab Ariobarzāne, praefecto Lȳdiae et Ioniae totiusque Phrygiae, desertus esset, nihilo segnius perseveravit vivumque Thuyn cepit cum uxore et liberis.

III. Cuius facti ne prius fama ad regem quam 1
ipse perveniret, dedit operam. Itaque omnibus insciis eo, ubi erat rex, venit posteroque die Thuyn, hominem maximi corporis terribilique facie, quod et niger et capillo longo barbaque erat promissa, optima veste texit, quam satrăpae regii gerere consuerant, ornavit etiam torque atque armillis aureis ceteroque regio cultu: ipse 2
agresti duplici amiculo circumdatus hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextra manu clavam, sinistra copulam, qua vinctum ante se Thuynem agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem cum omnes conspicerent propter 3
novitatem ornatus ignotamque formam ob eamque rem magnus esset concursus, fuit nonnemo, qui agnosceret Thuyn regique nuntiaret. Primo 4
non accredidit: itaque Pharnabāzum misit exploratum. A quo ut rem gestam comperit, statim admitti iussit, magnopere delectatus cum facto tum ornatu, in primis quod nobilis rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magnifice Da- 5
tamen donatum ad exercitum misit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo et Tithrauste ad bellum Aegyptium, parique eum atque illos imperio esse iussit. Postea vero quam Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita est.

IV. Hic cum maximo studio compararet ex- 1
ercitum Aegyptumque proficisci pararet, subito a rege litterae sunt ei missae, ut Aspim aggrederetur, qui Cataoniam tenebat: quae gens iacet

2 supra Ciliciam confinis Cappadociae. Namque
Aspis saltuosam regionem castellisque munitam
incolens non solum imperio regis non parebat,
sed etiam finitimas regiones vexabat et, quae
3 regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longe
aberat ab his regionibus et a maiore re abstrahe-
batur, tamen regis voluntati morem gerendum
putavit. Itaque cum paucis, sed viris fortibus
navem conscendit existimans, quod accidit, faci-
lius se imprudentem parva manu oppressurum
4 quam paratum quamvis magno exercitu. Hac
delatus in Ciliciam, egressus inde dies noctesque
iter faciens Taurum transiit eoque, quo studuerat,
venit. Quaerit, quibus locis sit Aspis: cognoscit
haud longe abesse profectumque eum venatum.
Quae dum speculatur, adventus eius causa co-
gnoscitur. Pisĭdas cum eis, quos secum habebat,
5 ad resistendum Aspis comparat. Id Datames ubi
audivit, arma sumit, suos sequi iubet: ipse equo
concitato ad hostem vehitur. Quem procul Aspis
conspiciens ad se ferentem pertimescit atque a
conatu resistendi deterritus sese dedidit. Hunc
Datames vinctum ad regem ducendum tradit
Mithridāti.

1 V. Haec dum geruntur, Artaxerxes remini-
scens, a quanto bello ad quam parvam rem
principem ducum misisset, se ipse reprehendit
et nuntium ad exercitum Acen misit, quod non-
dum Datamen profectum putabat, qui diceret,
ne ab exercitu discederet. Hic, priusquam per-

veniret, quo erat profectus, in itinere convenit,
qui Aspim ducebant. Qua celeritate cum magnam 2
benivolentiam regis Datames consecutus esset,
non minorem invidiam aulicorum excepit, quod
illum unum pluris quam se omnes fieri videbant.
Quo facto cuncti ad eum opprimendum consen-
serunt. Haec Pandantes, gazae custos regiae, 3
amicus Datami, perscripta ei mittit, in quibus
docet eum in magno fore periculo, si quid illo
imperante adversi in Aegypto accidisset. Nam- 4
que eam esse consuetudinem regiam, ut casus
adversos hominibus tribuant, secundos fortunae
suae: quo fieri, ut facile impellantur ad eorum
perniciem, quorum ductu res male gestae nun-
tientur. Illum hoc maiore fore in discrimine,
quod, quibus rex maxime oboediat, eos habeat
inimicissimos. Talibus ille litteris cognitis, cum 5
iam ad exercitum Acen venisset, quod non igno-
rabat ea vere scripta, desciscere a rege constituit.
Neque tamen quicquam fecit, quod fide sua esset
indignum. Nam Mandrŏclen Magnētem exercitui 6
praefecit: ipse cum suis in Cappadociam discedit
coniunctamque huic Paphlagoniam occupat celans,
qua voluntate esset in regem; clam cum Ario-
barzane facit amicitiam, manum comparat, urbes
munitas suis tuendas tradit.

VI. Sed haec propter hiemale tempus minus 1
prospere procedebant. Audit Pisidas quasdam
copias adversus se parare. Filium eo Arsidĕum
cum exercitu mittit: cadit in proelio adulescens.

Proficiscitur eo pater non ita cum magna manu
celans, quantum vulnus accepisset, quod prius ad
hostem pervenire cupiebat quam de male re
gesta fama ad suos perveniret, ne cognita filii
2 morte animi debilitarentur militum. Quo con-
tenderat, pervenit iisque locis castra ponit, ut
neque circumiri multitudine adversariorum posset
neque impediri, quo minus ipse ad dimicandum
3 manum haberet expeditam. Erat cum eo Mithro-
barzānes, socer eius, praefectus equitum. Is
desperatis generi rebus ad hostes transfugit. Id
Datames ut audivit, sensit, si in turbam exisset
ab homine tam necessario se relictum, futurum,
4 ut ceteri consilium sequerentur. In vulgus edit:
suo iussu Mithrobarzanem profectum pro perfuga,
quo facilius receptus interficeret hostes; quare
relinqui eum par non esse et omnes confestim
sequi. Quod si animo strenuo fecissent, futurum,
ut adversarii non possent resistere, cum et intra
5 vallum et foris caederentur. Hac re probata
exercitum educit, Mithrobarzanem persequitur:
qui cum ad hostes pervenerat, Datames signa
6 inferri iubet. Pisidae nova re commoti in opi-
nionem adducuntur perfugas mala fide com-
positoque fecisse, ut recepti maiori essent cala-
mitati. Primum eos adoriuntur. Illi, cum, quid
ageretur aut quare fieret, ignorarent, coacti sunt
cum eis pugnare, ad quos transierant, ab iisque
stare, quos reliquerant: quibus cum neutri par-
7 cerent, celeriter sunt concisi. Reliquos Pisidas

resistentes Datames invadit: primo impetu pellit,
fugientes persequitur, multos interficit, castra
hostium capit. Tali consilio uno tempore et 8
proditores perculit et hostes profligavit et, quod
ad perniciem suam fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. Quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum neque celerius factum usquam
legimus.

VII. Ab hoc tamen viro Sysĭnas, maximo 1
natu filius, desciit ad regem et de defectione
patris detulit. Quo nuntio Artaxerxes commotus, quod intellegebat sibi cum viro forti ac
strenuo negotium esse, qui, cum cogitasset, facere auderet et prius cogitare quam conari consuesset, Autophrodatem in Cappadociam mittit.
Hic ne intrare posset, saltum, in quo Ciliciae 2
portae sunt sitae, Datames praeoccupare studuit.
Sed tam subito copias contrahere non potuit. 3
A qua re depulsus cum ea manu, quam contraxerat, locum deligit talem, ut neque circumiretur ab hostibus neque praeteriret adversarius,
quin ancipitibus locis premeretur, et, si dimicare
eo vellet, non multum obesse multitudo hostium
suae paucitati posset.

VIII. Haec etsi Autophrodates videbat, tamen 1
statuit congredi quam cum tantis copiis refugere
aut tam diu uno loco sedere. Habebat barbarorum 2
equitum viginti, peditum centum milia, quos illi
Cardăcas appellant, eiusdemque generis tria milia
funditorum; praeterea Cappadŏcum octo milia,

Armeniorum decem milia, Paphlagonum quinque
milia, Phrygum decem milia, Lydorum quinque
milia, Aspendiorum et Pisidarum circiter tria
milia, Cilĭcum duo milia, Captianorum totidem,
ex Graecia conductorum tria milia, levis armaturae
3 maximum numerum. Has adversus copias spes
omnis consistebat Datami in se locique natura:
namque huius partem non habebat vicesimam
militum. Quibus fretus conflixit adversariorumque
multa milia concidit, cum de ipsius exercitu non
amplius hominum mille cecidisset. Quam ob causam
postero die tropaeum posuit, quo loco pridie pugna-
4 tum erat. Hinc cum castra movisset semperque
inferior copiis superior omnibus proeliis discederet,
quod numquam manum consereret, nisi cum ad-
versarios locorum angustiis clausisset, quod perito
regionum callideque cogitanti saepe accidebat,
5 Autophrodates, cum bellum duci maiore regis
calamitate quam adversariorum videret, pacem
iniecit Datamenque hortatus est, ut cum rege in
6 gratiam rediret. Quam ille etsi fidam non fore
putabat, tamen condicionem accepit seque ad
Artaxerxem legatos missurum dixit. Sic bellum,
quod rex adversus Datamen susceperat, sedatum
est. Autophrodates in Phrygiam se recepit.

1 IX. At rex, quod implacabile odium in Da-
tamen susceperat, postquam bello eum opprimi
non posse animadvertit, insidiis interficere stu-
2 duit: quas ille plerasque evitavit. Sicut, cum
ei nuntiatum esset quosdam sibi insidiari, qui in

amicorum erant numero: de quibus quod inimici
detulerant, neque credendum neque neglegendum
putavit: experiri voluit, verum falsumne sibi esset
relatum. Itaque eo profectus est, in quo itinere 3
futuras insidias dixerant. Sed elegit corpore ac
statura simillimum sui eique vestitum suum dedit
atque eo loco ire, quo ipse consuerat, iussit:
ipse autem ornatu militari inter corporis cu-
stodes iter facere coepit. At insidiatores, post- 4
quam in eum locum agmen pervenit, decepti
ordine atque vestitu impetum in eum faciunt,
qui suppositus erat. Praedixerat autem iis Da-
tames, cum quibus iter faciebat, ut parati essent
facere, quod ipsum vidissent. Ipse, ut concur- 5
rentes insidiatores animum advertit, tela in eos
coniecit. Hoc idem cum universi fecissent, prius-
quam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant,
confixi conciderunt.

X. Hic tamen tam callidus vir extremo tem- 1
pore captus est Mithridatis, Ariobarzanis filii, dolo.
Namque is pollicitus est regi se eum interfectu-
rum, si rex permitteret, ut, quodcumque vellet,
liceret impune facere, fidemque de ea re more
Persarum dextra dedisset. Hanc ut accepit a 2
rege missam, copias parat et absens amicitiam
cum Datame facit; regis provincias vexat, castella
expugnat, magnas praedas capit, quarum partim
suis dispertit partim ad Datamen mittit; pari
modo complura castella ei tradit. Haec diu 3
faciendo persuasit homini se infinitum adversus

regem suscepisse bellum, cum nihilo magis, ne
quam suspicionem illi praeberet insidiarum, neque
colloquium eius petivit neque in conspectum
venire studuit. Sic absens amicitiam gerebat, ut
non beneficiis mutuis, sed communi odio, quod
erga regem susceperant, contineri viderentur.

1 XI. Id cum satis se confirmasse arbitratus
est, certiorem facit Datamen tempus esse maiores
exercitus parari et bellum cum ipso rege suscipi
deque ea re, si ei videretur, quo loco vellet, in
colloquium veniret. Probata re colloquendi tempus
2 sumitur locusque, quo conveniretur. Huc Mithri-
dates cum uno, cui maxime habebat fidem, ante
aliquot dies venit compluribusque locis separatim
gladios obruit eaque loca diligenter notat. Ipso
autem colloquii die utrique, locum qui explora-
rent atque ipsos scrutarentur, mittunt: deinde
3 ipsi sunt congressi. Hic cum aliquamdiu in collo-
quio fuissent et diverse discessissent iamque procul
Datames abesset, Mithridates, priusquam ad suos
perveniret, ne quam suspicionem pareret, in
eundem locum revertitur atque ibi, ubi telum
erat infossum, resedit, ut si lassitudine cuperet
acquiescere, Datamenque revocavit simulans se
4 quiddam in colloquio esse oblitum. Interim telum,
quod latebat, protulit nudatumque vagina veste
texit ac Datami venienti ait: digredientem se
animadvertisse locum quendam, qui erat in con-
5 spectu, ad castra ponenda esse idoneum. Quem
cum digito demonstraret et ille respiceret, aver-

sum ferro transfixit priusque quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita ille vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

XV.

EPAMINONDAS.

I. Epaminondas, Polymnĭdis filius, 1
Thebanus. De hoc priusquam scribimus, haec praecipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant neve ea, quae ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus 2
enim musicen nostris moribus abesse a principis persona, saltare vero etiam in vitiis poni: quae omnia apud Graecos et grata et laude digna ducuntur. Cum autem exprimere imaginem con- 3
suetudinis atque vitae velimus Epaminondae, nihil videmur debere praetermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicemus primum 4
de genere eius, deinde quibus disciplinis et a quibus sit eruditus, tum de moribus ingeniique facultatibus et si qua alia memoria digna erunt, postremo de rebus gestis, quae a plurimis animi anteponuntur virtutibus.

II. Natus igitur patre, quo diximus, genere 1
honesto, pauper iam a maioribus relictus est, eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis. Nam et citharizare et cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore

regem suscepisse bellum, cum nihilo magis, ne quam suspicionem illi praeberet insidiarum, neque colloquium eius petivit neque in conspectum venire studuit. Sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed communi odio, quod erga regem susceperant, contineri viderentur.

1 XI. Id cum satis se confirmasse arbitratus est, certiorem facit Datamen tempus esse maiores exercitus parari et bellum cum ipso rege suscipi deque ea re, si ei videretur, quo loco vellet, in colloquium veniret. Probata re colloquendi tempus
2 sumitur locusque, quo conveniretur. Huc Mithridates cum uno, cui maxime habebat fidem, ante aliquot dies venit compluribusque locis separatim gladios obruit eaque loca diligenter notat. Ipso autem colloquii die utrique, locum qui explorarent atque ipsos scrutarentur, mittunt: deinde
3 ipsi sunt congressi. Hic cum aliquamdiu in colloquio fuissent et diverse discessissent iamque procul Datames abesset, Mithridates, priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur atque ibi, ubi telum erat infossum, resedit, ut si lassitudine cuperet acquiescere, Datamenque revocavit simulans se
4 quiddam in colloquio esse oblitum. Interim telum, quod latebat, protulit nudatumque vagina veste texit ac Datami venienti ait: digredientem se animadvertisse locum quendam, qui erat in con-
5 spectu, ad castra ponenda esse idoneum. Quem cum digito demonstraret et ille respiceret, aver-

sum ferro transfixit priusque quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita ille vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

XV.

EPAMINONDAS.

I. Epaminondas, Polymnĭdis filius, 1
Thebanus. De hoc priusquam scribimus, haec
praecipienda videntur lectoribus, ne alienos mores
ad suos referant neve ea, quae ipsis leviora sunt,
pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus 2
enim musicen nostris moribus abesse a principis
persona, saltare vero etiam in vitiis poni: quae
omnia apud Graecos et grata et laude digna
ducuntur. Cum autem exprimere imaginem con- 3
suetudinis atque vitae velimus Epaminondae, nihil
videmur debere praetermittere, quod pertineat
ad eam declarandam. Quare dicemus primum 4
de genere eius, deinde quibus disciplinis et a
quibus sit eruditus, tum de moribus ingeniique
facultatibus et si qua alia memoria digna erunt,
postremo de rebus gestis, quae a plurimis animi
anteponuntur virtutibus.

II. Natus igitur patre, quo diximus, genere 1
honesto, pauper iam a maioribus relictus est,
eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis.
Nam et citharizare et cantare ad chordarum
sonum doctus est a Dionysio, qui non minore

fuit in musicis gloria quam Damon aut Lamprus,
quorum pervulgata sunt nomina, cantare tibiis ab
2 Olympiodōro, saltare a Calliphrŏne. At philo-
sophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentīnum,
Pythagorēum: cui quidem sic fuit deditus, ut
adulescens tristem ac severum senem omnibus
aequalibus suis in familiaritate anteposuerit; neque
prius eum a se dimisit quam in doctrinis tanto
antecessit condiscipulos, ut facile intellegi posset
pari modo superaturum omnes in ceteris artibus.
3 Atque haec ad nostram consuetudinem sunt levia
et potius contemnenda: at in Graecia, utique
4 olim, magnae laudi erant. Postquam ephēbus
est factus et palaestrae dare operam coepit,
non tam magnitudini virium servivit quam ve-
locitati: illam enim ad athletarum usum, hanc
5 ad belli existimabat pertinere. Itaque exerce-
batur plurimum currendo et luctando ad eum
finem, quoad stans complecti posset atque con-
tendere. In armis vero plurimum studii con-
sumebat.

1 III. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam
animi bona accesserant. Erat enim modestus,
prudens, gravis, temporibus sapienter utens, pe-
ritus belli, fortis manu, animo maximo, adeo
veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur.
2 Idem continens, clemens patiensque admirandum
in modum, non solum populi, sed etiam amico-
rum ferens iniurias; in primis commissa celans,
quod interdum non minus prodest quam diserte

dicere, studiosus audiendi: ex hoc enim facillime
disci arbitrabatur. Itaque cum in circulum ve- 3
nisset, in quo aut de re publica disputaretur aut
de philosophia sermo haberetur, numquam inde
prius discessit quam ad finem sermo esset ad-
ductus. Paupertatem adeo facile perpessus est, 4
ut de re publica nihil praeter gloriam ceperit.
Amicorum in se tuendo caruit facultatibus, isdem
ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut iudi-
cari possit omnia ei cum amicis fuisse communia.
Nam cum aut civium suorum aliquis ab hostibus 5
esset captus aut virgo amici nubilis, quae propter
paupertatem collocari non posset, amicorum con-
cilium habebat et, quantum quisque daret, pro
facultatibus imperabat. Eamque summam cum 6
fecerat, adducebat eum, qui quaerebat, prius-
quam acciperet pecuniam, ad eos, qui confere-
bant, eique ut ipsi numerarent, faciebat, ut ille,
ad quem perveniebat, sciret, quantum cuique
deberet.

IV. Tentata autem eius est abstinentia a 1
Diomedonte Cyziceno: namque is rogatu Arta-
xerxis Epaminondam pecunia corrumpendum sus-
ceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas
venit et Micythum adulescentulum quinque ta-
lentis ad suam perduxit voluntatem, quem tum
Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epa-
minondam convenit et causam adventus Diome-
dontis ostendit. At ille Diomedonte coram ‚nihil‘ 2
inquit ‚opus pecunia est: nam si rex ea vult,

quae Thebanis sunt utilia, gratis facere sum
paratus; sin autem contraria, non habet auri
atque argenti satis. Namque orbis terrarum di-
3 vitias accipere nolo pro patriae caritate. Tu
quod me incognitum tentasti tuique similem exi-
stimasti, non miror tibique ignosco; sed egredere
propere, ne alios corrumpas, cum me non po-
tueris. Et tu, Micythe, argentum huic redde aut,
nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui.'
4 Hunc Diomĕdon cum rogaret, ut tuto exire
suaque, quae attulerat, liceret efferre, ,istud qui-
dem' inquit ,faciam, neque tua causa, sed mea,
ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat id
ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere
5 noluissem'. A quo cum quaesisset, quo se deduci
vellet, et ille Athenas dixisset, praesidium dedit,
ut tuto perveniret. Neque vero id satis habuit,
sed etiam, ut inviolatus in navem conscenderet,
per Chabriam Atheniensem, de quo supra men-
tionem fecimus, effecit. Abstinentiae erit hoc
6 satis testimonium. Plurima quidem proferre pos-
sumus, sed modus adhibendus est, quoniam uno
hoc volumine excellentium virorum complere
concilium statuimus, quorum separatim vitas mul-
tis milibus versuum complures scriptores ante
nos explicarunt.

1 V. Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus
par esset eloquentia, neque minus concinnus in
brevitate respondendi quam in perpetua oratione
2 ornatus. Habuit obtrectatorem Menéclīden quen-

dam, indidem Thebis, et adversarium in admini-
stranda re publica, satis exercitatum in dicendo,
ut Thebanum scilicet: namque illi genti plus
inest virium quam ingenii. Is, quod in re mili- 3
tari florere Epaminondam videbat, hortari solebat
Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius
imperatoris opera desideraretur. Huic ille ‚fallis‘
inquit ‚verbo cives tuos, quod eos a bello avo-
cas: otii enim nomine servitutem concilias. Nam 4
paritur pax bello. Itaque qui ea diutina volunt
frui, bello exercitati esse debent. Quare si prin-
cipes Graeciae vultis esse, castris est vobis uten-
dum, non palaestra‘. Idem ille Meneclides cum 5
huic obiceret insolentiam, quod sibi Agamemnŏnis
belli gloriam videretur consecutus, at ille ‚quod 6
me‘ inquit ‚Agamemnonem aemulari putas, falleris.
Namque ille cum universa Graecia vix decem
annis unam cepit urbem, ego contra una urbe
nostra dieque uno totam Graeciam Lacedaemoniis
fugatis liberavi‘.

VI. Idem cum in conventum venisset Arcădum 1
petens, ut societatem cum Thebanis et Argīvis
facerent contraque Callistrătus, Atheniensium
legatus, qui eloquentia omnes eo praestabat tem-
pore, postularet, ut potius amicitiam sequerentur
Atticorum, et in oratione sua multa invectus
esset in Thebanos et Argivos in eisque hoc po-
suisset, animum advertere debere Arcades, quales 2
utraque civitas cives procreasset, ex quibus de
ceteris possent iudicare: Argivos enim fuisse

Orestem et Alcmaeŏnem matricidas, Thebis Oedĭ-
pum natum, qui cum patrem suum interfecisset,
3 matrem uxorem duxisset: huic in respondendo
Epaminondas, cum de ceteris perorasset, post-
quam ad illa duo opprobria pervenit, admirari
se dixit stultitiam rhetŏris Attici, qui non animad-
verterit innocentes illos natos domi, scelere
admisso cum patria essent expulsi, receptos
4 esse ab Atheniensibus. Sed maxime eius elo-
quentia eluxit Spartae ante pugnam Leuctri-
cam. Quo cum omnium sociorum convenissent
legati, coram frequentissimo conventu sic La-
cedaemoniorum tyrannidem coarguit, ut non
minus illa oratione opes eorum concusserit
quam Leuctrica pugna. Tum enim perfecit,
quod post apparuit, ut auxilio sociorum pri-
varentur.

1 VII. Fuisse patientem, suorumque iniurias
ferentem civium, quod se patriae irasci nefas
esse duceret, haec sunt testimonia. Cum eum
propter invidiam cives sui praeficere exercitui
noluissent duxque esset delectus belli imperitus,
cuius errore eo esset deducta illa militia, ut
omnes de salute pertimescerent, quod loco-
rum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur,
desiderari coepta est Epaminondae diligentia:
2 erat enim ibi privatus numero militis. A quo
cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam
contumeliae et exercitum obsidione liberatum
3 domum reduxit incolumem. Nec vero hoc semel

fecit, sed saepius. Maxime autem fuit illustre,
cum in Peloponnēsum exercitum duxisset adversus
Lacedaemonios haberetque collegas duos, quorum
alter erat Pelopĭdas, vir fortis ac strenuus. Hi
cum criminibus adversariorum omnes in invidiam
venissent ob eamque rem imperium iis esset
abrogatum atque in eorum locum alii praetores
successissent, Epaminondas populi scito non paruit 4
idemque ut facerent, persuasit collegis et bellum,
quod susceperat, gessit. Namque animadvertebat,
nisi id fecisset, totum exercitum propter prae-
torum imprudentiam inscitiamque belli periturum.
Lex erat Thebis, quae morte multabat, si quis 5
imperium diutius retinuisset quam lege praefini-
tum foret. Hanc Epaminondas cum rei publicae
conservandae causa latam videret, ad perniciem
civitatis conferre noluit et quattuor mensibus
diutius quam populus iusserat gessit imperium.

VIII. Postquam domum reditum est, collegae 1
eius hoc crimine accusabantur. Quibus ille per-
misit, ut omnem causam in se transferrent suaque
opera factum contenderent, ut legi non oboedi-
rent. Qua defensione illis periculo liberatis nemo
Epaminondam responsurum putabat, quod, quid
diceret, non haberet. At ille in iudicium venit, 2
nihil eorum negavit, quae adversarii crimini da-
bant, omniaque, quae collegae dixerant, confessus
est neque recusavit, quo minus legis poenam
subiret, sed unum ab iis petivit, ut in sepulcro
suo inscriberent: ‚Epaminondas a Thebanis morte 3

XVI.

PELOPIDAS.

1 I. Pelopĭdas Thebanus, magis historicis
quam vulgo notus. Cuius de virtutibus dubito
quem ad modum exponam, quod vereor, si res
explicare incipiam, ne non vitam eius enarrare,
sed historiam videar scribere: si tantummodo
summas attigero, ne rudibus Graecarum littera-
rum minus dilucide appareat, quantus fuerit ille
vir. Itaque utrique rei occurram, quantum potero,
et medebor cum satietati tum ignorantiae lecto-
2 rum. Phoebĭdas Lacedaemonius, cum exercitum
Olynthum duceret iterque per Thebas faceret,
arcem oppidi, quae Cadmēa nominatur, occupavit
impulsu paucorum Thebanorum, qui, adversariae
factioni quo facilius resisterent, Lacōnum rebus
studebant, idque suo privato, non publico fecit
3 consilio. Quo facto eum Lacedaemonii ab exercitu
removerunt pecuniaque multarunt: neque eo
magis arcem Thebanis reddiderunt, quod suscep-
tis inimicitiis satius ducebant eos obsideri quam
liberari. Nam post Peloponnesium bellum Athe-
nasque devictas cum Thebanis sibi rem esse
existimabant et eos esse solos, qui adversus
4 resistere auderent. Hac mente amicis suis sum-
mas potestates dederant alteriusque factionis prin-
cipes partim interfecerant, alios in exsilium
eiecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scri-
bere exorsi sumus, pulsus patria carebat.

enim morior.' Tum ferro extracto confestim exanimatus est.

X. Hic uxorem numquam duxit. In quo cum 1
reprehenderetur a Pelopida, qui filium habebat infamem, maleque eum in eo patriae consulere diceret, quod liberos non relinqueret, ,vide' inquit ,ne tu peius consulas, qui talem ex te natum relicturus sis. Neque vero stirps potest mihi 2
deesse: namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quae non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit necesse est.' Quo tempore 3
duce Pelopida exsules Thebas occuparunt et praesidium Lacedaemoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quam diu facta est caedes civium, domi se tenuit, quod neque malos defendere volebat neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret: namque omnem civilem victoriam funestam putabat. Idem, postquam apud Cadmēam cum Lacedaemoniis pugnari coeptum est, in primis stetit. Huius de virtutibus 4
vitaque satis erat dictum, si hoc unum adiunxero, quod nemo ibit infitias, Thebas 'et ante Epaminondam natum et post eiusdem interitum perpetuo alieno paruisse imperio, contra, quam diu ille praefuerit rei publicae, caput fuisse totius Graeciae. Ex quo intellegi potest unum hominem pluris quam civitatem fuisse.

XVI.

PELOPIDAS.

1 I. Pelopĭdas Thebanus, magis historicis quam vulgo notus. Cuius de virtutibus dubito quem ad modum exponam, quod vereor, si res explicare incipiam, ne non vitam eius enarrare, sed historiam videar scribere: si tantummodo summas attigero, ne rudibus Graecarum litterarum minus dilucide appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantum potero, et medebor cum satietati tum ignorantiae lecto-
2 rum. Phoebĭdas Lacedaemonius, cum exercitum Olynthum duceret iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quae Cadmēa nominatur, occupavit impulsu paucorum Thebanorum, qui, adversariae factioni quo facilius resisterent, Lacōnum rebus studebant, idque suo privato, non publico fecit
3 consilio. Quo facto eum Lacedaemonii ab exercitu removerunt pecuniaque multarunt: neque eo magis arcem Thebanis reddiderunt, quod susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri quam liberari. Nam post Peloponnesium bellum Athenasque devictas cum Thebanis sibi rem esse existimabant et eos esse solos, qui adversus
4 resistere auderent. Hac mente amicis suis summas potestates dederant alteriusque factionis principes partim interfecerant, alios in exsilium eiecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria carebat.

II. Hi omnes fere Athenas se contulerant, 1
non quo sequerentur otium, sed ut, quem ex
proximo locum fors obtulisset, eo patriam recu-
perare niterentur. Itaque cum tempus est visum 2
rei gerendae, communiter cum iis, qui Thebis
idem sentiebant, diem delegerunt ad inimicos
opprimendos civitatemque liberandam eum, quo
maximi magistratus simul consuerant epulari.
Magnae saepe res non ita magnis copiis sunt 3
gestae, sed profecto numquam tam ab tenui initio
tantae opes sunt profligatae. Nam duodecim
adulescentuli coierunt ex iis, qui exsilio erant
multati, cum omnino non essent amplius centum,
qui tanto se offerrent periculo. Qua paucitate
perculsa est Lacedaemoniorum potentia. Hi enim 4
non magis adversariorum factioni quam Spartanis
eo tempore bellum intulerunt, qui principes erant
totius Graeciae: quorum imperii maiestas, neque
ita multo post, Leuctrica pugna ab hoc ini-
tio concidit. Illi igitur duodecim, quorum dux 5
erat Pelopidas, Athenis interdiu exierunt, ut
vesperascente caelo Thebas possent pervenire,
cum canibus venaticis, retia ferentes, vestitu
agresti, quo minore suspicione facerent iter. Qui
cum tempore ipso, quo studuerant, pervenissent,
domum Charōnis deverterunt, a quo et tempus
et dies erat datus.

III. Hoc loco libet interponere, etsi seiunctum 1
ab re proposita est, nimia fiducia quantae cala-
mitati soleat esse. Nam magistratuum Thebano-

rum statim ad aures pervenit exsules in urbem venisse. Id illi vino epulisque dediti usque eo despexerunt, ut ne quaerere quidem de tanta
2 re laborarint. Accessit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam. Allata est enim epistula Athenis ab Archīno uni ex his, Archiae, qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat, in qua omnia de profectione exsulum perscripta erant. Quae cum iam accubanti in convivio esset data, sicut erat signata, sub pulvinum subiciens ‚in crasti-
3 num‘ inquit ‚differo res serias‘. At illi omnes, cum iam nox processisset, vinolenti ab exsulibus duce Pelopida sunt interfecti. Quibus rebus confectis vulgo ad arma libertatemque vocato non solum qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris concurrerunt, praesidium Lacedaemoniorum ex arce pepulerunt, patriam obsidione liberarunt, auctores Cadmeae occupandae partim occiderunt, partim in exilium eiecerunt.

1 IV. Hoc tam turbido tempore, sicut supra docuimus, Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit. Itaque haec liberatarum Thebarum propria laus est Pelopidae,
2 ceterae fere communes cum Epaminonda. Namque in Leuctrica pugna imperatore Epaminonda hic fuit dux delectae manus, quae prima phalangem
3 prostravit Laconum. Omnibus praeterea periculis adfuit (sicut Spartam cum oppugnavit, alterum tenuit cornu) quoque Messēna celerius restitueretur, legatus in Persas est profectus. Denique

haec fuit altera persona Thebis, sed tamen se-
cunda ita, ut proxima esset Epaminondae.

V. Conflictatus autem est cum adversa fortuna. 1
Nam et initio, sicut ostendimus, exsul patria ca-
ruit et, cum Thessaliam in potestatem Thebano-
rum cuperet redigere legationisque iure satis
tectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes
sanctum esse consuesset, a tyranno Alexandro
Pheraeo simul cum Ismenia comprehensus in
vincla coniectus est. Hunc Epaminondas recu- 2
peravit bello persequens Alexandrum. Post id
factum numquam animo placari potuit in eum,
a quo erat violatus. Itaque persuasit Thebanis,
ut subsidio Thessaliae proficiscerentur tyrannos-
que eius expellerent. Cuius belli cum ei summa 3
esset data eoque cum exercitu profectus esset,
non dubitavit, simul ac conspexit hostem, con-
fligere. In quo proelio Alexandrum ut animad- 4
vertit, incensus ira equum in eum concitavit
proculque digressus a suis coniectu telorum
confossus concidit. Atque hoc secunda victoria
accidit: nam iam inclinatae erant tyrannorum
copiae. Quo facto omnes Thessaliae civitates 5
interfectum Pelopidam coronis aureis et statuis
aëneis liberosque eius multo agro donarunt.

XVII.
AGESILAUS.

I. Agesilāus Lacedaemonius cum a 1
ceteris scriptoribus tum eximie a Xenophonte

Socratico collaudatus est: eo enim usus est
2 familiarissime. Hic primum de regno cum Leo-
tychĭde, fratris filio, habuit contentionem. Mos
erat enim a maioribus Lacedaemoniis traditus,
ut duos haberent semper reges, nomine magis
quam imperio, ex duabus familiis Procli et Eury-
sthĕnis, qui principes ex progenie Herculis Spartae
3 reges fuerunt. Horum ex altera in alterius fa-
miliae locum fieri non licebat: ita utraque suum
retinebat ordinem. Primum ratio habebatur, qui
maximus natu esset ex liberis eius, qui regnans
decessisset: sin is virilem sexum non reliquisset,
tum deligebatur, qui proximus esset propinqui-
4 tate. Mortuus erat Agis rex, frater Agesilai:
filium reliquerat Leotychidem. Quem ille natum
non agnorat, eundem moriens suum esse dixerat.
Is de honore regni cum Agesilao, patruo suo,
contendit; neque id, quod petivit, consecutus est.
5 Nam Lysandro suffragante, homine, ut ostendi-
mus supra, factioso et iis temporibus potente,
Agesilaus antelatus est.

1 II. Hic simulatque imperii potitus est, per-
suasit Lacedaemoniis, ut exercitus emitterent
in Asiam bellumque regi facerent, docens satius
esse in Asia quam in Europa dimicari. Namque
fama exierat Artaxerxen comparare classes pe-
destresque exercitus, quos in Graeciam mitteret.
2 Data potestate tanta celeritate usus est, ut prius
in Asiam cum copiis pervenerit quam regii
satrăpae eum scirent profectum. Quo factum est,

ut omnes imparatos imprudentesque offenderet.
Id ut cognovit Tissaphernes, qui summum im- 3
perium tum inter praefectos habebat regios, in-
dutias a Lacōne petivit simulans se dare operam,
ut Lacedaemoniis cum rege conveniret, re autem
vera ad copias comparandas; easque impetravit
trimenstres. Iuravit autem uterque se sine dolo 4
indutias conservaturum. In qua pactione summa
fide mansit Agesilaus: contra Tissaphernes nihil
aliud quam bellum comparavit. Id etsi sen- 5
tiebat Laco, tamen iusiurandum servabat mul-
tumque in eo se consequi dicebat, quod Tissa-
phernes periurio suo et homines suis rebus ab-
alienaret et deos sibi iratos redderet, se autem
conservata religione confirmare exercitum, cum
animadverteret deorum numen facere secum homi-
nésque sibi conciliari amiciores, quod iis studere
consuessent, quos conservare fidem viderent.

III. Postquam indutiarum praeteriit dies, 1
barbarus non dubitans, quod ipsius erant plurima
domicilia in Caria et ea regio iis temporibus multo
putabatur locupletissima, eo potissimum hostes
impetum facturos, omnes suas copias eo contra-
xerat. At Agesilaus in Phrygiam se convertit 2
eamque prius depopulatus est, quam Tissaphernes
usquam se moveret. Magna praeda militibus
locupletatis Ephĕsum hiematum exercitum reduxit
atque ibi officinis armorum institutis magna in-
dustria bellum apparavit. Et quo studiosius ar-
marentur insigniusque ornarentur, praemia pro-

posuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea
3 re fuisset industria. Fecit idem in exercitationum
generibus, ut, qui ceteris praestitissent, eos ma-
gnis adficeret muneribus. His igitur rebus effecit,
ut et ornatissimum et exercitatissimum haberet
4 exercitum. Huic cum tempus esset visum copias
extrahere ex hibernaculis, vidit, si, quo esset
iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non
credituros aliasque regiones Persidis occupaturos
neque dubitaturos aliud eum facturum ac pro-
5 nuntiasset. Itaque cum ille Sardes iturum se
dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defenden-
dam putavit. In quo cum eum opinio fefellisset
victumque se vidisset consilio, sero suis praesidio
profectus est. Nam cum illo venisset, iam Age-
silaus multis locis expugnatis magna erat praeda
6 potitus. Laco autem, cum videret hostes equitatu
superare, numquam in campo sui fecit potestatem
et iis locis manum conseruit, quibus plus pedestres
copiae valerent. Pepulit ergo, quotienscumque
congressus est, multo maiores adversariorum
copias et sic in Asia versatus est, ut omnium
opinione victor duceretur.

1 IV. Hic cum iam animo meditaretur profi-
cisci in Persas et ipsum regem adoriri, nuntius
ei domo venit ephororum missu, bellum Athe-
nienses et Boeōtos indixisse Lacedaemoniis: quare
2 venire ne dubitaret. In hoc non minus eius
pietas suspicienda est quam virtus bellica: qui
cum victori praeesset exercitui maximamque ha-

beret fiduciam regni Persarum potiundi, tanta
modestia dicto audiens fuit iussis absentium ma-
gistratuum, ut si privatus in comitio esset Spartae.
Cuius exemplum utinam imperatores nostri sequi
voluissent! Sed illuc redeamus. Agesilaus opu- 3
lentissimo regno praeposuit bonam existimationem
multoque gloriosius duxit, si institutis patriae
paruisset, quam si bello superasset Asiam. Hac 4
igitur mente Hellespontum copias traiecit tanta-
que usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes
anno vertente confecerat, hic transierit triginta
diebus. Cum iam haud ita longe abesset a Pelo- 5
ponnēso, obsistere ei conati sunt Athenienses et
Boeoti ceterique eorum socii apud Coronēam,
quos omnes gravi proelio vicit. Huius victoriae 6
vel maxima fuit laus, quod, cum plerique ex
fuga se in templum Minervae coniecissent quae-
rereturque ab eo, quid iis vellet fieri, etsi aliquot
vulnera acceperat eo proelio et iratus videbatur
omnibus, qui adversus arma tulerant, tamen ante-
tulit irae religionem et eos vetuit violari. Neque 7
vero hoc solum in Graecia fecit, ut templa deorum
sancta haberet, sed etiam apud barbaros summa
religione omnia simulacra arasque conservavit.
Itaque praedicabat mirari se non sacrilegorum 8
numero haberi, qui supplicibus deorum nocuissent,
aut non gravioribus poenis adfici, qui religionem
minuerent, quam qui fana spoliarent.

V. Post hoc proelium collatum omne bellum 1
est circa Corinthum ideoque Corinthium est

2 appellatum. Hic cum una pugna decem milia
hostium Agesilao duce cecidissent eoque facto
opes adversariorum debilitatae viderentur, tantum
afuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus sit
fortunam Graeciae, quod tam multi a se victi
vitio adversariorum concidissent: namque illa
multitudine, si sana mens esset, Graeciae suppli-
3 cium Persas dare potuisse. Idem, cum adver-
sarios intra moenia compulisset et, ut Corinthum
oppugnaret, multi hortarentur, negavit id suae
virtuti convenire: se enim eum esse, qui ad
officium peccantes redire cogeret, non qui urbes
4 nobilissimas expugnaret Graeciae. ‚Nam si‘ in-
quit ‚eos exstinguere voluerimus, qui nobiscum
adversus barbaros steterunt, nosmet ipsi nos
expugnaverimus illis quiescentibus. Quo facto
sine negotio, cum voluerint, nos oppriment.‘

1 VI. Interim accidit illa calamitas apud Leuctra
Lacedaemoniis. Quo, cum a plerisque ad ex-
eundum premeretur, ut si de exitu divinaret,
exire noluit. Idem cum Epaminondas Spartam
oppugnaret essetque sine muris oppidum, talem
se imperatorem praebuit, ut eo tempore omni-
bus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futu-
2 ram non fuisse. In quo quidem discrimine cele-
ritas eius consilii saluti fuit universis. Nam
cum quidam adulescentuli hostium adventu per-
territi ad Thebanos transfugere vellent et locum
extra urbem editum cepissent, Agesilaus, qui
perniciosissimum fore videret, si animadversum

esset quemquam ad hostes transfugere conari, cum suis eo venit atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent: se quoque id fieri debere
animadvertisse. Sic adulescentes simulata lauda- 3
tione recuperavit et adiunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. Namque illi adiecto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi eoque libentius, quod latere arbitrabantur, quae cogitaverant.

VII. Sine dubio post Leuctricam pugnam 1
Lacedaemonii se numquam refecerunt neque pristinum imperium recuperarunt, cum interim numquam Agesilaus destitit, quibuscumque rebus
posset, patriam iuvare. Nam cum praecipue 2
Lacedaemonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui a rege defecerant, praesidio fuit: a quibus
magna donatus pecunia patriam sublevavit. Atque 3
in hoc illud in primis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus ac dynastis civitatibusque conferrentur, quod nihil umquam domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu
Laconum mutavit. Domo eadem fuit contentus, 4
qua Eurysthenes, progenitor maiorum suorum, fuerat usus: quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriae videre poterat, contra plurima patientiae atque abstinentiae. Sic enim erat instructa, ut in nulla re differret cuiusvis inopis atque privati.

VIII. Atque hic tantus vir, ut naturam fau- 1

tricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore fingendo: nam et statura fuit humili et corpore exiguo et claudus altero pede. Quae res etiam nonnullam adferebat deformitatem atque ignoti, faciem eius cum intuerentur, contemnebant; qui autem vir-
2 tutes noverant, non poterant admirari satis. Quod ei usu venit, cum annorum octoginta subsidio Tacho in Aegyptum iisset et in acta cum suis accubuisset sine ullo tecto stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis neque huc amplius quam pellis esset iniecta, eodem, quo comites omnes, vestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret, sed homines esse non beatissimos
3 suspicionem praeberet. Huius de adventu fama cum ad regios esset perlata, celeriter munera eo cuiusque generis sunt allata. His quaerentibus Agesilaum vix fides facta est unum esse ex iis,
4 qui tum accubabant. Qui cum regis verbis, quae attulerant, dedissent, ille praeter vitulinam et eius modi genera obsonii, quae praesens tempus desiderabat, nihil accepit: unguenta, coronas secundamque mensam servis dispertiit, cetera
5 referri iussit. Quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumpsisse arbitrabantur.
6 Hic, cum ex Aegypto reverteretur donatus a rege Nectanabĭde ducentis viginti talentis, quae ille muneri populo suo daret, venissetque in

portum, qui Menelāi vocatur iacens inter Cyrēnas
et Aegyptum, in morbum implicitus decessit.
Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre 7
possent, quod mel non habebant, cera circum-
fuderunt atque ita domum rettulerunt.

XVIII.

EUMENES.

I. Eumĕnes Cardianus. Huius si virtuti 1
par data esset fortuna, non ille quidem maior
fuisset, sed multo illustrior; atque est etiam
honoratior, quod magnos homines virtute meti-
mur, non fortuna. Nam cum aetas eius inci- 2
disset in ea tempora, quibus Macedŏnes flore-
rent, multum ei detraxit inter eos viventi, quod
alienae erat civitatis. Namque etsi ille dome- 3
stico summo genere erat, tamen Macedones eum
sibi aliquando anteponi indigne ferebant; neque
tamen non patiebantur: vincebat enim omnes
cura, vigilantia, patientia, calliditate et celeri-
tate ingenii. Hic peradulescentulus ad amicitiam 4
accessit Philippi, Amyntae filii, brevique tem-
pore in intimam pervenit familiaritatem: fulge-
bat enim iam in adulescentulo indoles virtutis.
Itaque eum habuit ad manum scribae loco; quod 5
multo apud Graios honorificentius est quam apud
Romanos. Namque apud nos re vera, sicut
sunt, mercennarii scribae existimantur: at apud
illos e contrario nemo ad id officium admittitur

nisi honesto loco et fide et industria cognita,
quod necesse est omnium consiliorum eum esse
6 participem. Hunc locum tenuit amicitiae apud
Philippum annos septem. Illo interfecto eodem
gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim.
Novissimo tempore praefuit etiam alteri equi-
tum alae, quae Hetaerĭce appellabatur. Utrique
autem in consilio semper adfuit et omnium rerum
habitus est particeps.

1 II. Alexandro Babylone mortuo, cum regna
singulis familiaribus dispertirentur et summa re-
rum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander
2 moriens anulum suum dederat, Perdiccae (ex quo
omnes coniecerant eum regnum ei commisisse,
quoad liberi eius in suam tutelam pervenissent:
aberat enim Cratĕros et Antipăter, qui antecedere
hunc videbantur; mortuus erat Hephaestio, quem
unum Alexander, quod facile intellegi posset,
plurimi fecerat), hoc tempore data est Eumeni
Cappadocia sive potius dicta: nam tum in ho-
3 stium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas ad-
iunxerat magno studio, quod in homine fidem
et industriam magnam videbat, non dubitans, si
eum pellexisset, magno usui fore sibi in iis rebus,
quas apparabat. Cogitabat enim, quod fere om-
nes in magnis imperiis concupiscunt, omnium
4 partes corripere atque complecti. Neque vero
hoc ille solus fecit, sed ceteri quoque omnes,
qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonnātus
Macedoniam praeoccupare destinavit. Is multis

magnisque pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret ac secum faceret societatem. Cum perducere eum non posset, 5
interficere conatus est; et fecisset, nisi ille clam noctu ex praesidiis eius effugisset.

III. Interim conflata sunt illa bella, quae ad 1
internecionem post Alexandri mortem gesta sunt, omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. Quem etsi infirmum videbat, quod unus omnibus resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit neque salutis quam fidei fuit cupidior. Praefecerat hunc Perdiccas ei parti Asiae, quae 2
inter Taurum montem iacet atque Hellespontum, et illum unum opposuerat Europaeis adversariis: ipse Aegyptum oppugnatum adversus Ptolemaeum erat profectus. Eumenes cum neque magnas co- 3
pias neque firmas haberet, quod inexercitatae et non multo ante erant contractae, adventare autem dicerentur Hellespontumque transisse Antipater et Crateros magno cum exercitu Macedonum, viri cum claritate tum usu belli praestantes (Macedones vero milites ea tum erant fama, qua 4
nunc Romani feruntur: etenim semper habiti sunt fortissimi, qui summa imperii potirentur), Eumenes intellegebat, si copiae suae cognossent, adversus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. Itaque hoc ei 5
visum prudentissimum, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera audire non possent, et iis persuaderet se contra quosdam bar-

6 baros proficisci. Tenuit hoc propositum et prius
in aciem exercitum eduxit proeliumque commisit
quam milites sui scirent, cum quibus arma con-
ferrent. Effecit etiam illud locorum praeoccu-
patione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus
valebat, quam peditatu, quo erat deterior.

1 IV. Quorum acerrimo concursu cum magnam
partem diei esset pugnatum, cadit Crateros dux
et Neoptolĕmus, qui secundum locum imperii
2 tenebat. Cum hoc concurrit ipse Eumenes. Qui
cum inter se complexi in terram ex equis deci-
dissent, ut facile intellegi possent inimica mente
contendisse animoque magis etiam pugnasse quam
corpore, non prius distracti sunt quam alterum
anima relinqueret. Ab hoc aliquot plagis Eumenes
vulneratur neque eo magis ex proelio excessit,
3 sed acrius hostibus institit. Hic equitibus profli-
gatis, interfecto duce Cratero, multis praeterea
et maxime nobilibus captis pedester exercitus,
quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene
elabi non posset, pacem ab eo petiit. Quam cum
impetrasset, in fide non mansit et se, simul ac
4 potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Crate-
rum ex acie semivivum elatum recreare studuit:
cum id non posset, pro hominis dignitate proque
pristina amicitia (namque illo usus erat Alexandro
vivo familiariter) amplo funere extulit ossaque
in Macedoniam uxori eius ac liberis remisit.

1 V. Haec dum apud Hellespontum geruntur,
Perdiccas apud Nilum flumen interficitur a Seleuco

et Antigĕne rerumque summa ad Antipatrum
defertur. Hic qui deseruerant, exercitu suffra-
gium ferente capitis absentes damnantur, in his
Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit
neque eo setius bellum administravit. Sed exiles
res animi magnitudinem, etsi non frangebant,
tamen minuebant. Hunc persequens Antigŏnus, 2
cum omni genere copiarum abundaret, saepe in
itineribus vexabatur neque umquam ad manum
accedere licebat nisi iis locis, quibus pauci multis
possent resistere. Sed extremo tempore, cum 3
consilio capi non posset, multitudine circumitus
est. Hinc tamen multis suis amissis se expedivit
et in castellum Phrygiae, quod Nora appellatur,
confugit. In quo cum circumsederetur et vere- 4
retur, ne uno loco manens equos militares per-
deret, quod spatium non esset agitandi, callidum
fuit eius inventum, quem ad modum stans iumen-
tum concalefieri exercerique posset, quo et liben-
tius cibo uteretur et a corporis motu non remo-
veretur. Substringebat caput loro altius quam 5
ut prioribus pedibus plane terram posset attin-
gere, deinde post verberibus cogebat exsultare
et calces remittere: qui motus non minus sudo-
rem excutiebat quam si in spatio decurreret.
Quo factum est, quod omnibus mirabile est vi- 6
sum, ut aeque nitida ex castello educeret, cum
complures menses in obsidione fuisset, ac si in
campestribus ea locis habuisset. In hac conclu- 7
sione, quotienscumque voluit, apparatum et mu-

nitiones Antigoni alias incendit, alias disiecit.
Tenuit autem se uno loco, quam diu hiems fuit,
quod castra sub divo habere non poterat. Ver
appropinquabat: simulata deditione, dum de
condicionibus tractat, praefectis Antigoni impo-
suit seque ac suos omnes extraxit incolumes.

1 VI. Ad hunc Olympĭas, mater quae fuerat
Alexandri, cum litteras et nuntios misisset in
Asiam consultum, utrum regnum repetitum in
Macedoniam veniret (nam tum in Epīro habitabat)
2 et eas res occuparet, huic ille primum suasit, ne
se moveret et exspectaret, quoad Alexandri filius
regnum adipisceretur: sin aliqua cupiditate rape-
retur in Macedoniam, oblivisceretur omnium in-
iuriarum et in neminem acerbiore uteretur im-
3 perio. Horum illa nihil fecit: nam et in Mace-
doniam profecta est et ibi crudelissime se gessit.
Petiit autem ab Eumene absente, ne pateretur
Philippi domus ac familiae inimicissimos stirpem
quoque interimere ferretque opem liberis Ale-
4 xandri. Quam veniam si daret, quam primum
exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret.
Id quo facilius faceret, se omnibus praefectis,
qui in officio manebant, misisse litteras, ut ei
5 parerent eiusque consiliis uterentur. His rebus
Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset
fortuna, perire bene meritis referentem gratiam
quam ingratum vivere.

1 VII. Itaque copias contraxit, bellum adversus
Antigonum comparavit. Quod una erant Mace-

in. ... multi...

Alexandr...

effecit. Nam cum

sed ad veri...

deliberarent. qu...

per eum ...

Hic in Paraetacis cum

instructa, sed in

in Mediam hiem...

regione Persidis

ut voluit, sed

Namque illa phalan...

peragrarat devi...

gloria tum

sed im...

faciant no...

quod illi

licentia

...bus

...-
...s 2
...n
...e
...d
...-
r-
n-
...m 3
tit
eri
...te,
...xi-
...rtia
...rum 4
...s iis
esse
...aciant.
...eptum 5
...s con-
...litum et
... Mutat 6
oriri non
...ctum lon-
...em unum
...militum ac
...ercitu de-

...torem vicit 1
...us: neque

3 quos fecerint. Quodsi quis illorum veteranorum
legat facta, paria horum cognoscat neque rem
ullam nisi tempus interesse iudicet. Sed ad illos
revertar. Hiberna sumpserant non ad usum belli,
sed ad ipsorum luxuriam longeque inter se dis-
4 cesserant. Hoc Antigonus cum comperisset in-
tellegeretque se patrem non esse paratis adver-
sariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse
capiendum. Duae erant viae, qua ex Medis, ubi
ille hiemabat, ad adversariorum hibernacula posset
5 perveniri. Quarum brevior per loca deserta, quae
nemo incolebat propter aquae inopiam, ceterum
dierum erat fere decem: illa autem, qua omnes
commeabant, altero tanto longiorem habebat an-
fractum, sed erat copiosa omniumque rerum
6 abundans. Hac si proficisceretur, intellegebat
prius adversarios rescituros de suo adventu quam
ipse tertiam partem confecisset itineris: sin per
loca sola contenderet, sperabat se imprudentem
7 hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam
imperavit quam plurimos utres atque etiam cul-
leos comparari, post haec pabulum, praeterea
cibaria cocta dierum decem, ut quam minime
fieret ignis in castris. Iter quo habeat, omnes
celat. Sic paratus, qua constituerat, proficiscitur.

1 IX. Dimidium fere spatium confecerat, cum
ex fumo castrorum eius suspicio allata est ad
Eumenem hostem appropinquare. Conveniunt
duces: quaeritur, quid opus sit facto. Intelle-
gebant omnes tam celeriter copias ipsorum con-

trahi non posse quam Antigonus adfuturus videbatur. Hic omnibus titubantibus et de rebus 2
suis desperantibus Eumenes ait, si celeritatem velint adhibere et imperata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum. Nam quod diebus quinque hostis transisse posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur: quare circumirent, suas quisque contraheret copias. Ad Antigoni autem refrenandum 3
impetum tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum, iisque praecipit, ut prima nocte, quam latissime possint, ignes faciant quam maximos atque hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos reddant, ut assimulata castrorum 4
consuetudine suspicionem iniciant hostibus iis locis esse castra ac de eorum adventu esse praenuntiatum; idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter praeceptum 5
curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspicatur: credit de suo adventu esse auditum et adversarios illuc suas contraxisse copias. Mutat 6
consilium et, quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum et illum anfractum longiorem copiosae viae capit ibique diem unum opperitur ad lassitudinem sedandam militum ac reficienda iumenta, quo integriore exercitu decerneret.

X. Sic Eumenes callidum imperatorem vicit 1
consilio celeritatemque impedivit eius: neque

2 tamen multum profecit. Nam invidia ducum,
cum quibus erat, perfidiaque Macedonum vete-
ranorum, cum superior proelio discessisset, Anti-
gono est deditus, cum exercitus ei ter ante
separatis temporibus iurasset se eum defensurum
neque umquam deserturum. Sed tanta fuit non-
nullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere
3 mallent quam eum non perdere. Atque hunc
Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conser-
vasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo
se plus adiuvari posse intellegebat in iis rebus,
quas impendere iam apparebat omnibus. Immi-
nebant enim Seleucus, Lysimăchus, Ptolemaeus,
opibus iam valentes, cum quibus ei de summis
4 rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt ii,
qui circa erant, quod videbant Eumene recepto
omnes prae illo parvi futuros. Ipse autem Anti-
gonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe
maximarum rerum leniri non posset.

1 XI. Itaque cum eum in custodiam dedisset
et praefectus custodum quaesisset, quem ad mo-
dum servari vellet, ‚ut acerrimum‘ inquit ‚leo-
nem aut ferocissimum elephantum‘: nondum enim
2 statuerat, conservaret eum necne. Veniebat autem
ad Eumenem utrumque genus hominum, et qui
propter odium fructum oculis ex eius casu ca-
pere vellent, et qui propter veterem amicitiam
alloqui consolarique cuperent, multi etiam, qui
eius formam cognoscere studebant, quem tam
diu tamque valde timuissent, cuius in pernicie

positam spem habuissent victoriae. At Eumenes, 3
cum diutius in vinclis esset, ait Onomarcho,
penes quem summa erat custodiae, se mirari,
quare iam tertium diem sic teneretur: non
enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic
deuteretur victo; quin aut interfici aut missum
fieri iuberet. Hic cum ferocius Onomarcho loqui 4
videretur, ‚quid? tu‘ inquit ‚animo si isto eras,
cur non in proelio cecidisti potius quam in
potestatem inimici venires?‘ Huic Eumenes 5
‚utinam quidem istud evenisset! Sed eo non
accidit, quod numquam cum fortiore sum congressus: non enim cum quoquam arma contuli,
quin is mihi succubuerit.‘ Neque id erat falsum: non enim virtute hostium, sed amicorum
perfidia decidit.

XII. De hoc Antigonus cum solus constituere 1
non auderet, ad consilium rettulit. Hic cum
omnes primo perturbati admirarentur non iam
de eo sumptum esse supplicium, a quo tot annos
adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent adducti, quique maximos duces interfecisset, denique in quo uno tantum esset, ut, 2
quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent,
interfecto nihil habituri negotii essent, postremo,
si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis
esset usurus: sese enim cum Eumene apud eum
non futuros. Hic cognita consilii voluntate tamen 3
usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium
reliquit. Tum autem, cum iam vereretur, ne

qua seditio exercitus oreretur, vetuit quemquam
ad eum admitti et cotidianum victum removeri
iussit: nam negabat se ei vim allaturum, cui
4 aliquando fuisset amicus. Hic tamen non amplius
quam triduum fame fatigatus, cum castra moverentur,
insciente Antigono iugulatus est a
custodibus.

1 XIII. Sic Eumenes annorum quinque et
quadraginta, cum ab anno vicesimo, uti supra
ostendimus, septem annos Philippo apparuisset,
tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset,
in his unum equitum alae praefuisset,
post autem Alexandri Magni mortem imperator
exercitus duxisset summosque duces partim repulisset
partim interfecisset, captus non Antigoni
virtute, sed Macedonum periurio talem
2 habuit exitum vitae. De quo quanta omnium
fuerit opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum
reges sunt appellati, ex hoc facillime potest
iudicari, quod, quorum nemo Eumene vivo
3 rex appellatus est, sed praefectus, eidem post
huius occasum statim regium ornatum nomenque
sumpserunt neque, quod initio praedicarant,
se Alexandri liberis regnum servare, praestare
voluerunt, sed uno propugnatore sublato,
quid sentirent, aperuerunt. Huius sceleris principes
fuerunt Antigonus, Ptolemaeus, Seleucus,
4 Lysimachus, Cassander. Antigonus autem Eumenem
mortuum propinquis eius sepeliendum
tradidit. Hi militari honestoque funere comi-

tante toto exercitu humaverunt ossaque in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque eius deportanda curarunt.

XIX.

PHOCION.

I. Phocion Atheniensis etsi saepe exer- 1
citibus praefuit summosque magistratus cepit, tamen multo eius notior integritas vitae quam rei militaris labor. Itaque huius memoria est nulla, illius autem magna fama, ex quo cognomine Bonus est appellatus. Fuit enim perpe- 2
tuo pauper, cum ditissimus esse posset propter frequentes delatos honores potestatesque summas, quae ei a populo dabantur. Hic cum a rege 3
Philippo munera magnae pecuniae repudiaret legatique hortarentur, ut acciperet, simulque admonerent, si ipse iis facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam, his ille ‚si mei similes erunt, idem 4
hic' inquit ‚agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.'

II. Idem cum prope ad annum octogesimum 1
prospera pervenisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium venit suorum civium, primo 2
quod cum Demāde de urbe tradenda Antipătro

6 baros proficisci. Tenuit hoc propositum et prius
in aciem exercitum eduxit proeliumque commisit
quam milites sui scirent, cum quibus arma con-
ferrent. Effecit etiam illud locorum praeoccu-
patione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus
valebat, quam peditatu, quo erat deterior.

1 IV. Quorum acerrimo concursu cum magnam
partem diei esset pugnatum, cadit Crateros dux
et Neoptolĕmus, qui secundum locum imperii
2 tenebat. Cum hoc concurrit ipse Eumenes. Qui
cum inter se complexi in terram ex equis deci-
dissent, ut facile intellegi possent inimica mente
contendisse animoque magis etiam pugnasse quam
corpore, non prius distracti sunt quam alterum
anima relinqueret. Ab hoc aliquot plagis Eumenes
vulneratur neque eo magis ex proelio excessit,
3 sed acrius hostibus institit. Hic equitibus profli-
gatis, interfecto duce Cratero, multis praeterea
et maxime nobilibus captis pedester exercitus,
quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene
elabi non posset, pacem ab eo petiit. Quam cum
impetrasset, in fide non mansit et se, simul ac
4 potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Crate-
rum ex acie semivivum elatum recreare studuit:
cum id non posset, pro hominis dignitate proque
pristina amicitia (namque illo usus erat Alexandro
vivo familiariter) amplo funere extulit ossaque
in Macedoniam uxori eius ac liberis remisit.

1 V. Haec dum apud Hellespontum geruntur,
Perdiccas apud Nilum flumen interficitur a Seleuco

et Antigĕne rerumque summa ad Antipatrum
defertur. Hic qui deseruerant, exercitu suffra-
gium ferente capitis absentes damnantur, in his
Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit
neque eo setius bellum administravit. Sed exiles
res animi magnitudinem, etsi non frangebant,
tamen minuebant. Hunc persequens Antigŏnus, 2
cum omni genere copiarum abundaret, saepe in
itineribus vexabatur neque umquam ad manum
accedere licebat nisi iis locis, quibus pauci multis
possent resistere. Sed extremo tempore, cum 3
consilio capi non posset, multitudine circumitus
est. Hinc tamen multis suis amissis se expedivit
et in castellum Phrygiae, quod Nora appellatur,
confugit. In quo cum circumsederetur et vere- 4
retur, ne uno loco manens equos militares per-
deret, quod spatium non esset agitandi, callidum
fuit eius inventum, quem ad modum stans iumen-
tum concalefieri exercerique posset, quo et liben-
tius cibo uteretur et a corporis motu non remo-
veretur. Substringebat caput loro altius quam 5
ut prioribus pedibus plane terram posset attin-
gere, deinde post verberibus cogebat exsultare
et calces remittere: qui motus non minus sudo-
rem excutiebat quam si in spatio decurreret.
Quo factum est, quod omnibus mirabile est vi- 6
sum, ut aeque nitida ex castello educeret, cum
complures menses in obsidione fuisset, ac si in
campestribus ea locis habuisset. In hac conclu- 7
sione, quotienscumque voluit, apparatum et mu-

nitiones Antigoni alias incendit, alias disiecit.
Tenuit autem se uno loco, quam diu hiems fuit,
quod castra sub divo habere non poterat. Ver
appropinquabat: simulata deditione, dum de
condicionibus tractat, praefectis Antigoni impo-
suit seque ac suos omnes extraxit incolumes.

1 VI. Ad hunc Olympĭas, mater quae fuerat
Alexandri, cum litteras et nuntios misisset in
Asiam consultum, utrum regnum repetitum in
Macedoniam veniret (nam tum in Epīro habitabat)
2 et eas res occuparet, huic ille primum suasit, ne
se moveret et exspectaret, quoad Alexandri filius
regnum adipisceretur: sin aliqua cupiditate rape-
retur in Macedoniam, oblivisceretur omnium in-
iuriarum et in neminem acerbiore uteretur im-
3 perio. Horum illa nihil fecit: nam et in Mace-
doniam profecta est et ibi crudelissime se gessit.
Petiit autem ab Eumene absente, ne pateretur
Philippi domus ac familiae inimicissimos stirpem
quoque interimere ferretque opem liberis Ale-
4 xandri. Quam veniam si daret, quam primum
exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret.
Id quo facilius faceret, se omnibus praefectis,
qui in officio manebant, misisse litteras, ut ei
5 parerent eiusque consiliis uterentur. His rebus
Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset
fortuna, perire bene meritis referentem gratiam
quam ingratum vivere.

1 VII. Itaque copias contraxit, bellum adversus
Antigonum comparavit. Quod una erant Mace-

dones complures nobiles, in iis Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persĭdem, et Antigenes, cuius sub imperio phalanx erat Macedonum, invidiam verens, quam tamen effugere non potuit, si potius ipse alienigena summa imperii potiretur quam aliquis Macedonum, quorum ibi erat multitudo, in principiis 2
Alexandri nomine tabernaculum statuit in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni eoque omnes cotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur, credens minore se invidia fore, si specie imperii nominisque simulatione Alexandri bellum videretur administrare. Quod effecit. Nam cum non ad Eumenis 3
principia, sed ad regia conveniretur atque ibi de rebus deliberaretur, quodam modo latebat, cum tamen per eum unum gererentur omnia.

VIII. Hic in Paraetăcis cum Antigono con- 1
flixit, non acie instructa, sed in itinere, eumque male acceptum in Mediam hiematum coëgit redire. Ipse in finitima regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. Namque illa phalanx Alexandri Magni, 2
quae Asiam peragrarat deviceratque Persas, inveterata cum gloria tum etiam licentia, non parere ducibus, sed imperare postulabat, ut nunc veterani faciunt nostri. Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt, sua intemperantia nimiaque licentia ut omnia perdant neque minus eos, cum quibus steterint, quam adversus

3 quos fecerint. Quodsi quis illorum veteranorum
legat facta, paria horum cognoscat neque rem
ullam nisi tempus interesse iudicet. Sed ad illos
revertar. Hiberna sumpserant non ad usum belli,
sed ad ipsorum luxuriam longeque inter se dis-
4 cesserant. Hoc Antigonus cum comperisset in-
tellegeretque se parem non esse paratis adver-
sariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse
capiendum. Duae erant viae, qua ex Medis, ubi
ille hiemabat, ad adversariorum hibernacula posset
5 perveniri. Quarum brevior per loca deserta, quae
nemo incolebat propter aquae inopiam, ceterum
dierum erat fere decem: illa autem, qua omnes
commeabant, altero tanto longiorem habebat an-
fractum, sed erat copiosa omniumque rerum
6 abundans. Hac si proficisceretur, intellegebat
prius adversarios rescituros de suo adventu quam
ipse tertiam partem confecisset itineris: sin per
loca sola contenderet, sperabat se imprudentem
7 hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam
imperavit quam plurimos utres atque etiam cul-
leos comparari, post haec pabulum, praeterea
cibaria cocta dierum decem, ut quam minime
fieret ignis in castris. Iter quo habeat, omnes
celat. Sic paratus, qua constituerat, proficiscitur.

1 IX. Dimidium fere spatium confecerat, cum
ex fumo castrorum eius suspicio allata est ad
Eumenem hostem appropinquare. Conveniunt
duces: quaeritur, quid opus sit facto. Intelle-
gebant omnes tam celeriter copias ipsorum con-

trahi non posse quam Antigonus adfuturus vide-
batur. Hic omnibus titubantibus et de rebus 2
suis desperantibus Eumenes ait, si celeritatem
velint adhibere et imperata facere, quod ante
non fecerint, se rem expediturum. Nam quod
diebus quinque hostis transisse posset, se effectu-
rum, ut non minus totidem dierum spatio retar-
daretur: quare circumirent, suas quisque con-
traheret copias. Ad Antigoni autem refrenandum 3
impetum tale capit consilium. Certos mittit
homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri
adversariorum, iisque praecipit, ut prima nocte,
quam latissime possint, ignes faciant quam maxi-
mos atque hos secunda vigilia minuant, tertia
perexiguos reddant, ut assimulata castrorum 4
consuetudine suspicionem iniciant hostibus iis
locis esse castra ac de eorum adventu esse
praenuntiatum; idemque postera nocte faciant.
Quibus imperatum erat, diligenter praeceptum 5
curant. Antigonus tenebris obortis ignes con-
spicatur: credit de suo adventu esse auditum et
adversarios illuc suas contraxisse copias. Mutat 6
consilium et, quoniam imprudentes adoriri non
posset, flectit iter suum et illum anfractum lon-
giorem copiosae viae capit ibique diem unum
opperitur ad lassitudinem sedandam militum ac
reficienda iumenta, quo integriore exercitu de-
cerneret.

X. Sic Eumenes callidum imperatorem vicit 1
consilio celeritatemque impedivit eius: neque

2 tamen multum profecit. Nam invidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque Macedonum veteranorum, cum superior proelio discessisset, Antigono est deditus, cum exercitus ei ter ante separatis temporibus iurasset se eum defensurum neque umquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere
3 mallent quam eum non perdere. Atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adiuvari posse intellegebat in iis rebus, quas impendere iam apparebat omnibus. Imminebant enim Seleucus, Lysimăchus, Ptolemaeus, opibus iam valentes, cum quibus ei de summis
4 rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt ii, qui circa erant, quod videbant Eumene recepto omnes prae illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum leniri non posset.

1 XI. Itaque cum eum in custodiam dedisset et praefectus custodum quaesisset, quem ad modum servari vellet, ‚ut acerrimum' inquit ‚leonem aut ferocissimum elephantum': nondum enim
2 statuerat, conservaret eum necne. Veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum, et qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere vellent, et qui propter veterem amicitiam alloqui consolarique cuperent, multi etiam, qui eius formam cognoscere studebant, quem tam diu tamque valde timuissent, cuius in pernicie

positam spem habuissent victoriae. At Eumenes, 3
cum diutius in vinclis esset, ait Onomarcho, penes quem summa erat custodiae, se mirari, quare iam tertium diem sic teneretur: non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic deuteretur victo; quin aut interfici aut missum fieri iuberet. Hic cum ferocius Onomarcho loqui 4
videretur, ‚quid? tu‘ inquit ‚animo si isto eras, cur non in proelio cecidisti potius quam in potestatem inimici venires?‘ Huic Eumenes 5
‚utinam quidem istud evenisset! Sed eo non accidit, quod numquam cum fortiore sum congressus: non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit.‘ Neque id erat falsum: non enim virtute hostium, sed amicorum perfidia decidit.

XII. De hoc Antigonus cum solus constituere 1
non auderet, ad consilium rettulit. Hic cum omnes primo perturbati admirarentur non iam de eo sumptum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent adducti, quique maximos duces interfecisset, denique in quo uno tantum esset, ut, 2
quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto nihil habituri negotii essent, postremo, si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus: sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic cognita consilii voluntate tamen 3
usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem, cum iam vereretur, ne

nullius denique rei cupidus nisi singularis perpetuique imperii ob eamque rem crudelis: nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitae,
3 quem eius insidiatorem putaret. Hic cum virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate: maior enim annis sexaginta decessit florente regno. Neque in tam multis annis cuiusquam ex sua stirpe funus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos haberet multique ei nati essent nepotes.

1 III. Fuerunt praeterea magni reges ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum eius imperia ceperunt, in iis Antigŏnus et huius filius Deme-
2 trius, Lysimăchus, Seleucus, Ptolemaeus. Ex his Antigonus in proelio, cum adversus Seleucum et Lysimachum dimicaret, occisus est. Pari leto adfectus est Lysimachus ab Seleuco: namque
3 societate dissoluta bellum inter se gesserunt. At Demetrius, cum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello in custodia
4 socer generi periit a morbo. Neque ita multo post Seleucus a Ptolemaeo Cerauno dolo interfectus est, quem ille a patre expulsum Alexandrēa alienarum opum indigentem receperat. Ipse autem Ptolemaeus, cum vivus filio regnum tradidisset, ab illo eodem vita privatus dicitur.
5 De quibus quoniam satis dictum putamus, non incommodum videtur non praeterire Hamilcărem et Hannibălem, quos et animi magnitudine

et calliditate omnes in Africa natos praestitisse constat.

XXII.

HAMILCAR.

I. Hamilcar, Hannibălis filius, cogno- 1
mine Barca, Carthaginiensis, primo Poenico
bello, sed temporibus extremis, admodum adu-
lescentulus in Sicilia praeesse coepit exercitui.
Cum ante eius adventum et mari et terra male 2
res gererentur Carthaginiensium, ipse, ubi adfuit,
numquam hosti cessit neque locum nocendi dedit
saepeque e contrario occasione data lacessivit
semperque superior discessit. Quo facto, cum
paene omnia in Sicilia Poeni amisissent, ille
Erўcem sic defendit, ut bellum eo loco gestum
non videretur. Interim Carthaginienses classe 3
apud insulas Aegātes a C. Lutatio, consule Ro-
mano, superati statuerunt belli facere finem eam-
que rem arbitrio permiserunt Hamilcăris. Ille,
etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci
serviundum putavit, quod patriam exhaustam
sumptibus diutius calamitates belli ferre non posse
intellegebat, sed ita, ut statim mente agitaret, 4
si paulum modo res essent refectae, bellum re-
novare Romanosque armis persequi, donicum aut
virtute vicissent aut victi manus dedissent. Hoc 5
consilio pacem conciliavit: in quo tanta fuit fero-
cia, cum Catulus negaret bellum compositurum,
nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerant, armis

relictis Sicilia decederent, ut succumbente patria
ipse periturum se potius dixerit quam cum tanto
flagitio domum rediret: non enim suae esse
virtutis arma a patria accepta adversus hostes
adversariis tradere. Huius pertinaciae cessit
Catulus.

1 II. At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter
ac sperarat rem publicam se habentem cognovit.
Namque diuturnitate externi mali tantum exarsit
intestinum bellum, ut numquam in pari periculo
2 fuerit Carthago, nisi cum deleta est. Primo
mercennarii milites, qui adversus Romanos fece-
rant, desciverunt: quorum numerus erat viginti
milium. Hi totam abalienarunt Africam, ipsam
3 Carthaginem oppugnarunt. Quibus malis adeo
sunt Poeni perterriti, ut etiam auxilia ab Romanis
petierint; eaque impetrarunt. Sed extremo, cum
prope iam ad desperationem pervenissent, Hamil-
4 carem imperatorem fecerunt. Is non solum hostes
a muris Carthaginis removit, cum amplius cen-
tum milia facta essent armatorum, sed etiam eo
compulit, ut locorum angustiis clausi plures fame
quam ferro interirent. Omnia oppida abalienata,
in his Utĭcam atque Hippōnem, valentissima totius
5 Africae, restituit patriae. Neque eo fuit con-
tentus, sed etiam fines imperii propagavit, tota
Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea
bellum videretur multis annis fuisse.

1 III. Rebus his ex sententia peractis fidenti
animo atque infesto Romanis, quo facilius causam

bellandi reperiret, effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur, eoque secum duxit filium Hannibalem annorum novem. Erat 2
praeterea cum eo adulescens illustris, formosus, Hasdrŭbal, cui ille filiam suam in matrimonium dedit. De hoc ideo mentionem fecimus, quod 3
Hamilcare occiso ille exercitui praefuit resque magnas gessit et princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium eiusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

IV. At Hamilcar, posteaquam mare transiit 1
in Hispaniamque venit, magnas res secunda gessit fortuna: maximas bellicosissimasque gentes subegit; equis, armis, viris, pecunia totam locupletavit Africam. Hic, cum in Italiam bellum inferre 2
meditaretur, nono anno, postquam in Hispaniam venerat, in proelio pugnans adversus Vettōnes occisus est. Huius perpetuum odium erga Ro- 3
manos maxime concitasse videtur secundum bellum Poenicum. Namque Hannibal, filius eius, assiduis patris obtestationibus eo est perductus, ut interire quam Romanos non experiri mallet.

XXIII.

HANNIBAL.

I. Hannibal, Hamilcăris filius, Car- 1
thaginiensis. Si verum est, quod nemo dubitavit, populi Romani omnes gentes virtute superari, non est infitiandum Hannibalem tanto

praestitisse ceteros imperatores prudentia, quanto
populus Romanus antecedat fortitudine cunctas
2 nationes. Nam quotienscumque cum eo con-
gressus est in Italia, semper discessit superior.
Quod nisi domi civium suorum invidia debilitatus
esset, Romanos videtur superare potuisse. Sed
3 multorum obtrectatio devicit unius virtutem. Hic
autem velut hereditate relictum odium paternum
erga Romanos sic conservavit, ut prius animam
quam id deposuerit; qui quidem, cum patria
pulsus esset et alienarum opum indigeret, num-
quam destiterit animo bellare cum Romanis.

1 II. Nam ut omittam Philippum, quem absens
hostem reddidit Romanis, omnium iis temporibus
potentissimus rex Antiŏchus fuit. Hunc tanta
cupiditate incendit bellandi, ut usque a rubro
2 mari arma conatus sit inferre Italiae. Ad quem
cum legati venissent Romani, qui de eius volun-
tate explorarent darentque operam consiliis clan-
destinis, ut Hannibalem in suspicionem regi ad-
ducerent tamquam ab ipsis corruptum alia atque
antea sentire, neque id frustra fecissent idque
Hannibal comperisset seque ab interioribus con-
3 siliis segregari vidisset, tempore dato adiit ad
regem eique cum multa de fide sua et odio in
Romanos commemorasset, hoc adiunxit: ‚pater
meus' inquit ‚Hamilcar, puerulo me, utpote non
amplius novem annos nato, in Hispaniam impe-
rator proficiscens Carthagine Iovi optimo maximo
4 hostias immolavit. Quae divina res dum con-

ficiebatur, quaesivit a me, vellemne secum in
castra proficisci? Id cum libenter accepissem
atque ab eo petere coepissem, ne dubitaret du-
cere, tum ille ‘faciam’ inquit, ‘si mihi fidem, quam
postulo, dederis.’ Simul me ad aram adduxit,
apud quam sacrificare instituerat, eamque ceteris
remotis tenentem iurare iussit numquam me in
amicitia cum Romanis fore. Id ego iusiurandum 5
patri datum usque ad hanc aetatem ita conser-
vavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo
tempore eadem mente sim futurus. Quare si 6
quid amice de Romanis cogitabis, non impru-
denter feceris, si me celaris: cum quidem bellum
parabis, te ipsum frustraberis, si non me in eo
principem posueris.‘

III. Hac igitur, qua diximus, aetate cum 1
patre in Hispaniam profectus est: cuius post
obitum Hasdrubăle imperatore suffecto equitatui
omni praefuit. Hoc quoque interfecto exercitus
summam imperii ad eum detulit. Id Carthagi-
nem delatum publice comprobatum est. Sic 2
Hannibal minor quinque et viginti annis imperator
factus proximo triennio omnes gentes Hispaniae
bello subegit: Saguntum, foederatam civitatem,
vi expugnavit, tres exercitus maximos compa-
ravit. Ex his unum in Africam misit, alterum 3
cum Hasdrubăle fratre in Hispania reliquit, ter-
tium in Italiam secum duxit. Saltum Pyrenaeum
transiit. Quacumque iter fecit, cum omnibus
incolis conflixit: neminem nisi victum dimisit.

4 Ad Alpes posteaquam venit, quae Italiam ab
Gallia seiungunt, quas nemo umquam cum exer-
citu ante eum praeter Herculem Graium transierat
(quo facto is hodie saltus Graius appellatur),
Alpicos conantes prohibere transitu concidit, loca
patefecit, itinera muniit, effecit, ut ea elephantus
ornatus ire posset, qua antea unus homo inermis
vix poterat repere. Hac copias traduxit in Ita-
liamque pervenit.

1 IV. Conflixerat apud Rhodănum cum P. Cor-
nelio Scipione consule eumque pepulerat. Cum
hoc eodem Clastidii apud Padum decernit sau-
2 ciumque inde ac fugatum dimittit. Tertio idem
Scipio cum collega Tiberio Longo apud Trebiam
adversus eum venit. Cum iis manum conseruit:
utrosque profligavit. Inde per Ligŭres Apennīnum
3 transiit petens Etruriam. Hoc itinere adeo gravi
morbo adficitur oculorum, ut postea numquam
dextero aeque bene usus sit. Qua valetudine
cum etiamtum premeretur lecticaque ferretur,
C. Flaminium consulem apud Trasimēnum cum
exercitu insidiis circumventum occidit neque multo
post C. Centenium praetorem cum delecta manu
4 saltus occupantem. Hinc in Apuliam pervenit.
Ibi obviam ei venerunt duo consules, C. Teren-
tius et L. Aemilius. Utriusque exercitus uno
proelio fugavit, Paulum consulem occidit et ali-
quot praeterea consulares, in iis Cn. Servilium
Geminum, qui superiore anno fuerat consul.

1 V. Hac pugna pugnata Romam profectus est

nullo resistente. In propinquis urbi montibus moratus est. Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se obiecit. Hic clausus locorum angustiis noctu sine 2
ullo detrimento exercitus se expedivit Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba. Namque obducta nocte sarmenta in cornibus iuvencorum deligata incendit eiusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit. Quo repentino obiecto visu tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Hanc post rem gestam non ita multis diebus 3
M. Minucium Rufum, magistrum equitum pari ac dictatorem imperio, dolo productum in proelium fugavit. Ti. Sempronium Gracchum iterum consulem in Lucanis absens in insidias inductum sustulit. M. Claudium Marcellum quinquies consulem apud Venusiam pari modo interfecit. Longum est omnia enumerare proelia. Quare 4
hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi possit, quantus ille fuerit: quam diu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.

VI. Hinc invictus patriam defensum revocatus 1
bellum gessit adversus P. Scipionem, filium eius Scipionis, quem ipse primo apud Rhodănum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugarat. Cum hoc exhaustis iam patriae facultatibus cu- 2
pivit impraesentiarum bellum componere, quo

valentior postea congrederetur. Colloquium con-
3 venit: condiciones non convenerunt. Post id
factum paucis diebus apud Zamam cum eodem
conflixit: pulsus (incredibile dictu) biduo et
duabus noctibus Hadrumētum pervenit, quod
4 abest ab Zama circiter milia passuum trecenta. In
hac fuga Numĭdae, qui simul cum eo ex acie
excesserant, insidiati sunt ei: quos non solum
effugit, sed etiam ipsos oppressit. Hadrumeti
reliquos ex fuga collegit: novis dilectibus paucis
diebus multos contraxit.

1 VII. Cum in apparando acerrime esset oc-
cupatus, Carthaginienses bellum cum Romanis
composuerunt. Ille nihilo setius exercitui post-
ea praefuit resque in Africa gessit usque ad
2 P. Sulpicium C. Aurelium consules. His enim
magistratibus legati Carthaginienses Romam ve-
nerunt, qui senatui populoque Romano gratias
agerent, quod cum iis pacem fecissent, ob
eamque rem corona aurea eos donarent simul-
que peterent, ut obsides eorum Fregellis essent
3 captivique redderentur. His ex senatus con-
sulto responsum est: munus eorum gratum ac-
ceptumque esse; obsides, quo loco rogarent,
futuros; captivos non remissuros, quod Hanni-
balem, cuius opera susceptum bellum foret, ini-
micissimum nomini Romano, etiam nunc cum
imperio apud exercitum haberent itemque fra-
4 trem eius Magōnem. Hoc responso Carthagi-
nienses cognito Hannibalem domum revocarunt.

Huc ut rediit, rex factus est, postquam praetor
fuerat, anno secundo et vicesimo: ut enim Ro-
mae consules, sic Carthagine quotannis bini
reges creabantur. In eo magistratu pari dili- 5
gentia se Hannibal praebuit ac fuerat in bello.
Namque effecit, ex novis vectigalibus non solum
ut esset pecunia, quae Romanis ex foedere
penderetur, sed etiam superesset, quae in aera-
rio reponeretur. Deinde anno post M. Claudio 6
L. Furio consulibus Roma legati Carthaginem
venerunt. Hos Hannibal ratus sui exposcendi
gratia missos, priusquam iis senatus daretur,
navem ascendit clam atque in Syriam ad An-
tiŏchum profugit. Hac re palam facta Poeni 7
naves duas, quae eum comprehenderent, si pos-
sent consequi, miserunt, bona eius publicarunt,
domum a fundamentis disiecerunt, ipsum exsulem
iudicarunt.

VIII. At Hannibal anno tertio, postquam 1
domo profugerat, L. Cornelio Q. Minucio con-
sulibus cum quinque navibus Africam accessit in
finibus Cyrenaeorum, si forte Carthaginienses ad
bellum incitarentur Antiochi spe fiduciaque, cui
iam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam
proficisceretur. Huc Magonem fratrem excivit.
Id ubi Poeni resciverunt, Magonem eadem, qua 2
fratrem, absentem adfecerunt poena. Illi despe-
ratis rebus cum solvissent naves ac vela ventis
dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. De
Magonis interitu duplex memoria prodita est:

namque alii naufragio, alii a servulis ipsius inter-
3 fectum eum scriptum reliquerunt. Antiochus
autem, si tam in gerendo bello consiliis eius
parere voluisset quam in suscipiendo instituerat,
propius Tiberi quam Thermopylis de summa im-
perii dimicasset. Quem etsi multa stulte conari
4 videbat, tamen nulla deseruit in re. Praefuit
paucis navibus, quas ex Syria iussus erat in Asiam
ducere, iisque adversus Rhodiorum classem in
Pamphylio mari conflixit: cumque multitudine
adversariorum sui superarentur, ipse, quo cornu
rem gessit, fuit superior.

1 IX. Antiocho fugato verens, ne dederetur,
quod sine dubio accidisset, si sui fecisset pote-
statem, Cretam ad Gortynios venit, ut ibi, quo
2 se conferret, consideraret. Vidit autem vir om-
nium callidissimus in magno se fore periculo, nisi
quid providisset, propter avaritiam Cretensium:
magnam enim secum pecuniam portabat, de qua
3 sciebat exisse famam. Itaque capit tale consilium.
Amphoras complures complet plumbo, summas
operit auro et argento. Has praesentibus prin-
cipibus deponit in templo Dianae simulans se
suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem
inductis statuas aëneas, quas secum portabat,
omni sua pecunia complet easque in propatulo
4 domi abicit. Gortynii templum magna cura cu-
stodiunt non tam a ceteris quam ab Hannibale,
ne ille inscientibus iis tolleret secumque duceret.

1 X. Sic conservatis suis rebus Poenus illusis

Cretensibus omnibus ad Prusiam in Pontum per-
venit. Apud quem eodem animo fuit erga Ita-
liam neque aliud quicquam egit quam regem
armavit et exercuit adversus Romanos. Quem 2
cum videret domesticis opibus minus esse robu-
stum, conciliabat ceteros reges, adiungebat belli-
cosas nationes. Dissidebat ab eo Pergamēnus
rex Eumĕnes, Romanis amicissimus, bellumque
inter eos gerebatur et mari et terra: sed utrobi- 3
que Eumenes plus valebat propter Romanorum
societatem; quo magis cupiebat eum Hannibal
opprimi: quem si removisset, faciliora sibi cetera
fore arbitrabatur. Ad hunc interficiundum talem
iniit rationem. Classe paucis diebus erant decre- 4
turi. Superabatur navium multitudine: dolo erat
pugnandum, cum par non esset armis. Imperavit
quam plurimas venenatas serpentes vivas colligi
easque in vasa fictilia conici. Harum cum effe- 5
cisset magnam multitudinem, die ipso, quo fac-
turus erat navale proelium, classiarios convocat
iisque praecipit, omnes ut in unam Eumenis regis
concurrant navem, a ceteris tantum satis habeant
se defendere. Id illos facile serpentium mul-
titudine consecuturos. Rex autem qua nave 6
veheretur, ut scirent, se facturum: quem si aut
cepissent aut interfecissent, magno iis pollicetur
praemio fore.

XI. Tali cohortatione militum facta classis ab 1
utrisque in proelium deducitur. Quarum acie
constituta, priusquam signum pugnae daretur,

Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco Eume-
nes esset, tabellarium in scapha cum caduceo
2 mittit. Qui ubi ad naves adversariorum pervenit
epistulamque ostendens se regem professus est
quaerere, statim ad Eumenem deductus est, quod
nemo dubitabat, quin aliquid de pace esset scrip-
tum. Tabellarius ducis nave declarata suis eodem,
3 unde erat egressus, se recepit. At Eumenes
soluta epistula nihil in ea repperit nisi quae ad
irridendum eum pertinerent. Cuius etsi causam
mirabatur neque reperiebat, tamen proelium
4 statim committere non dubitavit. Horum in
concursu Bithynii Hannibalis praecepto universi
navem Eumenis adoriuntur. Quorum vim rex
cum sustinere non posset fuga salutem petit:
quam consecutus non esset, nisi intra sua prae-
sidia se recepisset, quae in proximo litore erant
5 collocata. Reliquae Pergamenae naves cum ad-
versarios premerent acrius, repente in eas vasa
fictilia, de quibus supra mentionem fecimus,
conici coepta sunt. Quae iacta initio risum
pugnantibus concitarunt neque, quare id fieret,
6 poterat intellegi. Postquam autem naves suas
oppletas conspexerunt serpentibus, nova re per-
territi, cum, quid potissimum vitarent, non vide-
rent, puppes verterunt seque ad sua castra nau-
7 tica rettulerunt. Sic Hannibal consilio arma
Pergamenorum superavit; neque tum solum, sed
saepe alias pedestribus copiis pari prudentia
pepulit adversarios.

XII. Quae dum in Asia geruntur, accidit 1
casu, ut legati Prusiae Romae apud T. Quintium
Flamininum consularem cenarent atque ibi de
Hannibale mentione facta ex iis unus diceret
eum in Prusiae regno esse. Id postero die Fla- 2
mininus senatui detulit. Patres conscripti, qui
Hannibale vivo numquam se sine insidiis futuros
existimarent, legatos in Bithyniam miserunt, in
iis Flamininum, qui ab rege peterent, ne inimi-
cissimum suum secum haberet sibique dederet.
His Prusia negare ausus non est: illud recusavit, 3
ne id a se fieri postularent, quod adversus ius
hospitii esset; ipsi, si possent, comprehenderent:
locum, ubi esset, facile inventuros. Hannibal
enim uno loco se tenebat, in castello, quod ei a
rege datum erat muneri, idque sic aedificarat, ut
in omnibus partibus aedificii exitus haberet, scilicet
verens, ne usu veniret, quod accidit. Huc cum 4
legati Romanorum venissent ac multitudine do-
mum eius circumdedissent, puer ab ianua pro-
spiciens Hannibali dixit plures praeter consuetu-
dinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut
omnes fores aedificii circumiret ac propere sibi
nuntiaret, num eodem modo undique obsideretur.
Puer cum celeriter, quid esset, renuntiasset om- 5
nesque exitus occupatos ostendisset, sensit id non
fortuito factum, sed se peti neque sibi diutius
vitam esse retinendam. Quam ne alieno arbitrio
dimitteret, memor pristinarum virtutum venenum,
quod semper secum habere consuerat, sumpsit.

1 XIII. Sic vir fortissimus multis variisque
perfunctus laboribus anno acquievit septuagesimo.
Quibus consulibus interierit, non convenit. Nam-
que Atticus M. Claudio Marcello Q. Fabio La-
beone consulibus mortuum in annali suo scriptum
reliquit; at Polybius L. Aemilio Paulo Cn. Baebio
Tamphĭlo; Sulpicius autem Blitho P. Cornelio
2 Cethēgo M. Baebio Tamphilo. Atque hic tantus
vir tantisque bellis districtus nonnihil temporis
tribuit litteris. Namque aliquot eius libri sunt
Graeco sermone confecti, in iis ad Rhodios
de Cn. Manlii Vulsōnis in Asia rebus gestis.
3 Huius belli gesta multi memoriae prodiderunt,
sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt
simulque vixerunt, quam diu fortuna passa est,
Silēnus et Sosĭlus Lacedaemonius. Atque hoc
Sosilo Hannibal litterarum Graecarum usus est
4 doctore. Sed nos tempus est huius libri facere
finem et Romanorum explicare imperatores, quo
facilius collatis utrorumque factis, qui viri prae-
ferendi sint, possit iudicari.

EX LIBRO

CORNELII NEPOTIS

DE LATINIS HISTORICIS.

XXIV.

CATO.

I. M. Cato, ortus municipio Tuscŭlo, 1
adulescentulus, priusquam honoribus operam da-
ret, versatus est in Sabinis, quod ibi heredium
a patre relictum habebat. Inde hortatu L. Va-
lerii Flacci, quem in consulatu censuraque habuit
collegam, ut M. Perpenna censorius narrare solitus
est, Romam demigravit in foroque esse coepit.
Primum stipendium meruit annorum decem sep- 2
temque. Q. Fabio M. Claudio consulibus tribunus
militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, castra
secutus est C. Claudii Nerōnis magnique opera
eius existimata est in proelio apud Senam, quo
cecidit Hasdrŭbal, frater Hannibălis. Quaestor 3
obtigit P. Africano consuli, cum quo non pro
sortis necessitudine vixit: namque ab eo perpe-
tua dissensit vita. Aedilis plebis factus est cum
C. Helvio. Praetor provinciam obtinuit Sardiniam, 4
ex qua quaestor superiore tempore ex Africa
decedens Q. Ennium poëtam deduxerat; quod
non minoris aestimamus quam quemlibet amplis-
simum Sardiniensem triumphum.

II. Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco 5

sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem
2 ex qua triumphum deportavit. Ibi cum diutius moraretur, P. Scipio Africanus consul iterum, cuius in priori consulatu quaestor fuerat, voluit eum de provincia depellere et ipse ei succedere neque hoc per senatum efficere potuit, cum quidem Scipio principatum in civitate obtineret, quod tum non potentia, sed iure res publica administrabatur. Qua ex re iratus senatui consulatu
3 peracto privatus in urbe mansit. At Cato censor cum eodem Flacco factus severe praefuit ei potestati. Nam et in complures nobiles animadvertit et multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur, quae iam tum in-
4 cipiebat pullulare. Circiter annos octoginta, usque ad extremam aetatem ab adulescentia, rei publicae causa suscipere inimicitias non destitit. A multis tentatus non modo nullum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit.

1 III. In omnibus rebus singulari fuit industria: nam et agricola sollers et peritus iuris consultus et magnus imperator et probabilis orator et cu-
2 pidissimus litterarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat, tamen tantum progressum fecit, ut non facile reperiri possit neque de Graecis neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum.
3 Ab adulescentia confecit orationes. Senex historias scribere instituit. Earum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum populi Romani,

secundus et tertius, unde quaeque civitas orta
sit Italica, ob quam rem omnes Origines videtur
appellasse. In quarto autem bellum Poenicum est
primum, in quinto secundum: atque haec omnia
capitulatim sunt dicta. Reliqua quoque bella pari 4
modo persecutus est usque ad praeturam Servii
Galbae, qui diripuit Lusitānos: atque horum
bellorum duces non nominavit, sed sine nomini-
bus res notavit. In eisdem exposuit, quae in
Italia Hispaniisque aut fierent aut viderentur ad-
miranda: in quibus multa industria et diligentia
comparet, nulla doctrina. Huius de vita et mo- 5
ribus plura in eo libro persecuti sumus, quem
separatim de eo fecimus rogatu T. Pomponii
Attici. Quare studiosos Catōnis ad illud volumen
delegamus.

XXV.

ATTICUS.

I. T. Pomponius Atticus ab origine ul- 1
tima stirpis Romanae generatus perpetuo a maio-
ribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem.
Patre usus est diligente et, ut tum erant tempora, 2
diti in primisque studioso litterarum. Hic, prout
ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus
puerilis aetas impertiri debet, filium erudivit.
Erat autem in puero praeter docilitatem ingenii 3
summa suavitas oris atque vocis, ut non solum
celeriter acciperet, quae tradebantur, sed etiam
excellenter pronuntiaret. Qua ex re in pueritia

nobilis inter aequales ferebatur clariusque ex-
splendescebat quam generosi condiscipuli animo
4 aequo ferre possent. Itaque incitabat omnes
studio suo, quo in numero fuerunt L. Torquatus,
C. Marius filius, M. Cicero: quos consuetudine
sua sic devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit carior.

1 II. Pater mature decessit. Ipse adulescen-
tulus propter adfinitatem P. Sulpicii, qui tribunus
plebi interfectus est, non expers fuit illius pe-
riculi: namque Anicia, Pomponii consobrina,
2 nupserat Servio, fratri Sulpicii. Itaque interfecto
Sulpicio posteaquam vidit Cinnano tumultu civi-
tatem esse perturbatam neque sibi dari facultatem
pro dignitate vivendi, quin alterutram partem
offenderet, dissociatis animis civium, cum alii
Sullanis, alii Cinnanis faverent partibus, idoneum
tempus ratus studiis obsequendi suis Athenas se
contulit. Neque eo setius adulescentem Marium
hostem iudicatum iuvit opibus suis; cuius fugam
3 pecunia sublevavit. Ac ne illa peregrinatio de-
trimentum aliquod adferret rei familiari, eodem
magnam partem fortunarum traiecit suarum. Hic
ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset
4 carissimus. Nam praeter gratiam, quae iam in
adulescentulo magna erat, saepe suis opibus in-
opiam eorum publicam levavit. Cum enim ver-
suram facere publice necesse esset neque eius
condicionem aequam haberent, semper se inter-
posuit atque ita, ut neque usuram iniquam ab
iis acceperit neque longius quam dictum esset

debere passus sit. Quod utrumque erat iis salu- 5
tare: nam neque indulgendo inveterascere eorum
aes alienum patiebatur neque multiplicandis usuris
crescere. Auxit hoc officium alia quoque libe- 6
ralitate: nam universos frumento donavit, ita ut
singulis seni modii tritici darentur: qui modus
mensurae medimnus Athenis appellatur.

III. Hic autem sic se gerebat, ut communis 1
infimis, par principibus videretur. Quo factum est,
ut huic omnes honores, quos possent, publice
haberent civemque facere studerent: quo bene-
ficio ille uti noluit, quod non illum latebat
amitti civitatem Romanam alia adscita. Quam 2
diu adfuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit,
absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi
effigies locis sanctissimis posuerunt: hunc enim
in omni procuratione rei publicae actorem auc-
toremque habebant. Igitur primum illud munus 3
fortunae, quod in ea potissimum urbe natus est,
in qua domicilium orbis terrarum esset imperii,
ut eandem et patriam haberet et domum: hoc
specimen prudentiae, quod, cum in eam se civi-
tatem contulisset, quae antiquitate, humanitate
doctrinaque praestaret omnes, unus ei fuit ca-
rissimus.

IV. Huc ex Asia Sulla decedens cum ve- 1
nisset, quam diu ibi fuit, secum habuit Pompo-
nium, captus adulescentis et humanitate et doc-
trina. Sic enim Graece loquebatur, ut Athenis
natus videretur: tanta autem suavitas erat sermonis

Latini, ut appareret in eo nativum quemdam
leporem esse, non ascitum. Idem poëmata pro-
nuntiabat et Graece et Latine sic, ut supra nihil
2 posset addi. Quibus rebus factum est, ut Sulla
nusquam eum ab se dimitteret cuperetque secum
deducere. Qui cum persuadere tentaret, ‚noli,
oro te' inquit Pomponius ‚adversum eos me velle
ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem,
Italiam reliqui'. At Sulla adulescentis officio
collaudato omnia munera ei, quae Athenis acce-
3 perat, proficiscens iussit deferri. Hic complures
annos moratus, cum et rei familiari tantum operae
daret, quantum non indiligens deberet pater
familias, et omnia reliqua tempora aut litteris
aut Atheniensium rei publicae tribueret, nihilo
4 minus amicis urbana officia praestitit. Nam et
ad comitia eorum ventitavit et, si qua res maior
acta est, non defuit: sicut Ciceroni in omnibus
periculis singularem fidem praebuit, cui ex patria
fugienti sestertium ducenta et quinquaginta milia
5 donavit. Tranquillatis autem rebus remigravit
Romam, ut opinor, L. Cotta L. Torquato con-
sulibus: quem discedentem sic universa civitas
Atheniensium prosecuta est, ut lacrimis desiderii
futuri dolorem indicaret.

1 V. Habebat avunculum Q. Caecilium, equitem
Romanum, familiarem L. Luculli, divitem, diffi-
cillima natura: cuius sic asperitatem veritus est,
ut, quem nemo ferre posset, huius sine offensione
ad summam senectutem retinuerit benivolentiam.

Quo facto tulit pietatis fructum. Caecilius enim 2
moriens testamento adoptavit eum heredemque
fecit ex dodrante: ex qua hereditate accepit cir-
citer centies sestertium. Erat nupta soror Attici 3
Q. Tullio Ciceroni easque nuptias M. Cicero
conciliarat, cum quo a condiscipulatu vivebat
coniunctissime, multo etiam familiarius quam
cum Quinto, ut iudicari possit plus in amicitia
valere similitudinem morum quam adfinitatem.
Utebatur autem intime Q. Hortensio, qui iis 4
temporibus principatum eloquentiae tenebat, ut
intellegi non posset, uter eum plus diligeret,
Cicero an Hortensius: et id, quod erat difficilli-
mum, efficiebat, ut, inter quos tantae laudis esset
aemulatio, nulla intercederet obtrectatio essetque
talium virorum copula.

VI. In re publica ita est versatus, ut semper 1
optimarum partium et esset et existimaretur ne-
que tamen se civilibus fluctibus committeret, quod
non magis eos in sua potestate existimabat esse,
qui se his dedissent quam qui maritimis iacta-
rentur. Honores non petiit, cum ei paterent 2
propter vel gratiam vel dignitatem: quod neque
peti more maiorum possent conservatis legibus
in tam effusi ambitus largitionibus neque agi
e re publica sine periculo corruptis civitatis
moribus. Ad hastam publicam numquam accessit. 3
Nullius rei neque praes neque manceps factus
est. Neminem neque suo nomine neque sub-
scribens accusavit: in ius de sua re numquam

4 iit: iudicium nullum habuit. Multorum consulum praetorumque praefecturas delatas sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum: qui ne cum Quinto quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, cum praeturam gerere
5 noluisset, asseclam esse praetoris. Qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque vitaret criminum. Quo fiebat, ut eius observantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori neque spei tribui viderent.

1 VII. Incidit Caesarianum civile bellum, cum haberet annos circiter sexaginta. Usus est aetatis vacatione neque se quoquam movit ex urbe. Quae amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit:
2 ipsum Pompeium coniunctum non offendit. Nullum ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores aut divitias ceperant: quorum partim invitissimi castra sunt secuti partim summa cum eius offensione domi remanserunt.
3 Attici autem quies tantopere Caesari fuit grata, ut victor, cum privatis pecunias per epistulas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitae effugit nova pericula.

1 VIII. Occiso Caesare, cum res publica penes Brutos videretur esse et Cassium ac tota civi-

tas se ad eos convertisse, sic M. Bruto usus 2
est, ut nullo ille adulescens aequali familiarius
quam hoc sene neque solum eum principem
consilii haberet, sed etiam in convictu. Ex- 3
cogitatum est a quibusdam, ut privatum aera-
rium Caesaris interfectoribus ab equitibus Ro-
manis constitueretur. Id facile effici posse arbi-
trati sunt, si principes eius ordinis pecunias
contulissent. Itaque appellatus est a C. Flavio,
Bruti familiari, Atticus, ut eius rei princeps esse
vellet. At ille, qui officia amicis praestanda sine 4
factione existimaret semperque a talibus se con-
siliis removisset, respondit: si quid Brutus de
suis facultatibus uti voluisset, usurum, quantum
eae paterentur: se neque cum quoquam de ea
re collocuturum neque coiturum. Sic ille con-
sensionis globus huius unius dissensione disiectus
est. Neque multo post superior esse coepit 5
Antonius, ita ut Brutus et Cassius provincia-
rum, quae iis dicis causa datae erant, cura
omissa desperatis rebus in exsilium proficisce-
rentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris 6
conferre noluerat florenti illi parti, abiecto Bruto
Italiaque cedenti sestertium centum milia muneri
misit. Eidem in Epīro absens trecenta iussit
dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio
neque desperatos reliquit.

IX. Secutum est bellum gestum apud Mu- 1
tĭnam. In quo si tantum eum prudentem dicam,
minus quam debeam praedicem, cum ille potius

divinus fuerit, si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quae nullis casibus con-
2 cutitur neque minuitur. Hostis Antonius iudicatus Italia cesserat: spes restituendi nulla erat. Non solum inimici, qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam qui adversariis eius se dabant et in eo laedendo aliquam consecuturos sperabant commoditatem, Antonii familiares insequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupie-
3 bant, liberos etiam exstinguere parabant. Atticus, cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed e contrario familiares eius ex urbe profugientes, quantum potuit,
4 texit, quibus rebus indiguerunt, adiuvit. Publio vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviae, cum litibus distineretur magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum praestitit, ut nullum illa stiterit vadimonium, sed Atticus
5 sponsor omnium rerum fuerit. Quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem neque post calamitatem versuram facere potuisset, ille se interposuit pecuniamque sine faenore sineque ulla stipulatione credidit maximum existimans quaestum memorem gratumque cognosci simulque apparere, se non fortunae, sed hominibus
6 solere esse amicum. Quae cum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat existimare: nemini enim in opinionem veniebat Antonium

rerum potiturum. Scilicet a nonnullis optimati- 7
bus reprehendebatur, quod parum odisse malos
cives videretur; ille autem sui iudicii potius, quid
se facere par esset, intuebatur quam quid alii
laudaturi forent.

X. Conversa subito fortuna est. Ut Antonius 1
rediit in Italiam, nemo non magno in periculo
Atticum putarat propter intimam familiaritatem
Ciceronis et Bruti. Itaque ad adventum impe- 2
ratorum de foro decesserat timens proscriptionem
latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendi-
mus, paulo ante opem tulerat (tanta varietas iis
temporibus fuit fortunae, ut modo hi modo illi in
summo essent aut fastigio aut periculo), habebat-
que secum Q. Gellium Canum, aequalem similli-
mumque sui. (Hoc quoque sit Attici bonitatis 3
exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo
cognorat, adeo coniuncte vixit, ut ad extremam
aetatem amicitia eorum creverit.) Antonius autem, 4
etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non
solum ei, sed etiam omnibus eius amicis esset
inimicus eosque vellet proscribere multis hor-
tantibus, tamen Attici memor fuit officii et ei,
cum requisisset, ubinam esset, sua manu scripsit,
ne timeret statimque ad se veniret: se eum et
illius causa Canum de proscriptorum numero
exemisse. Ac ne quod periculum incideret, quod
noctu fiebat, praesidium ei misit. Sic Atticus 5
in summo timore non solum sibi, sed etiam ei,
quem carissimum habebat, praesidio fuit. Neque

enim suae solum a quoquam auxilium petiit sa-
lutis, ut appareret nullam seiunctam sibi ab eo
6 velle fortunam. Quodsi gubernator praecipua
laude fertur, qui navem ex hieme marique sco-
puloso servat, cur non singularis eius existimetur
prudentia, qui ex tot tamque gravibus procellis
civilibus ad incolumitatem pervenit?

1 XI. Quibus ex malis ut se emersit, nihil aliud
egit quam ut quam plurimis, quibus rebus posset,
esset auxilio. Cum proscriptos praemiis impera-
torum vulgus conquireret, nemo in Epirum venit,
cui res ulla defuerit, nemini non ibi perpetuo ma-
2 nendi potestas facta est: quin etiam post proelium
Philippense interitumque C. Cassii et M. Bruti
L. Iulium Mocillam praetorium et filium eius
Aulumque Torquatum ceterosque pari fortuna
perculsos instituit tueri atque ex Epiro iis omnia
3 Samothraciam supportari iussit. Difficile est om-
nia persequi et non necessarium. Illud unum
intellegi volumus, illius liberalitatem neque tem-
4 porariam neque callidam fuisse. Id ex ipsis rebus
ac temporibus iudicari potest, quod non florenti-
bus se venditavit, sed adflictis semper succurrit:
qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minus
5 post mortem eius quam florentem coluerit. Sic
liberalitate utens nullas inimicitias gessit, quod
neque laedebat quemquam neque, si quam in-
iuriam acceperat, non malebat oblivisci quam
ulcisci. Idem immortali memoria percepta reti-
nebat beneficia: quae autem ipse tribuerat, tam

diu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acce-
perat. Itaque hic fecit, ut vere dictum videatur: 6

‚Fingunt cuique mores fortunam sui.‘

Neque tamen ille prius fortunam quam se ipse
finxit, qui cavit, ne qua in re iure plecteretur.

XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius 1
Agrippa, intima familiaritate coniunctus adule-
scenti Caesari, cum propter suam gratiam et
Caesaris potentiam nullius condicionis non ha-
beret potestatem, potissimum eius deligeret ad-
finitatem praeoptaretque equitis Romani filiam
generosarum nuptiis. Atque harum nuptiarum 2
conciliator fuit (non est enim celandum) M. An-
tonius, triumvirum rei publicae constituendae.
Cuius gratia cum augere possessiones posset suas,
tantum afuit a cupiditate pecuniae, ut nulla in
re usus sit ea nisi in deprecandis amicorum aut
periculis aut incommodis. Quod quidem sub 3
ipsa proscriptione perillustre fuit. Nam cum
L. Saufei, equitis Romani, aequalis sui, qui com-
plures annos studio ductus philosophiae aberat
habebatque in Italia pretiosas possessiones, trium-
viri bona vendidissent consuetudine ea, qua tum
res gerebantur, Attici labore atque industria
factum est, ut eodem nuntio Saufeius fieret cer-
tior se patrimonium amisisse et recuperasse. Idem 4
L. Iulium Calidum, quem post Lucretii Catullique
mortem multo elegantissimum poëtam nostram
tulisse aetatem vere videor posse contendere,

neque minus virum bonum optimisque artibus
eruditum, post proscriptionem equitum propter
magnas eius Africanas possessiones in proscripto-
rum numerum a P. Volumnio, praefecto fabrum
5 Antonii, absentem relatum expedivit. Quod in
praesenti utrum ei laboriosius an gloriosius fuerit,
difficile iudicare, quod in eorum periculis non
secus absentes quam praesentes amicos Attico
esse curae cognitum est.

1 XIII. Neque vero ille minus bonus pater
familias habitus est quam civis. Nam cum esset
pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus
aedificator. Neque tamen non in primis bene
habitavit omnibusque optimis rebus usus est.
2 Nam domum habuit in colle Quirinali Tamphi-
lianam ab avunculo hereditate relictam, cuius
amoenitas non aedificio, sed silva constabat: ipsum
enim tectum antiquitus constitutum plus solis
quam sumptus habebat: in quo nihil commutavit
3 nisi si quid vetustate coactus est. Usus est fa-
milia, si utilitate iudicandum est, optima, si
forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri
litteratissimi, anagnostae optimi et plurimi librarii,
ut ne pedissequus quidem quisquam esset, qui
non utrumque horum pulchre facere posset; pari
modo artifices ceteri, quos cultus domesticus de-
4 siderat, adprime boni. Neque tamen horum quem-
quam nisi domi natum domique factum habuit;
quod est signum non solum continentiae, sed
etiam diligentiae. Nam et non intemperanter

concupiscere, quod a plurimis videas, continentis
debet duci et potius diligentia quam pretio parare
non mediocris est industriae. Elegans, non magni- 5
ficus; splendidus, non sumptuosus omnisque dili-
gentia munditiam, non adfluentiam adfectabat.
Supellex modica non multa, ut in neutram par-
tem conspici posset. Nec praeteribo, quamquam 6
nonnullis leve visum iri putem, cum in primis
lautus esset eques Romanus et non parum libe-
raliter domum suam omnium ordinum homines
invitaret, non amplius quam terna milia peraeque
in singulos menses ex ephemeride eum expensum
sumptui ferre solitum. Atque hoc non auditum, 7
sed cognitum praedicamus: saepe enim propter
familiaritatem domesticis rebus interfuimus.

XIV. Nemo in convivio eius aliud acroama 1
audivit quam anagnosten, quod nos quidem
iucundissimum arbitramur, neque umquam sine
aliqua lectione apud eum cenatum est, ut non
minus animo quam ventre convivae delectarentur:
namque eos vocabat, quorum mores a suis non 2
abhorrerent. Cum tanta pecuniae facta esset
accessio, nihil de cotidiano cultu mutavit, nihil
de vitae consuetudine: tantaque usus est mode-
ratione, ut neque in sestertio vicies, quod a patre
acceperat, parum se splendide gesserit neque in
sestertio centies adfluentius vixerit quam insti-
tuerat parique fastigio steterit in utraque fortuna.
Nullos habuit hortos, nullam suburbanam aut 3
maritimam sumptuosam villam neque in Italia

praeter Arretinum et Nomentanum rusticum praedium omnisque eius pecuniae reditus constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest usum eum pecuniae non magnitudine, sed ratione metiri solitum.

1 XV. Mendacium neque dicebat neque pati poterat. Itaque eius comitas non sine severitate erat neque gravitas sine facilitate, ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur an amarent. Quidquid rogabatur, religiose promittebat, quod non liberalis, sed levis arbitrabatur polliceri, quod praestare non posset.
2 Idem in tenendo, quod semel adnuisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. Numquam suscepti negotii eum pertaesum est: suam enim existimationem in ea re agi pu-
3 tabat, qua nihil habebat carius. Quo fiebat, ut omnia Ciceronum, M. Catonis, Q. Hortensii, A. Torquati, multorum praeterea equitum Romanorum negotia procuraret. Ex quo iudicari poterat non inertia, sed iudicio fugisse rei publicae procurationem.

1 XVI. Humanitatis vero nullum adferre maius testimonium possum quam quod adulescens idem seni Sullae fuit iucundissimus, senex adulescenti M. Bruto, cum aequalibus autem suis Q. Hortensio et M. Cicerone sic vixit, ut iudicare difficile sit,
2 cui aetati fuerit aptissimus. Quamquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei
3 Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei sunt

indicio praeter eos libros, in quibus de eo facit
mentionem, qui in vulgus sunt editi, sedecim
volumina epistularum ab consulatu eius usque
ad extremum tempus ad Atticum missarum: quae
qui legat, non multum desiderabit historiam con-
textam eorum temporum. Sic enim omnia de 4
studiis principum, vitiis ducum, mutationibus rei
publicae perscripta sunt, ut nihil in iis non ap-
pareat et facile existimari possit prudentiam
quodam modo esse divinationem. Non enim
Cicero ea solum, quae vivo se acciderunt, futura
praedixit, sed etiam, quae nunc usu veniunt,
cecinit ut vates.

XVII. De pietate autem Attici quid plura 1
commemorem? cum hoc ipsum vere gloriantem
audierim in funere matris suae, quam extulit
annorum nonaginta, cum ipse esset septem et
sexaginta, se numquam cum matre in gratiam
redisse, numquam cum sorore fuisse in simultate,
quam prope aequalem habebat. Quod est signum 2
aut nullam umquam inter eos querimoniam inter-
cessisse aut hunc ea fuisse in suos indulgentia,
ut, quos amare deberet, irasci eis nefas duceret.
Neque id fecit natura solum, quamquam omnes 3
ei paremus, sed etiam doctrina: nam principum
philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut
iis ad vitam agendam, non ad ostentationem
uteretur.

XVIII. Moris etiam maiorum summus imitator 1
fuit antiquitatisque amator: quam adeo diligenter

habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine
2 exposuerit, quo magistratus enarravit. Nulla enim
lex neque pax neque bellum neque res illustris
est populi Romani, quae non in eo suo tempore
sit notata; et, quod difficillimum fuit, sic fami-
liarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum
3 virorum propagines possimus cognoscere. Fecit
hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti
rogatu Iuniam familiam a stirpe ad hanc aetatem
ordine enumeraverit notans, qui a quoque ortus,
4 quos honores quibusque temporibus cepisset: pari
modo Marcelli Claudii de Marcellorum, Scipionis
Cornelii et Fabii Maximi Fabiorum et Aemilio-
rum. Quibus libris nihil potest esse dulcius iis,
qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum
5 virorum. Attigit poëticen quoque, credimus, ne
eius expers esset suavitatis. Nam de viris, qui
honore rerumque gestarum amplitudine ceteros
6 Romani populi praestiterunt, exposuit ita, ut sub
singulorum imaginibus facta magistratusque eorum
non amplius quaternis quinisve versibus de-
scripserit: quod vix credendum est, tantas res
tam breviter potuisse declarari. Est etiam unus
liber Graece confectus, de consulatu Ciceronis.

1 XIX. Haec hactenus Attico vivo edita a no-
bis sunt. Nunc, quoniam fortuna nos superstites
ei esse voluit, reliqua persequemur et, quantum
poterimus, rerum exemplis lectores docebimus,
sicut supra significavimus, suos cuique mores
2 plerumque conciliare fortunam. Namque hic con-

tentus ordine equestri, quo erat ortus, in adfini-
tatem pervenit imperatoris, Divi filii, cum iam
ante familiaritatem eius esset consecutus nulla
alia re quam elegantia vitae, qua ceteros ceperat
principes civitatis dignitate pari, fortuna humiliores.
Tanta enim prosperitas Caesarem est consecuta, 3
ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam
ante detulerat, et conciliarit, quod nemo adhuc
civis Romanus quivit consequi. Nata est autem 4
Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam
collocarat. Hanc Caesar vix anniculam Ti. Clau-
dio Neroni, Drusilla nato, privigno suo, despondit:
quae coniunctio necessitudinem eorum sanxit,
familiaritatem reddidit frequentiorem.

XX. Quamquam is ante haec sponsalia, non 1
solum cum ab urbe abesset, numquam ad suorum
quemquam litteras misit, quin Attico nuntiaret, quid
ageret, in primis quid legeret quibusque in locis
et quam diu esset moraturus, sed etiam cum 2
esset in urbe et propter infinitas suas occupationes
minus saepe quam vellet Attico frueretur, nullus
dies temere intercessit, quo non ad eum scriberet,
cum modo aliquid de antiquitate ab eo requireret,
modo aliquam quaestionem poëticam ei propo-
neret, interdum iocans eius verbosiores eliceret
epistulas. Ex quo accidit, cum aedis Iovis Fe- 3
retrii in Capitolio ab Romulo constituta vetustate
atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici ad-
monitu Caesar eam reficiendam curaret. Neque 4
vero a M. Antonio minus absens litteris cole-

batur, adeo ut accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, curae sibi haberet certiorem facere
5 Atticum. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantae sit sapientiae eorum retinere usum benivolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit necesse inter Caesarem atque Antonium, cum se uterque principem non solum urbis Romae, sed orbis terrarum esse cuperet.

1 XXI. Tali modo cum septem et septuaginta annos complesset atque ad extremam senectutem non minus dignitate quam gratia fortunaque crevisset (multas enim hereditates nulla alia re quam bonitate consecutus) tantaque prosperitate usus esset valetudinis, ut annis triginta medicina non
2 indiguisset, nactus est morbum, quem initio et ipse et medici contempserunt: nam putarunt esse tenesmon, cui remedia celeria faciliaque propone-
3 bantur. In hoc cum tres menses sine ullis doloribus, praeterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset, subito tanta vis morbi in imum intestinum prorupit, ut extremo tempore per
4 lumbos fistulae puris eruperint. Atque hoc priusquam ei accideret, postquam in dies dolores accrescere febresque accessisse sensit, Agrippam generum ad se accersi iussit et cum eo L. Cor-
5 nelium Balbum Sextumque Peducaeum. Hos ut venisse vidit, in cubitum innixus ‚quantam‘ inquit ‚curam diligentiamque in valetudine mea

tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos testes
habeam, nihil necesse est pluribus verbis com-
memorare. Quibus quoniam, ut spero, satisfeci,
me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me
pertineret, reliquum est, ut egomet mihi consu-
lam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi stat alere 6
morbum desinere. Namque his diebus quidquid
cibi sumpsi, ita produxi vitam, ut auxerim do-
lores sine spe salutis. Quare a vobis peto pri-
mum, ut consilium probetis meum, deinde, ne
frustra dehortando cunctemini.'

XXII. Hac oratione habita tanta constantia 1
vocis atque vultus, ut non ex vita, sed ex domo
in domum videretur migrare, cum quidem Agrippa 2
eum flens atque osculans oraret atque obsecraret,
ne id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi
acceleraret et, quoniam tum quoque posset tem-
poribus superesse, se sibi suisque reservaret,
preces eius taciturna sua obstinatione depressit.
Sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito febris 3
decessit leviorque morbus esse coepit. Tamen
propositum nihilo setius peregit. Itaque die quinto,
postquam id consilium inierat, pridie Kal. Apriles
Cn. Domitio C. Sosio consulibus decessit. Elatus 4
est in lecticula, ut ipse praescripserat, sine ulla
pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, ma-
xima vulgi frequentia. Sepultus est iuxta viam
Appiam ad quintum lapidem in monumento Q.
Caecilii, avunculi sui.

Wörterverzeichnis.

Das folgende Wörterverzeichnis umfafst alle bei *Nepos* vorkommenden Wörter mit Ausnahme derjenigen, welche als dem jugendlichen Leser bekannt vorausgesetzt werden dürfen, ohne dafs jedoch hierbei ein besonders strenger Mafsstab angelegt ist. Oft sind von an und für sich bekannten Wörtern doch einzelne spezielle Bedeutungen oder mittelst solcher Wörter gebildete, dem Schüler wahrscheinlich unbekannte Phrasen angegeben, in welchem Falle ein Strich (–) nach dem Worte anzeigt, dafs die Grundbedeutung als bekannt vorausgesetzt und daher nicht angeführt ist. Auch die weiter auseinanderliegenden Bedeutungen eines und desselben Wortes sind durch solche Striche getrennt. Des Raumersparnisses und der Kürze halber ist auch sonst alles weggelassen, was als bekannt oder selbstverständlich angenommen werden darf, so z. B. die Geschlechts-, Deklinations- und Konjugations-Bezeichnungen; dergleichen Bemerkungen sind immer nur dort beigefügt, wo ein Zweifel möglich wäre, wie z. B. alle Zeitwörter der d r i t t e n Konjugation mit 3 bezeichnet erscheinen, während alle anderen auf o ausgehenden als zur e r s t e n, alle anderen auf io endigenden als zur v i e r t e n Konjugation gehörig zu betrachten sind.

Was die Quantität der Vokale anbelangt, so sind, die Diphthonge, die durch Position gelängten Vokale und die vokalisch auslautenden Flexionssilben, bei welch letzteren die Quantität als bekannt vorausgesetzt wird, abgerechnet, alle Vokale als kurz anzusehen, die nicht durch einen darüber gesetzten Strich (‾) als Längen bezeichnet erscheinen. Nur in besonders leicht dem Zweifel oder Irrtum zugänglichen Fällen hat die ausdrückliche Bezeichnung der Kürze (˘) Anwendung gefunden. M a n b e t o n e d e m n a c h j e d e s d r e i - o d e r m e h r s i l b i g e W o r t a u f d e r d r i t t l e t z t e n S i l b e, w e n n d i e v o r l e t z t e n i c h t e i n e n D i p h t h o n g e n t h ä l t o d e r P o s i t i o n s l ä n g e z e i g t o d e r a u s d r ü c k l i c h a l s l a n g b e z e i c h n e t i s t, i n w e l c h e n d r e i F ä l l e n d i e s e d i e T r ä g e r i n d e s T o n e s w i r d.

A.

a oder **ab** *praep.* - a fundamentis von Grund aus; ab aliquo stare auf jemandes Seite stehen; esse ab aliqua re entfernt sein - periculum est ab aliquo droht von seite jemandes; perire a morbo infolge, an einer Krankheit; appellare ab aliqua re nach einer Sache.

ab-aliēno entfremden, abtrünnig machen.

ab-do didi ditum 3 entfernen; se sich zurückziehen Alc. 9, 1.

ab-eo īre - übergehen Thras. 1, 4.

ab-horreo zurückschaudern, abweichen.

abicio wegwerfen; stürzen Att. 8, 6.

accelero (ad-c.) beschleunigen.

accerso 3 = **arcesso.**

accessio Zuwachs.

accipio 3 annehmen, acceptus willkommen; auribus vernehmen Timol. 2, 2; begreifen Att. 1, 3; aufnehmen - empfangen, erhalten, erleiden.

accrēdo 3 geneigt sein zu glauben.

Acē ēs *f.* Stadt in Phönikien, jetzt St. Jean d'Acre.

ācer - thatkräftig, leidenschaftlich, grimmig.

acerbitās Härte, Bitterkeit.

Acherōn ontis oder **Acheruns** untis *m.* Fluß in der Unterwelt; Unterwelt Dion 10, 2.

acquiesco ēvi ētum 3 (ad-q.) ausruhen - sterben.

acroāma atis *n.* Ohrenschmaus.

acta Küste, Gestade.

Actaeus zum Küstenland (Acte = Attica) gehörig, daher **Actaei** d. Attiker.

actor Vollstrecker.

acūtus - scharfsinnig; abgefeimt.

ad *praep.* - ad adventum kurz vor Att. 10, 2.

ad-amo liebgewinnen.

ad-dubito unentschieden lassen.

ad-eo īre - periculum sich unterziehen.

adfābilis (ad-fari anreden) leutselig.

ad-fecto nach etw. trachten.

ad-fero ferre - manus Hand anlegen; vim Gewalt anthun.

ad-fīnis verwandt (durch Heirat).
ad-flīgo xi ctum 3 - übel zurichten.
ad-fluens reichlich.
adfluentia Überfluß.
adhibeo anwenden; beiziehen.
adimo ēmi emptum 3 (emo) wegnehmen.
ad-iaceo mare am Meere wohnen.
ad-mitto 3 zulassen, vorlassen - scelus begehen.
admonitus ūs Zureden.
ad-nuo ui ūtum 3 zunicken, versprechen.
ad-opto an Kindesstatt annehmen.
ad-orior ortus sum 4 angreifen - etw. versuchen.
ad-prīmē vorzüglich.
ad-vento heranrücken.
ad-versor feindlich entgegentreten.
ad-verto ti sum 3 - bemerken.
aedificātor baulustig.
Aegātēs insulae an der Westküste von Sicilien.
Aegīae Stadt in Makedonien.
Aegos flūmen Aigospotamoi an der Ostküste der thrakischen Halbinsel.
aerārium Schatzkammer, Schatz.
agellus kleines Grundstück, Gütchen.
agito in starke Bewegung setzen; pass. Bewegungen machen Dion. 9, 2.
Agnōn ōnis Redner in Athen, Gegner des Phokion.
Alcmaeōn ōnis Sohn des Sehers Amphiarāus von Argos, Mörder seiner Mutter Eriphȳle.
aliēnigena *m.* Ausländer.
Alpici Alpenbewohner.
amb-itio das Herumgehen, um Stimmen zu gewinnen, Gunsterschleichung - Aufsehen Di. 2, 2.
ambitus ūs Amtserschleichung.
amiculum (amicio umhüllen) Mantel.
āmissus ūs Verlust.
amita Vatersschwester, Tante.
ā-mitto 3 aufgeben, fidem brechen; verlieren.
ā-moveo entfernen.
Amphipolis is Stadt in Thrakien am Strymon.
amphora Krug mit zwei Henkeln.
anagnostēs ae Vorleser.
anceps (ambi u. caput) doppelköpfig, zweifach.
ancora Anker.
Andocidēs is u. i Redner und Feldherr von Athen zur Zeit des peloponnesischen Krieges.
anfractus (ambi u. frango) ūs Krümmung eines Weges, Umweg.

anim-ad-verto 3 - in aliquem strenge verfahren gegen, strafen.
animātus - gesinnt.
anniculus ein Jahr alt.
Antigenēs is Feldherr Alexanders d. Gr.
Antigonus Feldherr Alexanders d. Gr.
antistes itis (ante-sto) Tempeldiener.
anulus Siegelring.
Apollocratēs is Sohn des jüngeren Dionysius von Syrakus.
apparātus ūs (ad-para) Kriegswerkzeuge - Prunk.
appello puli pulsum 3 antreiben; classem landen lassen; *pass.* landen.
Appius 3 appisch; via von Rom nach Capua und Brundisium.
applico (ad-p.) anschließen.
aquilo Nordwind.
arcesso (u. **accerso**) īvi ītum kommen lassen.
Argi Hauptstadt der Landschaft Argolis im Peloponnes, Argos.
Argilius Argilier, Einwohner d. Stadt Argilus in Thrakien.
Ariobarzānēs is Satrap von Phrygien.
arma orum - Waffenübung Ep. 2, 5.
armātūra - levis die Leichtbewaffneten.
armilla Armspange.
Arretīnus arretinisch, im Gebiete von Arretium in Etrurien gelegen.
arripio ripui reptum 3 (ad u. rapio) an sich raffen, hastig oder mit Eifer ergreifen.
Artabāzus Satrap v. Phrygien.
Artaphernēs is Neffe des Darius Hystaspes.
artifex ficis (ars u. facio) Künstler; Handwerker Att. 13, 3.
ascisco (ad-scisco) īvi ītum 3 sich aneignen, annehmen; lēpōr ascītus angelernte Zierlichkeit Att. 4, 1.
Aspendii Bewohner von Aspendos an der Südküste von Kleinasien.
aspergo (ad-spergo) si sum 3 beschimpfen.
aspernor (sperno) verschmähen.
aspicio (ad-specio) spexi spectum 3 - mit Hochachtung anblicken Chabr. 4, 1 - scharf ansehen, ins Gesicht blicken Ep. 8, 3.
asporto (abs-porto) fortschaffen.
assecla (ad-sequor nachfolgen) *m.* Begleiter.
assimulo (ad-s.) nachahmen.
astu *indecl. n.* Stadt, besonders Athen.

Athamānes um Volk in Epirus.
athlēta *m.* Athlet, Wettkämpfer.
attendo di tum 3 (ad-t.) anspannen; animum ad aliquid sich etw. vornehmen.
attingo tigi tactum 3 berühren; sich aneignen Thras. 2, 6 - poeticen sich versuchen in.
auctor (augeo) Urheber; Ratgeber; Gewährsmann Them. 10, 4.
audio - dicto audiens aufs Wort folgsam - male audire schlecht (von sich reden) hören, in üblem Rufe stehen.
augeo - emporbringen Phoc. 2, 3.
aulicus (aula) zum Hofe (eines Fürsten) gehörig, dah. aulici Hofleute.
Automatia ās griechischer Name der Glücksgöttin, der Bona Fortuna der Römer.
Autophrodātēs is Satrap von Lydien.
a-verto ti sum 3 - aversus rücklings Dat. 11, 5.
avunculus der Mutter Bruder, Oheim.

B.

beātus - wohlhabend Ag. 8, 2.
bello Krieg führen.
biduum (bis u. dies) Zeitraum v. zwei Tagen.
Bīthȳnia Land an d. Nordwestküste Kleinasiens.
Bizanthē ēs *f.* fester Platz an der Propontis in Thrakien.
blandus einschmeichelnd.
Blitho Sulpicius römischer Geschichtschreiber.
boreās ae *m.* Nordwind.

C.

Cadmēa die v. Kadmos erbaute Burg v. Theben.
cado 3 - ausfallen Milt. 2, 5.
cādūceus Heroldsstab.
Cadūsii Volk am Kaspischen Meere.
caerimōnia heilige Scheu.
calx cis *f.* Ferse.
campester 3 eben; loca freie Ebene.
cano 3 - weissagen Att. 16, 4.
canto - tibiis die Flöte blasen.
capesso īvi ītum 3 eifrig ergreifen; rem publicam sich dem Staatsdienste widmen.
capillus Haupthaar.
capio 3 nehmen; einnehmen, gefangennehmen; fassen consilium; fangen dolo; rühren misericordia; erhalten; fructum capere oculis ex aliqua re s. Augenweide an etw. haben; dolores leiden.
capitulātim *adv.* der Hauptsache nach, kurz.

Cappadocia Land im innern Kleinasien nördlich v. Taurusgebirge; dessen Bewohner: **Cappădox** dŏcis.

caput - periculum capitis Lebensgefahr; causa oder iudicium capitis Kriminalprozeß; capitis accusare auf Leben und Tod anklagen; capitis absolvere von der Todesstrafe freisprechen - bürgerliche Existenz; capitis damnari zum Verlust der bürgerlichen Rechte.

Cār Cāris Bewohner v. Karien an d. Südwestküste v. Kleinasien.

Cardăces um (karda persisch = stark) Kardaker, schwerbewaffnete Fußtruppen der Perser.

Cardiānus aus Kardia, einer Stadt im Nordwesten des thrakischen Chersones.

careo - entbehren Ep. 3, 4.

Caria Land an d. Südwestküste Kleinasiens.

casa Hütte.

Cassandrus Feldherr Alexanders d. Gr. und nach dessen Tode König von Makedonien.

castellum Festung, Kastell.

castrum Festung - castra movere aufbrechen.

Cătaonia Land im innern Kleinasien nördlich vom Taurusgebirge.

caterva Schar.

causa - meā (tuā) causā meinet- (deinet-) wegen - Sache, Rechtssache, Prozeß; causam cognoscere untersuchen; causam dicere als Angeklagter s. Sache vortragen, dah. sich vor Gericht verteidigen; causam capitis dicere auf Leben und Tod angeklagt sein.

cēdo 3 - von statten gehen prospere - nachstehen Chabr. 2, 3.

celeber - stark besucht locus.

celebritās zahlreiche Gesellschaft.

cēlo verheimlichen aliquem aliquid.

censōrius gewesener Censor.

censūra Amt des Censors.

certus - certiorem facere benachrichtigen.

Chalcioicos im ehernen Hause wohnend.

Chalcis idis Hauptstadt der Insel Euböa.

Chāŏnes um Volk in Epirus.

Chersonēsus die thrakische Halbinsel zwischen dem Hellespont und dem Ägäischen Meere.

chīliarchus Chiliarch, Befehlshaber von 1000 Mann; bei den Persern der Staatskanzler.

chorda Saite.

cibārius zur Speise gehörig; **cibaria** orum Lebensmittel.
Cilicia Land an d. Südostküste Kleinasiens.
cingo cinxi cinctum 3 umgürten, einschließen.
circulus – Gesellschaftskreis.
circum-eo ire – einschließen – fores die Runde machen an den Thüren.
circum-fundo fūdi fūsum 3 um-, übergießen; einschließen.
circum-sedeo einschließen.
circum-venio umringen.
citharīzo die Zither spielen.
cito aufrufen.
cīvīlis – victoria Sieg über die Mitbürger.
cīvitās Bürgerrecht.
clandestīnus geheim.
classiārius zur Flotte gehörig; classiarii Schiffssoldaten.
Clastidium Stadt in Oberitalien.
clāva Stock – cylinderförmiger Stab in Anwendung zur Lesung geheimer Depeschen, d. h. Rollbrief, geheime Depesche.
Cnidus *f.* Handelsstadt in Karien. [weisen.
co-arguo ui ūtum 3 (com) be-
co-eo īre – societatem eingehen.
co-erceo (arceo) in Schranken halten.
cōgito (co-agito) denken, ersinnen, beabsichtigen.
cognātio Verwandtschaft (durch Geburt).
co-gnosco 3 – kennen lernen; qualem cognitum iudicarunt für den sie ihn, nachdem sie ihn erprobt, erklärten; in Erfahrung bringen, erfahren; librum, litteras lesen; causam einen Rechtsfall untersuchen.
collabe-fīo factus sum fieri (com) gestürzt werden.
collaudo sehr loben.
colligo festbinden.
colloco aufstellen, ansiedeln; verheiraten.
colloquor 3 sich unterreden; unterhandeln Alc. 5, 3.
colōnus Kolonist.
comes itis Begleiter.
cōmis leutselig, freundlich.
comitium (com-eo) der Platz auf dem Forum in Rom, wo die Volksversammlungen abgehalten wurden, d. h. das Amtshaus (Ephoreion) in Sparta Ag. 4, 2 – *plur.* Volksversammlung, bes. Wahlversammlung Att. 4, 4.
comitor begleiten, das Geleite geben.
commeātus ūs Zufuhr von Lebensmitteln.
com-memoro erwähnen.

commendo (mando) anvertrauen, empfehlen.
com-meo 1 einhergehen, -ziehen, verkehren.
comminus (com u. manus) *adv.* im Handgemenge.
com-misereor beklagen.
com-mitto 3 zusammenlassen; proelium liefern - überlassen, anvertrauen - zulassen, verschulden Ar. 1, 3.
commodē (modus) trefflich.
commoditās Vorteil.
com-moveo 2 in Bewegung setzen - beunruhigen - veranlassen.
com-mūnio stark befestigen.
commūnis (munus) gemeinsam - leutselig.
commūnitās Leutseligkeit.
com-pāreo sich zeigen.
com-pello ausschelten Timol. 1, 5; zur Rede stellen Alc. 4, 1.
com-pello 3 - in die Enge treiben Ham. 2, 4.
com-plector plexus sum 3 umfassen - zu einem Ganzen vereinigen Eum. 2, 3.
com-pōno 3 - bellum beilegen - verabreden; composito der Verabredung gemäß.
cōnātum Unternehmung.
cōnātus ūs Versuch.
con-calefacio 3 ganz erwärmen.
con-cēdo 3 - sich irgendwohin begeben Them. 8, 1; - zugestehen; begnadigen (alicui um jemandes willen) Att. 7, 3; erlauben.
conciliātor Vermittler.
concilio vereinigen; geneigt machen Them. 10, 1; Ag. 2, 5 - verschaffen Att. 19, 3; vermitteln Cim. 3, 3; Att. 5, 3; bereiten Ep. 5, 3; begründen Att. 19, 1.
concinnus treffend.
concino cinui centum 3 (cano) übereinstimmen.
con-cito antreiben; equo concitato mit verhängtem Zügel - antreiben; auf-, erregen.
conclāve is *n.* (clāvis) Zimmer.
conclūsio (claudo) Belagerung.
con-curro 3 herbeieilen; zusammenstoßen; anstürmen.
concursus ūs - Zusammenstoß; Angriff.
concutio cussi cussum 3 (quatio) erschüttern.
con-dicio - Heiratsantrag Att. 12, 1.
con-discipulātus ūs Mitschülerschaft, Schule Att. 5, 3.
con-dūco 3 - mieten.
conducticius gemietet; exercitus Söldnerheer.
con-fero ferre - arma cum aliquo sich messen im Kampfe;

– vergleichen – irgendwohin bringen; se sich begeben – beitragen Ep. 7, 5.

confestim (vgl. festino) *adv.* sogleich.

conficio 3 zustande-, vollbringen – aufreiben, töten Lys. 1, 1; Alc. 10, 4.

con-fīgo xi xum 3 durchbohren.

con-fīnis angrenzend.

conflicto (v. confligo) stark zusammenschlagen, d. h. pass. sich herumschlagen, im Kampfe liegen mit, hart mitgenommen werden von.

con-flīgo xi ctum 3 zusammenschlagen, kämpfen.

con-flo anfachen, pass. ausbrechen. [bohren.

con-fodio fōdi fossum 3 durch-

congredior gressus sum 3 (gradior) – kämpfen.

con-gruo ui 3 übereinstimmen.

conicio werfen; se sich flüchten – vermuten, mutmaßen.

coniectus ūs – telorum Hagel von Geschossen.

coniugium (iugum) Ehe.

coniunctim (iungo) *adv.* gemeinschaftlich.

con-scius mitwissend; conscii die Eingeweihten.

con-scrībo 3 – patres conscripti (eigentl. patres et conscripti) Väter und Erwählte, d. i. die Senatoren, sowohl die Abkömmlinge der alten Patrizier, als auch die der durch Brutus in den Senat aufgenommenen Ritter.

con-sector emsig verfolgen.

consensio Übereinstimmung; consensionis globus Kreis der Verschworenen.

con-sero serui sertum 3 zusammenreihen – manum handgemein werden.

consīdero überlegen.

con-sisto stiti stitum 3 sich aufstellen – feststehen, beruhen Dat. 8, 3.

consobrīna Geschwisterkind (von mütterlicher Seite).

con-sōlor trösten.

conspectus ūs Anblick; Gesichtskreis; Nähe.

conspicor (specio) erblicken.

con-spīro (hauchen) übereinstimmen.

constituo 3 auf-, hin-, feststellen; errichten, einrichten; erwerben Con. 5, 2; Milt. 2, 2; Alc. 10, 1; ordnen; beschließen *(inf.)*.

con-suesco suēvi suētum 3 sich gewöhnen; *perf.* pflegen.

consulāris gewesener Konsul, Konsular.

consulo 3 sorgen für *(dat.)*; um Rat fragen *(acc.)* Milt. 1, 2.

consultum Beschluß.

consultus 3 kundig.
con-sūmo 3 verwenden; verbrauchen, hin-, zubringen Att. 21, 3; aufreiben.
con-tendo di tum 3 eilen – streiten – behaupten *(acc. c. inf.)*.
contentio Streit.
con-textus zusammenhängend.
continentia Enthaltsamkeit.
contineo zusammenhängen, dah. (terra) continens *f.* Festland – verbinden Dat. 10, 3; Lys. 1, 5 – enthalten – an sich halten, daher continens enthaltsam.
contrārius – e contrario im Gegenteil.
con-tueor tuitus sum 2 gewahr werden.
contumax trotzig.
con-venio zusammenkommen, d. h. treffen Dat. 5, 1; besuchen – zusammenpassen, d. h. sich vertragen mit; übereinkommen über etwas (*nomin.* z. B. condiciones conveniunt man kommt über die Bedingungen überein Paus. 4, 2); convenit man ist darüber einig Han. 13, 1; convenit mihi cum aliquo ich komme mit jemanden überein Ag. 2, 3.
con-verto ti sum 3 irgendwohin wenden – ändern.
convictus ūs Umgang.
convīva Gast.
convīvium Gastmahl.
co-orior ortus sum 4 (com) ausbrechen.
cōpula Leine – Band Att. 5, 4.
Corcȳra Insel im Jonischen Meere (jetzt Korfu). Davon **Corcyraeus** 3 und **Corcyraei** die Bewohner derselben.
Corōnēa Stadt in Böotien in der Nähe des Sees Kopais.
corripio ripui rēptum 3 (com u. rapio) an sich reißen.
corrumpo 3 verderben; bestechen.
Cotus König von Thrakien.
crastinus morgig; in crastinum auf morgen.
Crateros Feldherr Alexanders d. Gr.
Crinissus Fluß im Norden Siciliens.
Crithōtē ēs *f.* Stadt an der Ostküste des thrakischen Chersones am Hellespont.
cruento mit Blut beflecken.
cubitum u. **cubitus** Ellbogen.
culleus lederner Schlauch.
cultus ūs Lebensweise Paus. 3, 1; Kleidung; Prunk.
cunctor – verweilen, länger bleiben Att. 21, 6.
cupidus – litterarum Verehrer der Litteratur Cat. 3, 1; salutis eifrig besorgt für.

cūrātio Heilung, Kur Att. 21, 3.
cūro mit *gerundiv.* lassen, z. B. Con. 4, 5: muros reficiendos curat läßt die Mauern wiederherstellen.
cursor Läufer, Eilbote.
custōdia Bewachung; Wachtposten Dion 9, 1; Eum. 11, 3; Gewahrsam, Haft.
Cyclades um *f.* die Kykladen, d. h. der Inselkreis, von dem die Insel Delos (im Ägäischen Meere) umgeben ist.
Cȳmē ēs *f.* Hauptstadt der Landschaft Äolis in Kleinasien.
Cyrēnae griechische Koloniestadt in Nordafrika, deren Bewohner die Cyrenaei sind.
Cyzicus *f.* Stadt an der Propontis in Kleinasien; davon **Cyzicēnus** 3 aus Kyzikos.

D.

damno - voti damnari zur Erfüllung des Gelübdes, d. h. seinen Wunsch erfüllt sehen Timol. 5, 3.
dēbilito (debilis) schwächen; hemmen Han. 1, 2.
dēbitum Schuld; naturae debitum reddere eines natürlichen Todes sterben Reg. 1, 5.
dē-cēdo 3 - sterben Ar. 3, 2. 3.
Decelēa im nördlichen Attika.
dē-cerno crēvi crētum 3 beschließen; zuerkennen - mit den Waffen entscheiden; acie (classe) eine entscheidende Schlacht (Seeschlacht) liefern.
dēcessus ūs Abzug.
dēcipio 3 täuschen.
decōrus geziemend, ehrenhaft.
dēcrētum Beschluß.
dē-curro cucurri u. curri cursum 3 - in spatio in der Rennbahn laufen; sich herumtummeln Eum. 5, 5.
dē-do 3 über-, ergeben - hingeben, widmen.
dē-dūco 3 (ab)führen - abbringen; in die Lage bringen; eo so weit Ep. 7, 1
dē-fatīgo müde machen.
dē-fero ferre - bringen; *pass.* irgendwohin gelangen Dat. 4, 4 - anbieten, übertragen; hinterbringen, mitteilen.
dē-lēgo verweisen auf.
dēleo - ganz beendigen Alc. 8, 6
dēlībero (libra Wage) abwägen, erwägen, überlegen - (das Orakel) um Rat fragen Milt. 1, 2; Them. 2, 6.
dē-ligo anbinden.
Dēmādēs is makedonisch gesinnter Redner in Athen.
dē-mergo si sum 3 - stürzen.
Dēmētrius Phalēreus 317—307 v. Chr. Kassanders Statthalter in Athen.

Dēmētrius Poliorcētēs (Städteeroberer) Antigonus' Sohn, nach Kassanders Tod (294 v. Chr.) König v. Makedonien.
dē-mōlior niederreißen.
dēmum *adv.* erst.
dēnique *adv.* endlich; überhaupt Pel. 4, 3; mit Einem Wort Reg. 2, 2.
dē-populor verheeren.
dē-precor durch Bitten abzuwenden suchen Att. 12, 2.
dēprimo 3 (premo) – navem in den Grund bohren Con. 4, 4 – preces zum Schweigen bringen Att. 22, 2.
de-scisco īvi (ii) ītum 3 abfallen.
dē-sisto 3 aufhören.
dē-spondeo di sum verloben.
destino beschließen Eum. 2, 4.
destituo 3 (statuo) im Stiche lassen.
dētectus (de-tego) ohne Dach Att. 20, 3.
dē-testor verfluchen.
dē-traho 3 – Eintrag thun Eum. 1, 2; heruntersetzen Chabr. 3, 3; Timol. 5, 3.
dētrīmentum (de-tero abreiben) Verlust; facere erleiden an *(gen.)*.
de-ūtor 3 mißhandeln.
dē-verto ti sum 3 einkehren.
dē-vincio vinxi vinctum an sich fesseln.
dēvius vom Wege abgelegen; iter Seitenweg.
dē-voco zu Tische laden.
dē-voveo verfluchen.
dextra – (manus) die Rechte, der Handschlag; dextram missam accipere den Handschlag (durch einen Stellvertreter) zugeschickt erhalten Dat. 10, 2.
diadēma matis *n.* die blaue, weiß durchwirkte Binde um den Turban (tiara) der Perserkönige, das Diadem.
dicis *genet.* (vom ungebr. nom. dix von dico, wie lex von lego) nur in der Wendung dicis causa zum Schein, nur der Form wegen.
dīco 3 – zusagen, versprechen Eum. 2, 2.
dictito wiederholt äußern.
differo ferre (dis) verbreiten – aufschieben – sich unterscheiden Ag. 7, 4.
dignitās – Pracht Them. 6, 1; Alc. 11, 2.
dignus – geziemend prol. 1.
dīgredior 3 (dis u. gradior) auseinandergehen Dat. 11, 4; weggehen Pel. 5, 4.
dī-lābor 3 (dis) sich zerstreuen.
dīlectus ūs Aushebung.
dīligens – veritatis wahrheitsliebend – wirtschaftlich Att. 1, 2.

dī-lūcidē (dis) *adv.* hell, daher deutlich, klar.

discrīmen (discerno) Gefahr.

disertē *adv.* redegewandt, dicere gewandt.

disicio 3 (iacio) auseinandersprengen Milt. 2, 1; auflösen Att. 8, 4; zerstören Eum. 5, 7; Han. 7, 7.

dis-pālor weit und breit umherschweifen.

dis-penso (pendo wäge) verwalten.

dispertio (partio) verteilen.

dissideo (sedeo) uneins, feindlich sein ab aliquo mit oder gegen jemand.

dis-socio trennen.

dis-solūtus leichtsinnig, ausgelassen.

distineo (teneo) - *pass.* vielfach in Anspruch genommen werden Att. 9, 4.

di-stringo strinxi strinctum 3 (dis) - *pass.* vielseitig beschäftigt sein Han. 13, 2.

diūtinus lange dauernd.

dī-verto ti sum 3 (dis) - einen Abstecher machen.

dīvīno eine Vorahnung haben.

dīvīnus *subst.* gotterfüllter Seher.

dīvum der freie Himmel Paus. 5, 2; Eum. 5, 7.

do - bestimmen Pel. 2, 5.

docilitās - ingenii Fassungskraft.

Dōdōna Stadt mit dem Jupiterorakel in Epirus.

dodrans antis *m.* drei Viertel des Ganzen; heres ex dodrante Erbe von drei Vierteln des Vermögens Att. 5, 2.

Dolopēs um thessalischer Volksstamm auf der Insel Skyros Cim. 2, 5.

dominātus ūs Herrschaft.

donicum (alte Form = donec) *coniunct.* bis daß.

Drusilla Livia zweite Gemahlin des Augustus.

dūco 3 - aliquam uxorem heiraten - veranlassen; ductus mit dem *ablat.* oft nur mit ‚aus' zu übersetzen: studio ductus aus Neigung - in die Länge ziehen Them. 7, 1; Alc. 8, 1 - laudi ducere zum Lobe anrechnen - glauben *(acc. c. inf.)*; mit doppeltem *accus.*: für etwas halten; continentis für das Zeichen eines Enthaltsamen halten, auf Rechnung der Enthaltsamkeit setzen.

ductus ūs Anführung.

dynastēs ae kleiner Fürst.

E.

ē *praep.* s. ex.

eā *adv.* (viā) da; ea . . . qua da . . . wo.

eādem *adv.* (viā) auf dem nämlichen Wege.
ēdictum das Edikt (Kundmachung beim Amtsantritte) der Prätoren, sowie das (stehende) der Censoren.
ēditus hochgelegen.
ē-do 3 - aussprengen Dat. 6, 4; mitteilen Con. 3, 3.
effero ferre - zu Grabe tragen, beerdigen - *pass.* sich überheben, daher **ēlātus** übermütig, stolz.
efficio 3 - aufbringen Han. [10, 5.
effio aushauchen.
effūsus - übertrieben.
ē-lābor 3 entkommen.
ēlegans geschmackvoll.
ēlegantia feiner Geschmack.
Ēlis idis Landschaft und deren Hauptstadt im westlichen Peloponnes.
emax kauflustig.
ē-mergo si sum 3 - se sich herausarbeiten.
ēminus *adv.* (manus) aus der Ferne.
ephēbus Jüngling von 16—20 Jahren.
ephēmeris idis *f.* Tagebuch, Wirtschaftsbuch.
epigramma atis *n.* Aufschrift.
Ēpīrōtēs ae Bewohner von Epirus; davon **Ēpīrōticus** epirotisch.
epulor schmausen.
Eretria Stadt auf Euböa; davon **Eretriensis** eretrisch.
ergo *adv.* („aus Grund') mit vorausgehendem *genet.*: wegen - daher, demnach, also.
ē-ruo 3 ausgraben.
Eryx ycis *m.* Berg und Stadt auf der nordwestlichen Spitze Siciliens.
etiamnum *adv.* auch jetzt noch, noch immer.
Euagorās ae König auf Cypern.
Eumolpidae *m.* altes Priestergeschlecht in Athen.
ex oder **ē** *praep.* aus, von ... her, von ... herab; ex fuga auf der Flucht; unter - gleich nach Timol. 3, 2 - infolge, wegen; gemäß, nach; e re publica zum Besten des Staates.
ex-acuo 3 erbittern.
ex-agito verfolgen.
ex-animo entseelen; *pass.* sterben.
ex-ardesco arsi 3 entbrennen.
ex-cēdo 3 - pugna den Kampf aufgeben.
ex-cieo cīvi cĭtum 2 u. **ex-cio** cīvi cītum 4 herausbewegen, daher: kommen lassen, zu sich entbieten.
excipio 3 aus-, auf-, übernehmen; aushalten Chabr. 1, 2; auf sich laden Dat. 5, 2.
excutio cussi cussum 3 (quatio) heraustreiben.

exerceo ohne Rast beschäftigen, anstrengen - einüben - ausüben; vim seinen Einfluß geltend machen.

exhērēdo (heres) enterben.

exīlis gering.

eximo 3 (emo) herausnehmen; de numero aus der Liste streichen.

existimo (aestimo) - einsehen Att. 16, 4; 20, 5.

ex-ordior orsus sum anfangen.

expedio (pes) loswickeln, befreien; se entkommen Eum. 5, 3; rem Abhilfe schaffen Eum. 9, 2 - expedit es ist zuträglich Milt. 3, 5.

expedītus frei, leicht beweglich; verfügbar Dat. 6, 2.

ex-pendo di sum 3 auszahlen; expensum sumptui ferre als zum Zwecke des Aufwandes ausgezahlt (ins Rechenbuch) eintragen Att. 13, 6.

ex-plōro ausforschen, durch-, untersuchen.

ex-posco poposci 3 - jemandes Auslieferung verlangen Them. 8, 5; Han. 7, 6.

exprimo 3 - abnötigen Thras. 4, 1 - imaginem ein ausdrucksvolles Bild entwerfen.

exprobro (probrum) ausschelten.

ex-sculpo 3 auskratzen.

ex-splendesco dui 3 sich hervorthun.

ex-sulto (exsilio, salio) in die Höhe springen.

F.

facilitās - Freundlichkeit.

facio 3 - mittas face (= fac) schicke sogleich Paus. 2, 4 - aufbringen, auftreiben armatos, summam - puer (= servus) domi factus im eigenen Hause erzogen, ausgebildet - erleiden naufragium, detrimentum - schätzen, tanti so hoch, pluris höher, plurimi am höchsten - facere cum aliquo es mit jemandem halten; facere adversus aliquem gegen jemanden auftreten, jemandes Gegner sein.

factio (v. facere cum aliquo) das Zusammenhalten, Parteistellung, Partei; sine factione ohne Parteiumtriebe Att. 8, 4.

factiōsus ränkesüchtig Ag. 1, 5; herrschsüchtig Lys. 1, 3.

facultās ‚Thunlichkeit', daher Fähigkeit Ep. 1, 4 - Möglichkeit Att. 2, 2; Erlaubnis Phoc. 4, 2 - Mittel; Geldmittel, Vermögen.

faenus oris *n.* Zinsen.

Falernus ager das falernische Gebiet in Kampanien, durch seinen vortrefflichen Wein berühmt.

fānum Heiligtum, Tempel.

fastīgium Giebel - Höhepunkt der Macht Att. 10, 2; Stellung, Stufe Att. 14, 2.

ferē *adv.* - in der Regel prol. 1.

Feretrius (v. feretrum Tragbahre) Beiname Jupiters, dem die Edelbeute (die spolia opima) dargebracht wurde, der Edelbeuteträger.

fero ferre tragen, forttragen, bringen; *pass.* getrieben, hingerissen (odio), hingezogen werden Alc. 9, 4; daher ferens (als *particip.* dieses deponentialen *pass.*) losstürmend gegen (ad) Dat. 4, 5 - übertragen, ertragen; non ferre dem Drängen jemandes nicht widerstehen Alc. 10, 3; davontragen repulsam; ernten fructum; mündlich hinterbringen, berichten; legem einbringen; suffragium seine Stimme abgeben; mit sich bringen fortuna - (schriftlich) eintragen, in Rechnung bringen, s. expendo - mündlich umhertragen, rühmen, preisen - hervorbringen poetam.

fictilis (fingo) irden.

fidēs ĕi - fidem habere Glauben schenken; facere beibringen - eidliches Versprechen Lys. 1, 5 - Schutz Them. 8, 4; Cim. 4, 3; Han. 9, 3.

fingo finxi fictum 3 - sich ausdenken Alc. 2, 1.

fistula Geschwür; puris Eiterbeule. [9, 6.

flāgito dringend verlangen Dion

flecto xi xum 3 - iter die Richtung des Marsches verändern Eum. 9, 6.

flōreo - in blühenden, glänzenden Verhältnissen stehen, mächtig sein; florentes die Mächtigen Att. 11, 4; sich hervorthun.

fluctus ūs - Unruhe Att. 6, 1.

forensis das Forum betreffend - opera Unterstützung vor Gericht.

fortūna Geschick, Glück; Unglück - Lage - Vermögen, bes. *plur.*

frango frēgi fractum 3 - unterwerfen - entmutigen.

frātricīda (caedo) Brudermörder.

Fregellae Stadt in Latium.

frequentia Andrang.

fruor fruitus u. fructus sum 3 - aliquo mit jemandem umgehen Att. 20, 2.

frustror täuschen.

funditor (funda) Schleuderer.
fundo fūdi fūsum 3 - in die Flucht schlagen.
fūnestus (funus) unheilvoll.
fungor 3 - more sich richten nach Con. 3, 4; munus militare fungens (veraltete Konstruktion) in seiner militärischen Thätigkeit Dat. 1, 2.

G.

gaza Schatzkammer.
generōsus von edler Abstammung, adelig - edelgesinnt.
germānus leiblich.
globus - Verein.
gloriōsus - prahlerisch Timol. 4, 2.
Gortȳnii Bewohner der Stadt Gortyna auf Kreta.
gradus - (günstige) Stellung eines Fechters, daher vorteilhafte Lage, Vorteil ab eodem (ergänze Themistocle) gradu depulsus est (wurde verdrängt) Them. 5, 1.
Grāius griechisch; **Grāii** Griechen.
grātia die Gunst (die man erweist); daher gratiā *(abl.)* mit voranstehendem *gen.* um — willen; Dank: habere wissen, referre abstatten, gratias agere sagen - die Gunst (die man von anderer Seite erfährt); inire sich beliebt machen - das gute Einvernehmen, daher in gratiam redire sich aussöhnen Att. 17, 1.
grātīs *adv.* (*ablat.* statt gratiis) aus Gefälligkeit, daher umsonst.
Grynium fester Ort in Äolis in Kleinasien.
gymnasium Ringschule.
gynaecōnītis idis *f.* Frauengemach.

H.

habeo - se habere sich befinden; multo aliter rem publicam se habentem cognovit er fand die Lage des Staates ganz anders Ham. 2, 1.
hāc *adv.* (viā) auf diesem Wege, da.
hac-tenus *adv.* so weit.
Haliartus *f.* Stadt in Böotien.
Halicarnāsius 3 aus d. Stadt Halikarnaß in Karien.
Hammōn ōnis ägyptische Gottheit (in Widdergestalt), die namentlich in Libyen verehrt und für den Jupiter angesehen wurde, mit berühmtem Orakel.
haruspex icis Opferschauer, Weissager (aus den Eingeweiden der Opfer).

hastīle is *n.* Lanzenschaft.
hēmerodromus i Tagläufer, Eilbote; *plur.* hemerodromoe (griech. Endung).
hērēdium Erbgut.
Hermēs ae *m.* Hermessäule (mit dem Kopfe des Hermes).
hetaericē ēs *f.* (Reiter-) Schar der Freunde, Leibgarde.
hībernācula orum Winterquartiere.
Hicetās ae Hiketas, Tyrann von Leontini in Sicilien.
hilaritās Heiterkeit.
hirtus zottig.
historia – *plur.* Geschichtswerk Cat. 3, 2.
historicus Geschichtskundiger Pel. 1, 1; Geschichtschreiber.
hūc *adv.* darüber hin Ag. 8, 2.
humo beerdigen, bestatten.

I.

ico īci ictum 3 treffen.
īdem eadem idem – auch, zugleich, wiederum; anderseits aber.
ideō *adv.* deswegen.
illacrimo (in-l.) beweinen *(dat.)*.
illō *adv.* dorthin.
illūdo si sum 3 (in-l.) zum besten haben.
imbuo 3 – beflecken.
immerens (in-m.) unschuldig.
immoderātus maßlos, zügellos.
immodestia Zuchtlosigkeit.
imparatus (in-p.) ungerüstet.
impensa (impendo) Aufwand, Kosten. [3, 1.
imperatōrius gebieterisch Iph.
impertio (partio) mitteilen, bekannt machen. [lich.
implācābilis (in-p.) unversöhn-
impōno 3 – täuschen alicui.
impotens maßlos.
impraesentiarum (= in praesentia rerum) *adv.* für jetzt.
imprūdens (in u. providens) nichts ahnend; imprudente aliquo ohne jemandes Wissen.
in *praep.* – admirandum in modum auf bewunderns-werte Weise.
inānis leer.
incido cidi cāsum 3 (cado) fallen; verfallen; vorfallen.
incīdo cīdi cīsum 3 (caedo) einmeißeln.
in-cito anspornen.
inclīno zum Weichen bringen.
incolumis unversehrt.
in-commodus unpassend.
in-consīderātus unbedachtsam.
incuria Nachlässigkeit.
index icis (indīco) Anzeiger.
indicium Aussage; Beweis.
indidem *adv.* ebendaher.
in-dignē *adv.* – ferre übel aufnehmen, ungehalten sein über.
in-dignor unwillig sein *(acc. c. inf.)*.

in-dīligens nachlässig.
indulgens nachsichtig.
indulgeo si tum willfährig sein; sibi sich gehen lassen; rei nachhängen, sich hingeben.
in-eo īre eingehen, anfangen – in etw. eintreten; consilium einen Entschluß fassen; ratiōnem einen Weg einschlagen; gratiam sich in Gunst setzen.
inermis (arma) unbewaffnet.
inertia (ars) Trägheit.
in-exercitātus ungeübt.
infāmo (fama) verleumden.
infectus unverrichtet.
in-fero ferre – signa inferre (ergänze: in hostes) angreifen; bellum alicui bekriegen; bellum in Italiam verlegen nach.
infitiās (*accus.* vom ungebr. infitiae, von fateor) īre in Abrede stellen, leugnen.
infitior leugnen.
in-grātīs (aus ingratiis) *adv.* wider Willen.
inicio ieci iectum 3 (iacio) einflößen – hinwerfen – eine Äußerung über etwas fallen lassen; pacem iniecit ließ ein Wort vom Frieden fallen Dat. 8, 5.
in-nītor nixus u. nisus sum 3 sich auf etwas stützen.
innocentia Unbescholtenheit, Uneigennützigkeit.
in-noxius unschuldig.
in-opīnans u. **in-opīnātus** unerwartet.
inscītia Ungeschicklichkeit.
in-servio sich fügen, temporibus den Umständen – sich hingeben.
insidior nachstellen.
insignis ausgezeichnet.
in-sisto stiti 3 auf etwas hintreten, daher anfangen, beginnen (Gegensatz: desisto abstehen, aufhören); sich etw. angelegen sein lassen.
in-solens übermütig.
insolentia Übermut.
instituo 3 (statuo) anlegen, einrichten; einführen; beschließen.
in-sto stiti 1 bedrängen, eindringen auf alicui – bevorstehen.
insuētus ungewohnt.
integer gra grum (tango) unversehrt; frisch.
in-temperans zügellos, maßlos.
intemperantia Zügellosigkeit.
inter-cēdo 3 dazwischen vergehen Att. 20, 2 – dazwischentreten, sich sträuben Dion 1, 3 – eintreten, stattfinden, bestehen Att. 5, 4; 17, 2; 20, 5.
inter-dīco 3 verbieten socero *(dat.)* genero *(abl.)* dem Schwiegervater den Umgang

mit dem Schwiegersohne Ham. 3, 2.

interim *adv.* unterdessen.

interimo ēmi emptum 3 (emo) aus der Mitte wegschaffen, töten.

internecio (neco) völlige Vernichtung, gänzliche Aufreibung.

inter-nuntius Vermittler.

inter-pōno 3 einschalten Pel. 3, 1 - vorgeben Them. 7, 1 - se sich ins Mittel legen Att. 2, 4; 9, 5.

inter-sero serui sertum 3 vorschützen.

inter-sum esse - sich unterscheiden Eum. 8, 3.

intestīnus im Innern befindlich Ham. 2, 1 - **intestinum** Darmkanal Att. 21, 3.

intrō-mitto 3 hineinlassen.

inusitatus ungewöhnlich.

in-vehor 3 losziehen gegen (in).

in-veterasco āvi 3 alt werden, sich einnisten.

inveterātus tief eingewurzelt.

invidus neidisch.

invīsus (invideo) verhaßt.

invītus ungern; aliquo invito gegen jemandes Willen.

is ea id - eo quod deshalb, weil; in eo est es ist nahe daran Milt. 7, 3; Paus. 5, 1.

Ismenias ae Haupt der Thebaner, die ihre Vaterstadt den Spartanern entrissen.

item *adv.* desgleichen.

iterum *adv.* zum zweitenmale.

iudicium - iudicio aus Überzeugung, grundsätzlich Att. 15, 3; ille sui iudicii er, ein Mann von selbständigem Urteil Att. 9, 7.

iugerum ein Morgen Landes (*genet. plur.* iugerum).

iugulo (iugulum Kehle) erdrosseln, ermorden.

iūmentum (iungo) Zugtier.

iuvencus junger Stier.

K.

Kalendae der erste Tag eines Monats (**kal.** = kalendas).

L.

labor - rei militaris Leistungen im Kriegswesen.

Lacedaemōn ŏnis *f.* anderer Name für Sparta.

lacesso īvi ītum 3 herausfordern.

Laco ōnis Lakedämonier.

Lacōnicē ēs *f.* Landschaft im Peloponnes.

Lampsacus Stadt in Mysien am Hellespont.

largitio reichliche Spende Them. 2, 2; Bestechung Milt. 6, 4; Ham. 3, 3; Att. 6, 2.

lassitūdo Ermattung.
lateo sich versteckt halten Att. 10, 2 - nicht hervortreten, im Hintergrunde bleiben Eum. 7, 3 - unbekannt sein Ag. 6, 3; non illum latebat er wußte ganz gut Att. 3, 1.
laureus vom Lorbeerbaum; corona laurea Lorbeerkranz.
laus - Verdienst Timoth. 2, 3; Timol. 4, 3.
lautus (lavo) sauber, daher stattlich Chabr. 3, 2; vornehm, prächtig Att. 13, 6.
laxo lockern, lösen.
lectīca Sänfte.
lectīcula - Totenbahre.
lectio Vorlesung.
lectus Bett.
legitimus - *plur. neutr.* gesetzliche Förmlichkeiten, Formalitäten.
lepōs ōris Anmut.
lētum Tod.
Leuctra orum *n.* Stadt in Böotien, davon **Leuctricus** leuktrisch, bei Leuktra.
levis oberflächlich prolog. 1; leichtfertig Ep. 1, 1; unbedeutend Ep. 2, 3.
librārius der Bücherabschreiber.
licentia Zügellosigkeit.
licentius *adv.* (licenter) zu eigenmächtig.
Ligurēs um die Ligurer, Volk im Nordwesten von Italien.
linteus (linum) leinen, von Leinwand.
litterātus wissenschaftlich gebildet.
locuplēto bereichern.
locus - Gelegenheit; locum nocendi dare eine Blöße bieten Ham. 1, 2.
lōrīca Panzer.
lōrum Riemen.
lucrum Gewinn; aliquid lucri facere sich etwas zu nutzen machen.
luctor ringen.
Lucullus, L. Licinius, Feldherr im dritten Kriege gegen Mithridātes 74—67 v. Chr.
lūdus - Schule Att. 10, 3.
lumbus Lende.
Lūsītāni Bewohner von Lusitanien (dem heutigen Portugal).
Lūtātius, C. Lutatius Catulus, Konsul 242 v. Chr.
Lȳdia Land im westlichen Kleinasien, davon **Lȳdus** der Lyder.
Lȳsimachus Feldherr Alexanders d. Gr., dem nach dessen Tod Thrakien und später Makedonien zufiel.

M.

maculo beflecken.
magister - equitum Befehlshaber der Reiterei.

magistrātus ūs - *plur.* Behörde Milt. 6, 4; Them. 2, 2 u. öfter.
Magnēs ētis Magnesier, Bewohner von
Magnēsia Stadt am Mäander in Karien.
malitiōsē *adv.* böswillig.
manceps (von manu capere) Pächter.
Mantinēa Stadt im Osten Arkadiens.
manubiae Beute, Erlös der Beute.
manus ūs *f.* - manu fortis persönlich tapfer; manus dare sich ergeben; ad manum accedere in Kampfesnähe kommen; manus adferre Hand anlegen; manu (Alc. 10, 4) und manibus (Timol. 5, 2) gewaltsam.
Massagĕtae *m.* skythisches Nomadenvolk am Kaspischen Meere.
mātricīda *m.* (caedo) Muttermörder.
mātūro beschleunigen.
medimnus Scheffel.
meditor denken, gedenken.
memoria - Kunde, Bericht Ar. 2, 2; Han. 8, 2.
Menelāi portus Hafenstadt in Marmarika, westlich von Ägypten.
mensūra Maß.
mentio Erwähnung.
mercennārius (merces) um Lohn gebungen; milites Soldtruppen.
Milēsius aus Milet, Stadt der Landschaft Jonien in Kleinasien.
militia - Feldzug.
minūtus (minuo) kurz.
miserandus beklagenswert.
missus ūs (nur *abl.* gebr.) Auftrag.
Mithridātēs is persischer Satrap von Lykaonien.
mitto 3 - missum facere freilassen.
moderātē *adv.* besonnen.
modestia - Anspruchslosigkeit Milt. 1, 1; Ag. 4, 2.
modius Getreidemaß.
modus - modum adhibere Maß halten.
molior eifrig auf etwas hinarbeiten Lys. 1, 4; mit dem Gedanken umgehen Alc. 10, 1; im Schilde führen Timoth. 3, 1.
Molossus der Molosser, Volksstamm im östlichen Epirus.
mōmentum (moveo) - Gewicht.
monumentum Grabmal Att. 22, 4.
mora *f.* die Mora, Abteilung im spartanischen Heere.
mora Verzug.
moror verweilen.
mōs - morem gerere willfahren.

multus - pluris esse mehr wert sein Ep. 10, 4; pluris, plurimi facere höher, am höchsten schätzen Iph. 3, 4; Eum. 2, 2.
munditia Sauberkeit.
mūnicipium Stadt mit selbständiger Obrigkeit, aber unter römischer Herrschaft und mit römischem Bürgerrechte.
mūnio - itinera die Wege herstellen.
mūnītio Befestigungswerk.
Mūnychia Athens östlichster Hafen.
mūsicus 3 - *subst.* Tonkünstler - **mūsica** orum Musik.
Mūtina Stadt in Oberitalien (jetzt Modena).
Mycalē ēs *f.* Vorgebirge in Jonien gegenüber v. Samos.
Mytilēnaei Bewohner der Stadt Mytilene auf Lesbos.
Myūs untis *f.* Stadt in Karien am Mäander.

N.

naufragium Schiffbruch.
nauticus die Schiffe betreffend; castra Schiffslager.
nāvis longa Kriegsschiff.
Naxos i *f.* die größte der Kykladischen Inseln.
necessārius - nahe verwandt Paus. 2, 5; Dat. 6, 3.
necessitūdo enges Band (zwischen Verwandten und Freunden) Dion 1, 3; sortis nahes amtliches Verhältnis Cat. 1, 3.
negōtium (nec u. otium) - Schwierigkeit Ag. 5, 4; Eum. 12, 2.
neptis is Enkelin.
nisi - nach einer Negation: außer, als.
nitidus glänzend, wohlgenährt.
nītor nīsus u. nīxus sum 3 sich stützen auf *(abl.)* - sich eifrig bestreben; darauf dringen Milt. 4, 5.
Nōmentānus aus Nomentum im Sabinerlande.
Nōra Kastell in Kappadokien an der Grenze Lykaoniens, am nördl. Fuße des Taurus.
notitia Bekanntschaft; Kenntnis.
novus neu - novissimus der letzte.
nūbilis heiratsfähig.
nūmen (nuo) das Walten der Götter Timol. 4, 4; bes. das gnädige Ag. 2, 5.
nūtus ūs Wille, Wink.

O.

ob-dūco 3 überziehen; obducta nocte (näml. caelo als *dat.*) nach Einbruch der Nacht.
ob-eo īre - rem sich einer Sache unterziehen; diem supremum sterben.
obicio 3 entgegenstellen; *pass.*

entgegentreten - vorwerfen Ep. 5, 5.
oblīvio Amnestie.
ob-nītor nisus u. nixus sum 3 sich stemmen gegen *(dat.)*.
ob-ruo 3 überschütten; vergraben Dat. 11, 2 - überladen Dion 4, 4 - in Schatten stellen, verdunkeln Paus. 1, 1.
obsequium Willfährigkeit, Nachgiebigkeit.
ob-sero (sera Riegel) verriegeln.
obsolētus abgetragen Ag. 8, 2; alltäglich Milt. 6, 2.
obsonium Zukost.
obstinātio Unbeugsamkeit.
ob-struo 3 verrammeln.
ob-tero trīvi trītum 3 schmälern.
obtestātio dringendes Bitten.
obtingo obtigi 3 (tango) zu teil werden.
obtrectātio Verkleinerung Att. 5, 4; 20, 5; Scheelsucht Eum. 10, 2; Han. 1, 2.
obtrectātor Nebenbuhler.
obtrecto (tracto) Eintrag thun, beeinträchtigen.
obvius begegnend - gegenüberliegend Eum. 9, 3.
occulo cului cultum 3 verbergen.
occurro curri cursum 3 (ob-c.) - vorbeugen Pel. 1, 1.
offendo di sum 3 anstoßen, Anstoß geben - treffen aliquem Ag. 2, 2 - beleidigen, reizen Phoc. 2, 2; Att. 7, 1; Dion 7, 3 - beschädigen; fortunā offensus ein vom Geschicke hart mitgenommener Mensch Cim. 4, 2.
offensio Ärger Milt. 7, 4; Verdruß Att. 5, 1; gereizte Stimmung Dion 8, 2.
officīna Werkstätte.
officium Pflicht; Pflichtgefühl; Gehorsam - Gefälligkeit; Amt Eum. 1, 5.
oleāginus vom Ölbaum; virgula Ölzweig.
onerārius lasttragend; navis Lastschiff.
opera Mühe, Mühewaltung, Thätigkeit, Dienst.
operio ui tum bedecken.
opperior pertus u. perītus sum warten.
oppidānus städtisch; *plur.* Stadtbewohner.
ops opis *f.* Hilfe; *plur.* Hilfe, Macht, Kriegsmacht, Vermögen.
optimātēs um die Vornehmen.
opus eris *n.* - Befestigungs- (Milt. 7, 2; Them. 7, 2) oder Belagerungswerk.
Orchomenii Bewohner der Stadt Orchomenos in Böotien.
ordino ordnen; ut... sic ordinatae consisterent derart in Reih und Glied dastanden Iph. 2, 2.

ordior orsus sum beginnen.
ordo inis *m.* Ordnung; Rang, Stand.
orīgo inis *f.* - *plur.* Urgeschichte Cat. 3, 3.
Orni Kastell in Thrakien an der Propontis.
ōs ōris *n.* Mund; Aussprache, Organ Alc. 1, 2; Att. 1, 3.
osculor küssen.
ostentātio das Prahlen, Prunken.

P.

pābulum (pasco) Futter.
pactio u. **pactum** (paciscor) Übereinkommen, Vertrag.
Pactyē ēs Stadt in Thrakien an der Propontis.
Padus der Po, Fluß in Oberitalien.
palaestra Ringschule, Ringkunst.
palam *adv.* öffentlich, bekannt.
Pamphylium mare im Südwesten Kleinasiens.
Paphlago ōnis Bewohner des Landes Paphlagonia in Kleinasien am Schwarzen Meere.
pār gleich; unentschieden proelium; gewachsen alicui; geziemend.
Paraetacae *m.* Volk in der Landschaft Parätacene an der Grenze von Medien und Persien.
parma runder, schwerer Schild.
pars Teil; novem partes multae neun Zehntel - Seite - Partei Att. 2, 2; 6, 1; 8, 6 - *plur.* Rolle Dion 8, 3.
partim (alter *accus.* v. pars) mit *genet.* eines *subst.* verbunden oder *absolut.*: zum Teil, teils.
parvus - parvi esse wenig gelten Eum. 10, 4; non minoris existimare nicht geringer anschlagen.
patefacio 3 öffnen, eröffnen.
pateo offenstehen.
patrimōnium väterliches Erbe.
patrōcinium Schutz.
patruus Vatersbruder, Oheim.
pecūniōsus reich an Geld.
pedisequus Diener.
peditātus ūs Fußvolk.
pellicio lexi lectum 3 (per u. lacio) an sich locken, für sich gewinnen.
pelta kleiner, leichter Schild.
penetro eindringen.
penitus *adv.* tief hinein.
per-adulescentulus ein sehr junger Mann.
per-aequē *adv.* ganz gleich.
percello culi culsum erschüttern, vernichten.
percipio 3 empfangen, erfassen.
percutio 3 (quatio) durchbohren.
perditus (perdo) heillos.

peregrīnātio Aufenthalt im Auslande.
perfuga *m.* Überläufer.
per-fungor functus sum 3 überstehen *(abl.)*.
Pergamēnus von Pergamum in Kleinasien.
perinde ac si gerade als wenn.
periūrium Meineid.
per-ōro sich aussprechen Ep. 6, 3; zu Ende sprechen Phoc 4, 2.
perpetior pessus sum 3 ertragen.
Persa u. **Persēs** ae *m.* Perser.
per-scrībo 3 genau aufschreiben.
Persĭs idis *f.* Landschaft nördl. vom Persischen Meerbusen.
per-taedet taesum est überdrüssig sein.
pertineo Bezug haben; gehören; wozu dienen.
per-verto ti sum 3 vernichten.
per-vulgātus allgemein bekannt.
peto īvi ītum irgendwohin ziehen *(accus.)* - bedrohen Them. 2, 6; Han. 12, 5 - anstreben, fordern, erbitten.
petulans frech.
phalanx angis *f.* dichte Schlachtreihe - bes. die makedonische (16 Mann tiefe) Schlachtordnung.
Phalēreus aus Phalerus, dem mit dem südöstlichen Hafen Athens (Phaleron) verbundenen Flecken.
Phalērious zu Phalerus gehörig.
Pherae Küstenstadt in Messenien.
Pheraeus aus Pherä, einer Stadt in Thessalien.
Phoenīx īcis Phöniker.
Phrygia Land im Innern Kleinasiens.
Phryx gis der Phrygier.
pietās Liebe, Ergebenheit.
pīla Säule.
Pisida Bewohner von Pisidien im Süden Kleinasiens.
pius - patriotisch Con. 5, 2.
plāga Schlag; Unfall.
plānē *adv.* völlig.
plecto 3 strafen Milt. 8, 4; *pass.* sich eine Rüge zuziehen Att. 11, 6.
plumbum Blei.
poenās dare alicui jemandes Strafe oder Rache empfinden müssen.
Poenicus punisch.
poētice ēs *f.* Dichtkunst.
pollicitātio Versprechung.
Polybius griechischer Geschichtschreiber (ungefähr 150 v. Chr.).
pompa Gepränge.
pondero abschätzen.
pōno 3 setzen, stellen; rechnen unter (in vitiis); für etw. halten (doppelter *accus.*); in der Rede vorbringen Ep. 6, 1 - aufstellen, errichten,

einsetzen - vitam den Geist aufgeben Paus. 5, 5.
populāris zum Volke gehörig; *subst.* Volksfreund.
populor verwüsten.
porrigo rexi rectum 3 (pro u. rego) ausstrecken.
porta - Engpaß Dat. 7, 2.
possīdo sēdi sessum 3 in Besitz nehmen.
postrīdie *adv.* (= postero die) tags darauf.
postulātum Forderung.
potentiae Personen in einflußreicher Stellung Timoth. 3, 5.
potestās - Vollmacht Ag. 2, 2 - Gelegenheit; potestatem sui facere sich eine Blöße geben - Erlaubnis Att. 11, 1.
praecipio 3 - im voraus bemerken Ep. 1, 1.
praecipito hinabstürzen.
prae-destino im voraus bestimmen.
praedo ōnis Seeräuber.
praedor Beute machen.
praefectūra Befehlshaberposten in den römischen Provinzen.
praefectus Vorsteher; Feldherr; Statthalter.
prae-fīnio vorschreiben.
prae-occupātio frühere Besetzung eines Ortes Eum. 3, 6.
prae-occupo eher besetzen Dat. 7, 2; Eum. 2, 4; zuvorkommen aliquem Dion 4, 1.
prae-opto vorziehen.
praes praedis *m.* Bürge.
praesens - in praesentia *(acc. plur.)* für jetzt, augenblicklich.
praesidium - Besatzung; militärische Bedeckung; fester Posten Timol. 1, 4.
praestituo 3 (statuo) im voraus bestimmen.
prae-sto stiti stātūrus 1 besser sein als, sich auszeichnen vor (alicui); übertreffen (aliquem) - erweisen, leisten.
praeter-quam *adv.* außer.
praetor Prätor - Feldherr.
praetōrius gewesener Prätor.
prīdiē *adv.* tags vorher.
principia orum *n.* Hauptquartier.
prior - primus locus der vorderste Raum prol. 6.
pristinus vormalig, früher; pristinum der frühere Zustand.
prīvignus Stiefsohn.
prīvo berauben.
probābilis annehmlich, ziemlich [gut.
probātus beliebt bei *(dat.)* Them. 1, 2.
procācitās Unverschämtheit.
prō-cēdo 3 vorrücken; ablaufen.
prōclīvis abschüssig, dah. leicht.
prōcūrātio Verwaltung.
prō-cūro besorgen.
prōd-eo īre hervorgehen, auftreten.

prō-dūco - verlocken Han. 5, 3 - vitam fristen Att. 21, 6.
profānus nicht heilig.
prōficio 3 Fortschritte machen, ausrichten.
proficiscor 3 - hervorgehen Con. 3, 4; herrühren Att. 9, 4.
prōflīgo (fligo 3) überwältigen, vernichten.
prōgeniēs ēi Nachkommenschaft Ag. 1, 2; Nachkomme Cim. 1, 4.
prō-genitor Ahnherr.
prōicio 3 vorstrecken.
pro-inde ac si gerade als wenn.
prologus Vorwort.
prō-missus lang herabhängend.
prōpāgo erweitern.
prōpāgo inis *f.* Stammbaum.
prōpatulum (pateo) der freie Hofraum; in propatulo im Freien.
properē *adv.* eilends.
propitius gewogen.
proprius bleibend Thras. 4, 2.
prōpugnāculum Bollwerk.
prō-rumpo 3 - sich irgendwohin ziehen, irgendwo auftreten.
pro-scrībo 3 in die Acht erklären.
proscriptio Achtserklärung.
prosperitās valetudinis gute Gesundheit.
prōtinus *adv.* sofort.
pro-ut *adv.* so wie.
prō-veho 3 *pass.* vorrücken.
prōvincia Auftrag Alc. 4, 3.
publico einziehen.
publicum Staatskasse Timoth. 1, 2 - Öffentlichkeit.
puer - Sklave Han. 12, 4. 5; Att. 13, 3.
puerulus ganz kleiner Knabe.
pullulo überhandnehmen.
pulvīnar āris *n.* Polster für die Götterbilder.
pulvīnus Kissen.
pūs pūris Eiter.
Pydna Seestadt in Makedonien.

Q.

quā (viā) *adv.* wo.
quācumque *adv.* wo immer.
quaestio Frage; gerichtliche Untersuchung.
quamquam - indessen Att. 16, 2; 20, 1.
querimōnia Beschwerde.
quīn *adv.* ja sogar.
Quirīnālis collis der nördlichste der sieben Hügel Roms.
quoad inwieweit Alc. 2, 3 - solange als Pel. 4, 1; Eum. 12, 2; Cat. 2, 4; Att. 11, 5 - bis daß Ep. 9, 3; mit dem *coniunct.* Ep. 2, 5; Eum. 2, 2; 6, 2.
quodam modo *adv.* gewissermaßen.
quōquam *adv.* irgendwohin.
quorsum *adv.* (quo versum) wohin.

R.

rapio 3 hinreißen.
rārus vereinzelt arbores; spärlich, selten honores.
ratio Rücksicht; habere alicuius nehmen auf; Erwägung Att. 14, 3; Plan, Verfahren, Art, Weise; natürliche Entwicklung Timoth. 4, 6.
ratus (reor) rechtsgültig, von Bestand Alc. 10, 1.
recipio 3 - wieder-, zurücknehmen; se sich zurückziehen; zurückerhalten; aufnehmen.
re-concilio wieder für sich gewinnen Milt. 7, 2; Dion 7, 2; wiederherstellen Thras. 3, 2. [10, 3.
red-eo īre eingehen Them. 2, 2;
redigo ēgi actum 3 - sub potestatem unter die Botmäßigkeit bringen.
reditus - Einkünfte Att. 14, 3.
re-dūco 3 - wieder zu sich nehmen Dion 6, 2.
re-fero rettuli relātum referre zurück-, über-, hinterbringen - se sich zurückziehen Han. 11, 6; nach (ad) etwas beurteilen Ep. 1, 1; anführen Dion 6, 4; eintragen Att. 12, 4.
reficio 3 - erholen lassen Eum. 9, 6; se sich erholen.
re-frēno (frenum Zügel) - hemmen.
refringo (frango) einschränken, brechen.
rēgia Königsburg.
re-lēgo verweisen auf (ad).
religio Gewissenhaftigkeit Them. 8, 4; Schwur Dion 8, 5; Ag. 2, 5; Gottesfurcht Dion 8, 1; Ag. 4, 6. 7. 8; Gottesdienst Alc. 3, 6.
religiōsē *adv.* gewissenhaft.
reliquus - nihil reliqui facere nichts unterlassen.
remex igis *m.* (remus u. ago) Ruderknecht.
remissus leicht, nachlassend.
re-mitto 3 - etwas Gespanntes nachlassen, dah. se sich gehen lassen.
remōtus entfernt.
re-moveo entfernen - aus dem Wege räumen Dion 7, 1; Han. 10, 3.
re-nuntio melden - aufkündigen Alc. 10, 2.
re-pello puli pulsum 3 - abweisen Lys. 3, 2.
repente *adv.* plötzlich.
repentīnus unerwartet.
rēpo 3 kriechen.
reprimo 3 zurück-, unterdrücken spiritus; einschränken luxuriam; beschwichtigen Ar. 1, 3.
repudio 1 (pes) - ablehnen.

repulsa abschlägiger Bescheid; ferre eine Fehlbitte thun Paus. 2, 5.
re-puto erwägen.
requīro 3 verlangen - erforschen Att. 10, 4; aliquid ab aliquo jemanden um etwas fragen.
rēs rĕi - mihi res est cum aliquo ich habe es mit jemandem zu thun Pel. 1, 3 - Lage, Verhältnis, bes. *plur.;* res ac tempora Zeit und Umstände - re vera in Wahrheit, wirklich; re ipsa eigentlich.
re-sacro entsühnen.
re-scindo scĭdi scissum 3 - abbrechen.
re-scisco scīvi scītum 3 erfahren.
restituo 3 wiederherstellen, -einsetzen; zurückberufen - zurückgeben; wiederverschaffen.
retardo hemmen.
rex rēgis - Suffet, Richter in Karthago Han. 7, 4.
rhapsōdia Rhapsodie, ein Abschnitt aus den Homerischen Gedichten.
rhetor ŏris Redekünstler.
Rhodănus die Rhone in Gallien.
rīsus ūs das Lachen, Gelächter.
rogātus ūs das Bitten.
rostrum Schnabel, bes. der eiserne Schiffsschnabel.
rūmor Gerücht.
rursus *adv.* wiederum.

S.

sacellum u. **sacrārium** Heiligtum, Kapelle.
sacrilegium Tempelraub, dah. Entweihung des Heiligen.
sacrilegus Tempelräuber.
sacrum Heiligtum; *plur.* Gottesdienst, bes. die Mysterien Alc. 4, 3.
saepio psi ptum 4 (saepes) umzäunen, umgeben.
sagācitās Scharfsinn.
saltuōsus waldig.
saltus Waldgebirge; Paß Han. 4, 3.
salum das hohe Meer, die offene See.
Samothrācia Samothrake, Insel im Süden von Thrakien.
Samus *f.* Insel und Stadt im Ägäischen Meere, nahe bei Jonien.
sancio xi ctum u. cītum 4 - enger knüpfen.
sanctitās Uneigennützigkeit.
Sardēs ium *f.* Hauptstadt von Lydien in Kleinasien.
sarmentum Reisholz; *plur.* Reisbündel.
satelles itis *c.* Begleiter, Trabant.

satietās Überdruß.
satis-facio 3 hinlänglich zeigen.
satius (*compar.* von satis) zweckmäßiger, besser.
satrapes ae u. is Satrap, persischer Statthalter.
saucius verwundet.
scaena Bühne.
scapha Nachen.
scienter *adv.* geschickt.
scīlicet (= scire licet) natürlich, selbstverständlich.
scītum (scisco) Beschluß.
scopulōsus klippenreich.
scriptūra schriftliche Darstellung.
scrūtor durchsuchen.
Scȳrus *f.* Insel im Ägäischen Meere zwischen Euböa und Lesbos.
secundus - mensa Nachtisch.
secus *adv.* anders.
sēdo - beschwichtigen Dion 8, 1; beendigen, beilegen Dat. 8, 6; vertreiben Eum. 9, 6.
segnis träge; **segnius** *adv.* lässiger; nihilo segnius ebenso eifrig.
sē-grego ausschließen.
sē-iungo 3 trennen; *pass.* fernliegen.
Seleucus Nicātor Feldherr Alexanders d. Gr., nach dessen Tode König von Syrien.
sella Sessel.
sēmianimis halbtot.
sēmi-vīvus nur noch halb lebend, halbtot.
Sēna Stadt in Umbrien.
senesco senui 3 abnehmen.
senior ziemlich alt, in ziemlich vorgerücktem Alter Cat. 3, 2.
sensus ūs Gesinnung.
sententia Meinung; ex sententia nach Wunsch - Ausspruch - Inhalt Paus. 1, 3; Dion 6, 4.
sentio - gesinnt sein; adversus aliquem feindlich gegen jemand; cum aliquo es mit jemandem halten.
sēparātim *adv.* besonders, im einzelnen.
sē-parātus gesondert, verschieden.
sērius ernsthaft.
sērō *adv.* zu spät.
sero serui sertum 3 aneinanderreihen, flechten.
servio Rücksicht nehmen auf, sich anbequemen Alc. 1, 3; Them. 1, 3; für etwas sorgen, sich um etwas kümmern Ep. 2, 4; Att. 6, 5.
sessor Einwohner.
sestertius (semis u. tertius) dritthalb, dah. *subst.* der Sesterz, röm. Silbermünze, = $2^1/_2$ asses (ungefähr 15 Pfennig) Att. 4, 4; 8, 6, wo sestertium = sestertiorum - **sestertium** ii *n.*

Summe von 100 000 Sesterzen, vor welches *subst.* die Multiplikationszahlen treten, so daß z. B. decies sestertium ‚eine Million‘ bedeutet; also centies sestertium zehn Millionen Sesterze Att. 5, 2; in sestertio vicies (centies) bei einem Vermögensstande von zwei (zehn) Millionen.
Sestus *f.* Stadt am Hellespont.
sētius *adv.* weniger; nihilo nichtsdestoweniger.
sexus ūs Geschlecht.
sīdo sīdi u. sēdi 3 - untersinken.
Sīgēum Vorgebirge und Stadt in Troas in Kleinasien.
signo versiegeln.
signum - Siegel Paus. 4, 1.
simulātio Vorspiegelung.
simultās Spannung.
sīn *coniunct.* wenn aber.
singularis - potentia Alleinherrschaft - ausgezeichnet.
sōbrius nüchtern.
sociāle bellum Bundesgenossenkrieg (357—355 v. Chr.).
Sōcraticus Schüler des Sokrates.
solitūdo das Alleinstehen.
sollers tis geschickt.
sōlus - öde Eum. 8, 6.
solvo solvi solūtum 3 lösen - bezahlen; votum erfüllen.
sōpio einschläfern.
sopor Schlaftrunk.
sors tis - das (durchs Los zugeteilte) Amt Cat. 1, 3.
sparus u. **sparum** Speer.
spatium - Rennbahn Eum. 5, 5 - Wegstrecke Eum. 9, 1.
speciēs ēi Schein - Ideal Timol. 5, 2.
specimen Beweis.
speculātor Kundschafter.
speculor auskundschaften.
spīritus ūs - *plur.* Hochmut.
spolio entkleiden, berauben.
sponsālia ium Verlobung.
sponsor Bürge.
stīpendium Sold; merere Kriegsdienste thun.
stipulātio Handgelöbnis, dah. Schuldschein.
sto - cum oder ab aliquo auf jemandes Seite stehen; mihi stat es steht bei mir fest, ich bin entschlossen.
strāmentum Stroh.
strātum Lager.
strēnuus stramm, entschlossen.
Strȳmōn ōnis Fluß in Thrakien.
studeo - alicui begünstigen Ag. 2, 5; rebus alicuius für jemand Partei ergreifen Lys. 1, 5; Pel. 1, 2.
subālāris unter der Achsel befindlich.
sub-dūco 3 heimlich entziehen; se sich wegstehlen.

subicio 3 unter etwas (sub pulvinum) schieben – etwas (Falsches — librum) unterschieben.

sub-levo – unterstützen, gute Dienste leisten.

sub-moveo entfernen.

sub-orno – gegen jemanden (adversus aliquem) zur Beförderung aufstellen.

sub-stringo strinxi strictum 3 in die Höhe ziehen.

sub-texo texui textum 3 – anfügen, anschließen.

sub-urbānus nahe bei der Stadt gelegen.

successor Nachfolger.

sūdor Schweiß.

sufficio 3 (facio) an jemandes Stelle wählen.

suffrāgium (sub u. frango, abgebrochenes Stück, also = testula, worauf der Abstimmende schrieb) die Stimme; ferre abstimmen; testarum oder testularum suffrāgia Scherbengericht.

suffrāgor anempfehlen.

summa Hauptsache; rerum höchste Gewalt; belli Oberleitung; imperii Oberbefehl, Oberherrschaft; custodiae Oberaufsicht über den Gewahrsam, Hauptverantwortung über die Haft – Geldsumme Ep. 3, 6.

sūmo 3 – supplicium de aliquo an jemandem die Todesstrafe vollstrecken Eum. 12, 1 – wählen; festsetzen Dat. 11, 1.

sumptuōsus verschwenderisch Att. 13, 5 – kostspielig, luxuriös Att. 14, 3.

super *adv.* übrig Alc. 8, 1.

suppedito darreichen.

suppeto 3 (sub-p.) vorhanden [sein.

supplex dei ein den Schutz einer Gottheit Anflehender.

suppōno 3 unterschieben.

supporto heimlich zuführen.

supprimo – vor Anker legen Timoth. 3, 3.

suprā *adv.* darüber hinaus Att. 4, 1.

suspicax argwöhnisch.

suspicio exi ectum 3 – hochschätzen.

suspicor vermuten.

symposium Gastmahl, Titel einer Schrift Platos.

T.

tabellārius Briefbote.

tabernāculum Zelt.

taciturnus schweigsam; obstinatio hartnäckiges Schweigen.

Taenarum Stadt und Vorgebirge an der Südspitze Lakoniens.

taenia Binde.

talentum Geldsumme bei den Griechen (= 4710 Mark).
Tarentīnus aus **Tarentum**, Tarent, einer Stadt in Unteritalien. [asien.
Taurus Gebirgszug in Klein-
tectum - Haus Att. 13, 2.
tēlum Geschoß - Schwert, Dolch Alc. 10, 5 u. oft.
temerārius unüberlegt.
temerē *adv.* ohne Grund; non nicht leicht.
tempestās - Gefahr Alc. 4, 4.
temporārius zeitgemäß.
tendo tetendi tensum u. tentum 3 - streben, gelangen wollen Milt. 1, 6.
teneo - einnehmen; exercitum befehligen Dion 6, 3; Pel. 4, 3; sich (durch Beliebtheit) etwas erhalten Timol. 3, 5 - beharren bei propositum Eum. 3, 6.
tēnesmos i Stuhlzwang.
tento - verklagen Cat. 2, 4.
tenus *praep.* (mit vorausgehendem *abl.*) bis an.
testa Scherbe; s. suffragium.
testātus beglaubigt.
testor beteuern.
testūdo Schildkröte, daher Schutzdach.
testula Scherbe; Scherbengericht; s. auch suffragium.
Thasii Bewohner v. Thasos i *f.*, einer Insel des Ägäischen Meeres an der thrakischen Küste.
Thrax cis Thrakier.
Thressa Thrakierin.
Thūrii Stadt in Unteritalien.
Ti. = Tiberius.
tibia Flöte. [sein.
titubo wanken, dah. unschlüssig
torquēs u. **torquis** is *m.* Kette.
tracto behandeln Lys. 4, 1; unterhandeln Eum. 5, 7.
tractus ūs Zug, Reihe.
trādo 3 - lehren Att. 1, 3.
trans-fīgo fixi fixum 3 durchbohren.
transigo ēgi actum 3 hinbringen; *pass.* v. d. Zeit: verlaufen.
Trasimēnus der Trasimenische See in Etrurien.
Trebia *m.* Nebenfluß des Po.
triennium Zeitraum von drei Jahren.
triēris is *f.* Dreiruderer.
trimenstris dreimonatlich.
tripūs odis *m.* Dreifuß.
trirēmis mit drei Reihen von Ruderbänken, daher auch *subst.* Dreiruderer.
tristis mürrisch Ep. 2, 2.
trīticum Weizen.
Trōas adis *f.* Landschaft im nordwestlichen Kleinasien, ein Teil von Äolis.
Troezēn ēnis *f.* Stadt in Argolis.

tropaeum Siegeszeichen; Sieg Them. 5, 3.
tueor tuitus sum - wahren; erhalten; schützen.
tunica römisches Unter- und Hauskleid (mit kurzen Ärmeln).
tūtēla Schutz; Vormundschaft; in suam tūtēlam venire mündig werden.

U.

ultimus - ältest Att. 1, 1.
unguentum Salbe, Salböl.
ūsūra - Interessen, Zinsen.
ūsus ūs - usū (= usui) venit es kommt der Erfahrung, es begegnet jemandem Alc. 6, 3; Ag. 8, 2; es kommt vor Han. 12, 3 - Verkehr Att. 20, 5.
ūter tris *m.* Schlauch.
Utica Stadt an der Nordküste von Afrika.
utique *adv.* allerdings.
ūtor 3 - familiaritate alicuius oder aliquo familiariter (intime) mit jemandem in vertrautem Verkehre leben; celeritate, prudentia, temeraria ratione rasch, klug, unüberlegt (u. dgl.) handeln; patre, familia (u. s. f.) haben; aliquo amico, doctore jemanden zum Freund, als Lehrer haben; libertate, prosperitate valetudinis, pari fortuna ... frei, frisch und gesund, ebenso glücklich ... sein.
utpote *adv.* nämlich.
utrobīque *adv.* auf beiden Seiten.

V.

vacātio Befreiung.
vacuē-facio 3 entvölkern; *pass.* verlassen, herrenlos werden.
vadimōnium Bürgschaftsleistung (das Versprechen, am bestimmten Tage vor Gericht zu erscheinen) Att. 9, 4; imponere alicui vor Gericht verklagen Tim. 5, 2.
vāgīna Scheide.
valeo stark sein u. pedibus gut zu Fuß, dicendo ein guter Redner; gratiā beliebt, plurimum auctoritate höchst angesehen (u. s. f.) sein; valere apud aliquem Einfluß haben bei; zur Geltung gelangen Milt. 3, 6; Thras. 3, 3 - sich auf etw. beziehen, abzielen (eo darauf, quo worauf).
valvae Thürflügel, (Doppel-) Thüre.
varius unbeständig Paus. 1, 1.
vectīgal ālis *n.* Abgabe Han. 7, 5 - Einkünfte Alc. 9, 3.

GITLBAUER

Cornelii Nepotis

VITAE